

Kring

Sigmund Freud

Kaj Bernh. Genell

Kaj Bernh. Genell 2023

Copyright © Kaj Bernh. Genell 2023

**"De fleste Mennesker gaae gjerne til
Laesningen af en Bog med en Forestilling om**

hvorledes de selv vilde have skrevet, hvorledes en Anden haer eller der vilde have skrevet /.../ Her begynder nu den første Mulighed af at ikke kunne laese en Bog /.../ - de to mest modsatte Arter af Laesere mødes - de dummeste og de genialeste, som begge to have det tilfaellets, at de ikke kunde laese en Bog, de første af Tomhed, de Sidste af Rigdom paa Idéer;/.../."

(ur En Fortale, S.K. Papirer, I.C.83.)

FREUD – ETT UPPTÄCKARORIGINAL

Sigismund (Sigmund) Schlomo Freud var född 1856 i Böhmen i en stor judisk medelklassfamilj, levde i Wien och dog i exil 1939 i London. Han började, efter att med höga betyg avlagt läkarexamen i hemstaden 1881, snart att välja själsläkarbanan och med hjälp av ett stipendium arbeta tillsammans med pionjären inom modern psykologi, J. Breuer, i Paris, där han kom i kontakt med hysteri och andra tillstånd, och där ett av behandlingsmedlen var hypnos.

I staden Nancy i Frankrike botade under denna tid H. Bernheim patienter i tusental med olika symptom, psykosomatiska sjukdomar mm. med suggestion/suggestionshypnos.

Freud besökte Nancy-kliniken, och lärde. Att hypnosen senare skulle komma att uppta Freuds tankar, medvetet o. omedvetet, under hela hans liv, det anande han givetvis inte. Hypnosen hade dykt först upp i mer "vetenskaplig" form hos A. Mesmer. (Mesmerism.) Denne upptäckte att det räckte med suggestion för att – i vissa fall – lindra symptom, samt för att bota vissa psykosomatiska sjukdomar. Mesmer kan sägas vara den förste moderne psykoterapeuten.

Hypnosen föll i vanrykte ungefär mellan 1860-80 men uppstod i Frankrike igen med Liebeault och just Bernheim i vad som benämns den "gamla Nancy-skolan". En nyare skola i Nancy bestod bl.a. av doktorerna Coué och Baudouien. Dessa införde bl.a. självsuggestion – en föregångare till KBT - som metod och införde likaså begreppet "det undermedvetna" i sin teori.

I början av 1880-talet skrevs ett flertal publikationer i ämnet hypnos - under det Charcot/Bernheim började använda denna, och hysteri ansågs i publikationerna vara ett bevis för just det omedvetnas aktivitet.

Dessoir skrev 1890 ett verk med den rafflande titeln Det dubbla jaget, där denne beskrev ett övre och ett nedre medvetet, i anslutning till en av den berömda Fechner redan etablerad topologi. Charcot visade upp patienter med dipsykism - dubbel personlighet - och polypsykism (flera personligheter). Ofta var dessa demonstrationer rena teaterföreställningar, där patienterna, oftast kvinnor ("hysterikor") , låtsades svimma, eller suggererade sig själva till svimning och annat, för att tillfredsställa sina läkare till vilka de hade knutits känslomässigt, och blivit "partner i brott".

Allt detta kom alltså den unge enormt receptive högt begåvade Sigmund Freud i nära kontakt med.

Redan under Paristiden började Freud – som länge drömt om att bli författare på det ena eller andra sättet - skriva fallbeskrivningar, ibland tillsammans med Breuer. Dessa beskrivningar är mycket välskrivna. Freud hade i sin ungdom haft både litterära och filosofiska ambitioner. I samtida wiensk press frågade man sig också, halvt raljant, om Freud nu skulle slå in på författarbanan, eller om denne skulle fortsätta vara läkare.

Freud upptäckte, som bekant, att drömmen var "kungsvägen" (ett uttryck från Diogenes d.ä., - filosofen som bodde i tunna ...) till det *Omedvetna*, till "den andra skådeplatsen", "der andere Schauplatz".

Egentligen är ordet "kungsväg " här aningen dubbeltydigt, eftersom kungsvägar ju då sällan finnes: det finnes ingen kungsväg till matematiken, menade ju den gamle Diogenes i samtal med "världserövraren" Alexander; - analogt med detta, så är det tveksamt om det är så lätt att komma åt *det Omedvetna*, som att bara gå drömmens vägFreud ansåg, som bekant, drömmen vara en *önskeuppfyllelse*.

Breuers och Freuds pionjärfall (fallbeskrivningar) har det gemensamt, att de är exempel på hur kvinnor botas från hysteri, och de avslutas alla lyckligt och väl – efter ett rappt uppnystande med botande insikt med den

lycklige analytikerns suck :”/.../och jag såg henne aldrig mer.”.

En mer effektiv plot får man leta efter.

Hippolyte Bernheim verkade i vad som benämns den ”gamla Nancy-skolan”, i Nancy i Den nyare skolan bestod främst av Coué och Baudouien. De införde autosuggestion. (De införde likaså begreppet ”undermedvetna” i sin teori.) I början av 1880-talet skrevs ett flertal publikationer i ämnet hypnos - under det Charcot och Bernheim började använda denne - och hysteri ansågs i dessa vara ett bevis för det omedvetnas aktivitet.

Dessoir skrev alltså 1890 *Det dubbla jaget*, där denne beskrev ett övre och ett nedre medvetna (i anslutning till en topologi som Th. Fechner redan varit inne på). Charcot demonstrerade patienter med dipsykism och polypsikism. (Ofta var dessa demonstrationer rena teaterföreställningar, där patienterna, oftast kvinnor, låtsades eller suggererade sig själva till svimning och annat.) Detta kom Freud i kontakt med och tog intryck av. Det gjorde även Pierre Janet, som skrev *Automatisme psychologique*. (1889-1900).

Dessa pionjär-fall - *Anna O.*, (Breuers pat.-fall..) samt *Emmy von N.*, *Frk Lucy R.*, *Frk*

Elisabeth von R. och Flickan med paraplyet (Freuds 4 fall i denna bok)- har det gemensamt att de är exempel på unga kvinnor som botas från hysteri, hysterisk konversion, och de slutar alla lyckligt och väl – efter uppnyttande och botande insikt med analytikerns suck :”och jag såg henne aldrig mer.” (Kvinnan=”den mörka kontinenten”)

Grunden i den psykoanalytiska behandlingen vilar alltså delvis på gammal praxis, på suggestionen. Man suggererar patienten att berätta, tolka och släppa sin rädsla i en på något sätt framkallad halvsvala och till att frigöra sig, genom att efter "självbekännelsen" inse, att denne ju faktiskt överlevt sitt trauma, el. dyl.. Det lärde sig Freud redan hos Charcot. Det skulle tillkomma element som t.ex. drömtolkning m.m., samt en formalisering – ja flera sådana - i en teori.

Vad man allihop i dessa läkarcirklar trodde sig upptäcka var hysterins natur. Det hysteriska symptomet kom man fram till hade skapats genom konversion. Upptäckten av den hysteriska konversionen (omvandling) var onekligen betydelsefull, ty här kunde man koppla t.ex. ett bortträngt minne till det hysteriska symptomet, och när man – med en detektivisk list – lyckats locka fram i expliciteten minnet, så försvann symptomet, och hysterin själv, på ett sätt som beskrivits ovan .(Det hysteriska symptomet -

denna borgerlighet, vars icke-judiska del ofta gav uttryck för sin antisemitism med en vit nejliska väl synlig i knapphålet som "hemligt", d.ä. i detta fall: uppenbart, tecken. Detta har alltihop betydelse. Likaså att Freud både var jude och läkare. Judiskheten – och med den givetvis antisemitismen - (denna sedan århundradena klassiska sociala plåga) var närvarande, i hemmet och i samhället. Freud far – som var en relativt fattig man - fick i Wien mössan elakt avslagen, ombads lämna trottoaren och ta upp den, eftersom han var ... jude; Jakob Freud, den fridsamme, alltid våldsföraktande, gjorde som "man" sa: plockade upp den avslagna mössan. Denna episod, faderns feghet - som unge Sig(is)mund uppfattade det -, ska ha präglat Sigmund Freud för livet. Episoden berättar givetvis alltså även massor om den tidens Wien och judens situation där. Det är ju också så, att S. Freud – i och med Jakob Freuds död 1896 - fick tillfälle till en slags uppgörelse med och slutlig, grundlig, reflexion över förhållandet mellan dem, något som t.ex. Kafka aldrig fick tillfälle till, och som visade sig avgörande och viktig för SFs idévärld, inte då minst beträffande den stora – ja, enorma - roll som "fadern" kom att få i psykoanalysen.

Psykoanalysen bara väntade på att uppträffa, tycktes det. I det då mer lugna Berlin kunde dock läkaren o. psykoanalytikerromanförfattaren m.m. Georg Groddeck, (1866-1934), själv läkarson, komma upp med idéer som

liknade Freuds, - eller tvärtom. Groddeck sände Freud några artiklar, stödde honom livet igenom, och lånade ut till F. en term från sin bok: Das Es, Psychoanalytische Briefe an eine Freundin, (1926), "das Es", Detet, till dennes andra topik, jfr. nedan. G. Groddeck själv skrev ett flertal artiklar och böcker i psykoterapi, Der Symbolisierungszwang, (Imago, 1922), (symboliseringstvånget) - med bl.a. en inspirerande tolkning av Törnrosasagan, och Der Sinn der Krankheit (1925). G. skrev likaså långt senare en redogörelse för sin korrespondens med Freud.

År 1901 (!) - året efter Freuds braksuccé med Drömtydning - annonserade H. Bergson - så idoliserad av Deleuze - att den "övergripande uppgiften" för det nya seklet skulle komma att bli "att arbeta i Andens undre värld", "att utforska det omedvetna". Jämför här Höffdings Henri Bergson's filosofi. (1914), Dadaismen, men också den i detta sammanhang än mer betydelsefulla surrealismen, vars banérförare, den franske läkaren, poeten m.m. André Breton, skulle utge ett flertal manifest, tidskrifter och annat, under nära ett halvt sekel, på jakt efter olika sätt att med hjälp av det "undermedvetna" - revolutionärt - skapa en bättre, från materialismen frigjord, människa.

En lista över entusiastiska prefreudianer och tidiga "freudianer" kan göras mycket lång.

Angående Freuds inställning till filosofin – ett område han kom att tangera - kan tilläggas, att denne sent i livet lär ha yttrat: "Jag nekade mig studiet av Nietzsche trots, eller egentligen på grund av, att det blev uppenbart för mig att jag där skulle finna insikter, som var mycket lika psykoanalysens." Nietzsche och dennes idéer skulle komma förfölja Freud livet ut, mycket som något av en ond dröm. Viktigt här är att tänka på Nietzsche såsom en kreativ skeptiker, en tvivlare. Som von Aster påpekat, tillhör inte den vid denna tid inflytelserike Oswald Spengler skeptikernas skara: Spengler hävdar "undergången", i sitt Magnum Opus: *Der Untergang des Abendlandes*, I-II, och även i *Mensch und Technik*.

Spengler kan man med större rätt hänföra till dåtidens konspirationsteoretiker. Dennes tolkningar av samtidens idéer är ju högst selektiva och fantastiska.

Det är dock inte en total samhällelig undergång det rör sig om hos Spengler: boken om västerlandet behandlar en kulturs sönderfall (lika prononcerad som hos Adorno, i dennes *Ästhetische Theorie*). Spengler förklarar tydligt i sin bok, att denna är tänkt som ett medium för läsaren att själv söka en sanning igenom boken.

Nietzsche har däremot en attityd att ständigt på nytt mer resolut ställa i fråga, av att ta sig vidare. En konstruktiv nihilism.

Det blev så småningom ett brott och en kantring av den filosofiska, litterära, psykoanalytiska och naturvetenskapliga utvecklingen i och med det första världskrigets utbrott 1914. En ny världssyn växte fram. Den intellektuella glädjen var icke längre av samma slag. Inget var detsamma. Europa skulle sedan - som bekant - icke längre vara sig likt. De psykoterapeutiska rörelserna kom i skuggan av - och ibland i konfrontation med - de politiska stämningarna, den ekonomiska och sociala utvecklingen. (Börskrasch, socialism och fascism.). Många intellektuella centra splittrades och idéer omvandlades, ställdes i nytt ljus - och många nya mörka kom ur dess mörker. Det vimlar av bilder där moderniteten söker "beskriva sig själv". Merparten av vad som här av mig skissartat ges såsom en bakgrund till Freud är ju sådant material - av skiftande art - som direkt eller indirekt även inverkade på Franz Kafka och dennes författarskap, och dennes formande av moderniteten, även utan vägen via Freud. Ja, det verkligen vimlade av influenser bl.a. för den, som ytterligare ville befästa existensen av ett omedvetet. Eller utveckla sin bild av det. Den mångsidige Hugo von Hofmannstahls Märchen der 672. Nacht från 1895 var påverkade av Andrians Garten der Erkenntnis, utkommen samma år. Paul Hervieu i Frankrike skrev 1887 den märkliga romanen L'inconnu, där författaren, som är läkare, sätter begreppet vansinne ifråga. Och långt innan dess, 1864, hade

bröderna Goncourt skrivit den stora romanen *Germaine Lacerteux*, om ett fall av "hysteri".

Émile Zola – den exceptionellt produktive – intog en sär/mellanställning. Denne var mycket beundrad av Freud. Zolas realism var strikt, men den sträckte sig ju ändå in på områden, där psykopatologin var närvarande. Ofta är Zola övertydlig i dessa sammanhang, och man får en känsla av en slags parallellitet mellan den framställda handlingen i verket och den bakomliggande tanken, analysen, budskapet. Jag tänker på *Thérèse Raquin*, och *Sylvestre Bonnards* brott. I romanen *Doktor Pascal* figurerade ärftlighetsläran med den genialiske läkaren, som sökte bota Tbc med malen färhjärna, och grundade över, om man möjligen kunde bota dårskap och dumhet med ... samma injektioner. En hel svit av romaner - inkluderande *Nana* och *Doktor Pascal* kartlägger medlemmarna i släkten *Rougon Macquart*'s "ärftliga dispositioner". M. le *Doktor Pascal* själv överordnar - som läkare - forskningen över botandet av sina patienter, just som Freud kom att göra. Han sätter likaså forskningen, som är en forskning med hans egen släkt som material, över det att leva. Han betraktar sig själv som en "inneitet", (*Pascals* eget begrepp), såsom en i släkten, som undgått att ärva några drag alls från sina förfäder, - som en människa, som evolutionen har "hoppat över".

Övriga idéer och idékomplex som Freud lanserade såsom t.ex. Oidipuskomplexet, samhällskritiken, religionskritiken, diskussionen om den psykoanalytiska biografien förutsätter jag vara bekanta.

Freuds "väg till det Omedvetna" gick via dennes egen begåvning och upplevelser, via hans kris vid den 91-åriga fadern Jakobs död 1896, och SFs därpå följande treåriga självanalys (!), samt via vad han lärde sig under "frankrikepraktiken", den stora upptäckten av den psykologiska förträngningen, den hysteriska konversionen. Freud var beroende av romantikernas grundsyn på tillvaron, uppbyggd av antagonistiska motsättningar: "Freud var så beroende av denna dynamiska grundsyn att en av kriserna i hans tänkande uppstod, när han på teoretisk väg tycktes hamna i en driftsteori utan denna polaritet mellan två huvuddrifter." [1] I huvudsak var Freud darwinist. Vad Freud utredde var allt funktioner hos människan, som på ett eller annat sätt gynnade hennes överlevnad som art. Freud förhöll sig också – liksom FK - till romantiken.

Det var F. W. J. Shelling, Fr. Hölderlins, Novalis', J. G. Fichte [2] och G. W. F. Hegels dialektik, som gick igen i tänkandet över natur, filosofi och konst. Även Fr. Schlegels tankar. Romantiken var idémässigt en förlängning av den platonism/nyplatonism, som under ungrenässansen i Rom, i Florens och vid andra

italienska furstehov smugit upp som en kritik mot den påvliga makten, med lärda män som Plethon och Pico della Mirandola, för att nämna de mest kraftfulla, och vilkas idéer under sent 1700-tal åter dök upp i ny frisk skepnad. På Schelling löper termer som "urbild", "urscen", "urfader" o.s.v. tillbaka. [3] Förstavelsen "ur-", den "används för att konstruera en filosofisk förutsättning för idéen, jämte begreppet", såväl hos Schelling som hos Sigmund Freud. Schelling påverkade det filosofiska tänkandet under en synnerligen lång tid. Han var otroligt produktiv, och undervisade i filosofi under lång tid. Vi kunde ju också under romantiken se, hur gränserna där mellan konst och vetenskap var praktiskt taget utsuddade, och att ren fantastik (!) pretenderade på vetenskaplig status. I den magiska idealismen frodades idéer om kunskap att nå "bortom", genom ett slags "viljans inre liv"- ett uttryck från Novalis -, ibland uttryckt i de mest fantastiska allegorier: naturen som förstenad trollstav, eller som ett encyklopediskt index över själen; ryktet benämns här som "ett tidens nedslag", och vatten "en fuktig flamma". Schelling – en av den tyska romantikens ledande ideologer - överlevde - liksom lite på sidan av - den chock det innebar för honom att bli "omseglad" av studiekamraten – "den begreppsstarke" Hegel i ära och ryktbarhet, i och med den senares utgivande av Fenomenologin 1807, Phänomenologie des Geistes, ett verk vars oerhörda komplexitet och rikedom förbluffade hela den intellektuella världen i Mellaneuropa.

Hegel blev aldrig - som myten envist gör gällande - "statsfilosof" i Preussen. Han var, upptäckte man (Makten), inte riktigt pålitlig, men inordnade sig hjälpligt. Schelling var däremot för de etablerat besuttna ständigt helt ofarlig. Överlevnaden hos Schellings idéer (i egenskap av vagare, men mer direkt inspirerande för fantasin) sträckte sig genom hela romantiken inom ett ganska brett kulturellt fält - (särskilt inom dikt och bild) för att sedan sakta avta, medan Hegels inflytande blev (filosofiskt) mer långtgående. Romantiken i Sverige hade en klart mer konservativ prägel än i Tyskland och Frankrike. [5]

En utvecklingslära före Darwins byggdes på den efterkantianska idealismens grund. Darwins epokgörande verk utkom 1856, när Freud var tre år. Den jämförande anatomins grundare, Carus ,(d. 1889), gav en förutsättning till idéer om en plan, enligt vilken livet utvecklade sig - här var också Lorenz Oken verksam, grundaren av den organologiska utvecklingsläran i Tyskland. Allting, växter och djur, hade enligt Oken uppkommit i ett organiskt "urslem". Mycket av bilderna, modellerna, stammar här ur Schellings naturfilosofiska avhandlingar från 1797-99. Att försöka förstå ett Helt, genom principen om en naturkrafternas påverkan på varandra, det var Schelling kanske den förste under denna epok att ge sig in på. Schelling hade en teleologisk grundsyn. Allt är ändamålsinriktat. Schelling : "Naturen är den vardande intelligensen. Det är

det omedvetna förnuftet som söker att bli ett Jag.” (Naturens väsen innebar – var - en drift, som hade ett mål i sitt eget medvetande!). Livet är bara möjligt, menade Fichte, i kamp och utbyte av kraft, och det individuella (bara möjligt) på motsatta krafterns hämmande, bindande och inskränkning. Allt individuellt Vara i naturen är en ”övergående bild”, menade Schelling, en bild där krafternas växelspel kommit till tillfällig vila, för att därefter åter börja verka. Naturens väsen är antagonistiskt motsatta krafter. Allt skeendes grund är Dualism och Polaritet. Skeendet består av en syntes av antagonistiska element. Här kommer Schelling nära Kants dynamiska naturuppfattning, men skapar en ny mening åt det dialektikbegrepp, som ännu hos Kant mer är av klassisk sokratisk karaktär. För Schelling - i denna romantikens filosofi - är naturens väsen Drift (Trieb) – det, som Freud skulle komma att konsolidera inom Libido-begreppet - och Kraft, och den fysiska realiteten – Världen - är sedan en produkt av dessa. Alla drifter och krafter kommer i sin tur ur en Urdrift, som har uppdelats i motsatser, för att leva och nå sitt mål. Här handlade det alltså inte om en samling Demokritoska atomers mekaniska rörelser, men om en Urkrafts sammansatta liv. Andra diktare och tänkare inom romantiken lade till begreppet "Världsjäl ", som alltså utgör grunden för den implementerade världen. Världssjälen är ofta här "Das Ich", som vill komma till medvetet liv, "Jätteanden" (Der Riesegeist), som förstenad

sliter och drar.... och försöker finna den rätta gestalten och formen, och till slut finner den i en dvärg , som " i språket heter människobarn", som plötsligt står - förvånad - inför sig själv. [7]Man hade i psykologin, t.o.m. före den ovan nämnde Heinroth, i samtiden, hos den viktige G.T. Fechner, grundaren av den vetenskapliga psykologin,(F., som också Kafka läste), en syn på det omedvetna som grund till (uppkomsten av) det medvetna livet. (Fechner benämnde också det omedvetna metaforiskt :”en annan plats”). Sådana synsätt finns bland annat också att spåra hos nämnde Carus (1831) och (1846) , och hos Henrik Steffens, [8] hos Burdach, och hos den mest populära av alla : G.H. Schubert genom dennes *Ahnungen einer allgemeinen Geschichte des Lebens, Geschichte der Seele, samt Die Sprache des Traumes och Symbolik des Traums* från år 1814 . Den psykologi, som Freud läste i sin utbildning var präglad förutom av nämnde Fechner, även av J. F. Herbart, vars associationspsykologi dåför tiden dominerade undervisningen i ämnet. I sin neuroslära skulle Freud senare komma att tillämpa Herbarts idéer om associativa begreppskedjor – eller mönster av begrepp.

En filosof som Schopenhauer hade även ett stort tvärvetenskapligt inflytande på hela det senare artonhundratalet. Thomas Mann, 1936,:

”Den hemlighetsfulla tanke som Schopenhauer utvecklar i denna, är, kort sagt, att, just som i drömmen vår vilja, utan att veta om det, uppträder såsom ett obevekligt-objektivt öde , allt i denna kommer ur oss själva , och var och en är den hemlige teaterdirektören för sina drömmar - så också i verkligheten, denna stora dröm, såsom ett enda väsen, som viljan själv drömmer med oss alla, kan vårt öde vara en produkt av vårt innersta, vår vilja, och vi föranstaltar alltså själva det, som tycks hända med oss.“

Mann jämför Freuds begrepp ”Es” med Schopenhauers allt styrande ”Wille”. Man bör också tänka på, att den av Nietzsche beundrade Schopenhauers ”Vilja” var ett svar till Imm. Kant på dennes motsägelsefulla begrepp, ”Das Ding an sich”, och på den historiskt oerhört viktiga antydningen om ” självmedvetandet”, eller ”självkänndomen”, i inledningen till första upplagan av Kritik der reinen Vernunft, där Immanuel Kant skriver:

”Tidens likgiltighet och skenvetande är en uppfordran till förnuftet, den besvärligaste av alla dess uppgifter, nämligen den att på nytt erövra självkänndomen och inrätta en domstol, för att med dess berättigade anspråk försäkra sig om, emot all grundlös självförhävelse, inte genom maktspråk, utan i enlighet med sina eviga och oföränderliga lagar, att kunna avfärda det (

fadern, publicerades i tidskriften *Liberté* . Där fanns också de Lisle, Heredia, Verlaine, Mallarmé, - denne Mallarmé, som dock poängterade skillnaden mellan den nya poesins väsen och drömmen, i opposition mot Gautier - , samt Baudelaire och Rimbaud, alla medlemmar i en krets, som i litteratur liksom i liv rörde sig kring vanvettets och självmordets gränser. Théophile Gautier,(med sin "livsdiktsamling" *Emaux et camées* , - den påbyggdes successivt under G.s hela liv), som uppträdde som krönikör mot slutet av sitt liv, skrev om denna grupp, och förklarade, att det inom denna hade varit modernt "att vara blek, glämgig, grön i synen och – om möjligt – "en smula spöklik". Gautier var ursprungligen målare, och umgicks i kretsen kring "le lycanthrope" (vargmänniskan) Pétrus Borel, som tillhörde de "existentiella romantikerna". Borel förkunnade extatiskt:

"Kärlek, lärdom, diktning ! Däri ville vi dränka våra eldsjälar, i extas, som i ett hav av ambrosia. Däri ville jag, buren av en förunderlig styrka, skapa en lycka, oförfalskat ren. Vara en större konstnär än Gud!" .

Denna samling människor, bohemerna, är utförligt beskrivna t.ex. av H. Murger i dennes tre klassiska böcker, 1848-55. E.T.A. Hoffmann hade i novellen *Don Juan* skrivit:

"Må drömmen, som du har utkorat än till Människornas förskräckare, än till dess vänlige vägvisare – må han föra min själ till de elyseiska fälten, medan kroppen sover sin blytungta sömn!"

Gerard de Nerval, Théophile Gautiers skolkamrat, som översatte E.T.A. Hoffman till franska, hade liksom Hoffmann, en stark passion för drömmen:

"Drömmen är ett annat liv, i vilket Andarnas värld öppnar sig för oss."

Här finns den mystiska korrespondensen mellan Världen och drömmen. De Nerval uppfattade med omedelbarhet allting dubbelt, - i korrespondenser, med en romantisk, halvvetenskaplig idé, sålunda: en blomma - en kyss, - de är både reala och symboliska. Dessa författare blev i Frankrike såsom en, visserligen icke identisk, men ändå pendang till de tyska romantiker som "svävade" i den romantiska ironien och som vi berört ovan. I novellen Aurelia beskriver de Nerval sin förtvivlan. Ytterligare två namn till kan läggas till listan av franska litteratörer med drömmen som tema: Anton Maury och R. A. Scherner. Den förstnämnde skrev 1878 *Les sommeilles rêves*.

I England höll sig också under förromantiken advokaten och skribenten Thomas de Quincey länge karaktärsfast vaken och

vid liv vid sin opiepipa. "Drömmar är den enastående tunnel, genom vilken människan upprätthåller kontakten med skuggornas rike." skrev de Quincey 1822, i den berömda Confessions of an Opium-Eater. I hans Suspira de Profundis - Suckar ur djupet- kan man läsa:

"Det drömmande organet, i förbindelse med hjärtat, ögat och örat, bildar den magnifika apparat som leder det oändliga till hjärnans kamrar, och kastar dunkla reflexer från evigheter underliggande allt liv på speglarna i den mystiska camera obscura, som är det sovande mänskliga sinnet./.../" [16]

I Samuel T. Coleridges, som var för att vara engelsman ovanligt initierad i tysk samtida filosofi, på idéer överrika anteckningsböcker står: "När jag ser på ett objekt i naturen söker jag snarare, som det frågar efter, ett symboliskt språk för någonting inom mig som redan och för alltid finns där, än för att observera någonting nytt.". Coleridge ägnas också en essä av Thomas de Quincey: "Opiumbrukare avslutar aldrig någonting". Enligt Coleridge – i en version från C. – var dikten Kubla Kahn en ren drömproduktion, fix och färdig när han vaknade..... :

"In Xanadu did Kubla Khan a stately pleasure dome decree, where Alph, the sacred river ran through caverns, measureless to Man .../.../.", just så som Robert Louis Stevensons framsynta

berättelse om Dr. Jekyll and Mr. Hyde, var det. Dröm och fantastik - och magi - och verklighetselement kan ibland tyckas vävas ihop i litteratur. Prov på stilistisk fantastik kan vi ju möta hos, Cervantes, Hoffman, Marquéz, Borges, och Stephen King, för att bara nämna några (utan att , t.ex., gå in på hela den väldiga moderna Fantasy-genren) kända namn.

Viktiga upplysningar beträffande psykoanalysen i förhållande till tidsandan ger också Gerhard Kurz i Der junge Kafka, G. Brandell, Freud och hans tid, Wains Freud's answer, samt Janik/Toulmins Wittgensteins Vienna, i vilken bok Theodor Herzl, (1860-1904), den moderna sionismens halvpsykotiske grundare, gestaltas i Dreyfus-processens och den wienska antisemitismens skugga.

Märk även Stefan Zweigs Världen av i går och Peter Gays båda böcker, den om Freud, och den om just Arthur Schnitzler och den europeiska borgerligheten. Bland de mest mångsidiga av dessa författare kan Arthur Schnitzler nämnas. Denne Wien-läkare skulle inte bara förvåna Freud och de övriga litterata wienarna, och pragborna, bland annat med sina romaner och noveller, och med sin då och då framträdande psykologiska surrealism. Han står - vid sidan av Musil och Kafka, ut såsom den viktigaste författaren inom den tyskspråkiga litteraturen vid denna tid, kring 1910, även om han nu inte har någon större

stilistisk finess – likt de båda andra nämndas. Schnitzler: "Alla mina noveller är diagnoser." Schnitzlers produktion omfattar mängder med noveller, - t.ex. Traumnovelle (filmatiserad som Eyes wide shut av Kubrick), pjäser och romaner. Freud till Schnitzler 1922:

"Jag tror jag har undvikit Er på grund av en slags fruktan för, att möta en dubbelgångare. Inte så att jag lätt identifierar mig med andra, eller att jag glömmer skillnaden i talang som skiljer mig från Er, men närhelst jag, men var gång som jag djupt absorberas av Era vackra skapelser, så tycker jag mig alltid finna - under den poetiska ytan – de antaganden, intressen och slutsatser som jag känner igen som mina egna .. och allt detta berör mig med en egenartad känsla av närhet. Jag har omformat det som Ni vet genom intuition, eller rättare :genom noggrann självobservation , allt det, som jag har upptäckt genom outtröttligt arbete med andra människor."

I ett brev till Felice Bauer - efter det Kafka fullbordat novellerna Domen och Förvandlingen, skrev han irriterat om Schnitzler, (jfr. ovan) som var uppskattad av Felice Bauer. Felice läste mycket, var allmänt bildningstörstig och gick ofta på teatern i sitt Berlin:

"Ty jag tycker inte om Schnitzler, och har knappt någon respekt för honom alls."

Kafka kände till många av Schnitzlers dramer. (Schnitzler som väl idag upplever något av en renässans.). Med Karl Kraus, som st5ort uppskattades av Franz Kafka, hade Freud tidigt en viss kontakt. Freud skulle dock bli rejält kritiserad i Die Fackel. Samtidigt kan man, vid läsningen av diverse brev dem emellan, inte undgå intrycket att Kraus och Freud respekterade varandra. Karl Kraus, som hade grundat sin tidning Die Fackel 1899, i det avsevärt mer intellektuellt levande Wien, reste runt i Europa för att föreläsa. "Preussen är frikostiga med munkorgar." menade Kraus: "Österrike är isoleringscellen, i vilken man får lov att skrika högt."; en beskrivning av den "repressiva toleransen", långt före Marcuses tid. Kraus talade inför entusiaster i studentföreningen "Die Halle". Den store häcklaren -skulle senare polemiskt komma att kalla Oswald Spengler för "der Untergangster". Spenglers undergångsvision är ju -förvisso - av det suddiga slaget, och den är, vid ett närmare studium, en slags Geistesgeschichte rörande kultur. Spengler hävdade att kulturhistoria var "fysiognomik", samt att en kultur var en organism. Om Kafka personligen lyssnade till Kraus' föredrag är inte säkert, men det är högst troligt. Ytterligare en judisk intellektuell som, liksom Kraus hade gjort, lämnade judendomen, var wienaren Ludwig Wittgenstein. Kraus var den senares favoritförfattare och LW. lät alltid eftersända Die Fackel till sig, var han än befann sig. Kraus blev

senare en kraftig motståndare till den moderna sionismen. Kraus' inflytande var brett: om detta vittnade både Freud och t.ex. wienaren Arnold Schönberg. Kraus är i stort sett oöversättbar, delvis p.g.a. den språkliga virtuositeten och de subversiva dubbelydigheterna. För Robert Musil var Kraus otvetydigt en Freuds jämlike i samhälleligt inflytande inom Franz Josefs rike. Kraus var en ihärdig gisslare av korrupcion och maktmissbruk. Han lät tiden, och tidens ord, speglas genom en mångbottnad satir. Efter krigsslutet fortsatte Kraus med sin tidning, men reste också runt i det habsburgska riket på föreläsningsturnéer, som blev till personliga shower, nästan som ett slags stand up comedies. Han skrev senare komiska och satiriska libretton till Offenbachs musik och turnerade med en föreställning, där han ensam, genommusikalisk, med ett piano, sin sång och sina enastående kvicka texter "underhöll" det av honom djupt föraktade etablissemanget. Kafkas vän, Max Brod, skulle senare – vilket säger en del om inflytandet från Wien - karaktärisera sig själv och Kafka såsom prag-österrikare.

Att man levde i en tid främst behärskad av borgerligheten är viktigt att påpeka. Borgerlighet innebär dubbelmoral. Att leva i en kultur präglad av den inre spänningen mellan två moraler kom dennas konst- och kulturyttringar - inkl. filosofi - att bli speciella, och dess utseende att präglas av en inre oro. Att spänningen måste ta sig uttryck i

någonting katastrofiskt, var en känsla som fanns under ytan. Över denna yta härskade det skenbara lugn, som skapades av en balans upprätthållen av en klassåtskillnad, och en repression av arbetare, en kamp mellan fäder och söner, ett centraleuropeiskt fält, där makten var en allians mellan kapitalet och den gamla bördaristokratin. Underklassen levde i misär. På vissa håll i östra Europa var slaveriet inte upphävt. I denna industrialismens barndom var arbetarrörelser och strejker nyss uppfunna medel för under/arbetarklassen att hävda sig.

Olika politiska ideologier, som anarkism, anarkosyndikalism och socialism yttrade sig i bildandet av internationaler och fackföreningar. Sociologin var just officiellt uppfunnen av Durkheim i Frankrike och denna sökte explicit finna orsakerna till de samhällseliga och politiska förloppen. Filosofin skulle i vissa fall tvinnas samman med sociologin, såsom redan historiefilosofier innan, – såsom t.ex. Hegel och Vico - faktiskt gjort, och skulle fortsätta göra, om än utan användandet av termen "sociologi". Nu tillhörde Kafka borgarskiktet under denna på flera sätt egenartade och allt snabbare sig omvälvande tid. Han kom som författare - just som Freud och Weber - att vara en del av det man i vidare bemärkelse kallar "Modernismen", - det samhälle som utkristalliserades efter WWI.

Vad som uppenbaras i det sena 1800-talets filosofi och litteratur är ju en misstanke om att människan kan skapa sig själv samt medvetenheten om människans ofantliga till största delen dolda själsdjup. Som nu med Freud tycks mer åtkomliga. Vad som inte framkommer så tydligt i denna bakgrundsteckning – som mest koncentrerar sig på driftselementets behandling inom filosofin, är det abstrakta fenomen, som kom att bli så betydande i Freuds psykoanalys: det symboliska elementet

Romantiken hade knutit till sig folktrons symboler och riter, ibland förbundna med ytterligare skikt av symboler och föreställningar, tankar om skydd och om öde, samt förvandlingsmyter och sagor om förvandlingar, symboler i vardagsliv och kult o.s.v.. Sådana enkla bilder, som man inte fäst större avseende vid, kom nu att genom Freud, Jung och Groddeck och några andra bli synliga på ett annat sätt.

Viktig kom frukterna av bröderna Grimms verksamhet att bli för Freud, men också den judiska traditionen, där det flödade av sägner, vitsar och talesätt med betydelsebärande element. Man kunde se dessa element flyta över i något annat, betyda något mer, mycket mer, än vad man först trodde, i den symbolskapande process som Freudsamtidigt med Groddeck upptäckte. Liksom de insåg att det fanns en semiotiska mellanlagringsprocess i det mänskliga psyket. Man hade

aldrig tidigare inom vetenskapen förstått det ändamålsenliga i den typ av försvarsmekanism, som Freud kom att upptäcka och dissekera: den, som utgick från två faktum: [1.] att en människa omöjligen medvetet kunde ta åt sig all information från sina sinnen, behandla precis allting som hände henne.: Det vore också ett ovanligt dumt slöseri med information, om evolutionen "bestämt sig för", att människan för alltid skulle kasta bort den information, som hon för tillfället inte tålde. Det blev ju som att kasta bort ett stycke av historien, - den del som just nu inte passade. Så fann Freud, i sina studier av psykets förvandlingsmekanismer och såg i förträngningen, omvandlingen och förvrängningen, symbolskapandet såsom det kanske allra mest geniala och originella i det mänskliga psyket. Freud såg likaså en möjlighet att se efter hur denna informationsfördelning och dessa skyddsvärn var sammankopplade hos människan.

Den gamla tiden med dess koncentration till familjeenheten, och till en religion som var inriktad på att lova ett lyckligt efterliv, var vid Freuds uppträdande på författarscenen borta. Känslan i tiden av gudsfrånvaro underströks redan av den i Paris boende tysken Heinrich Heine. "Slutsatsen" drogs så dels av Nietzsche, dels - senare, I dennes efterföljd - av existentialisterna i moderniteten: Sartre, 1964 :

eller i - det hysteriska symptomet. (Detta symptom tolkas. Ofta när vi talar om "sanning" i psykoanalysen, så är det metaforiskt, ungefär som i Bibeln.

Övergripande kan sägas: Psykoanalysen växte fram [1.] ur Freuds praxis (praktik) med att bota hysteri, d.v.s. psykosomatiskt lidande, ångest, tvångstankar mm., samt [2.] ur Freuds egen självanalys. Psykoanalysen är en lära = metod. Freud önskade själv kalla det en vetenskap. Men den uppfyller icke kriterierna för en sådan. Dess påståenden kan icke vetenskapligt verifieras. Man kan inte utföra kontrollerade försök/studier som kan verifiera/falsifiera teorins praktik. Det finns ingen vetenskapsteori i botten. Denna "lära", idébyggnad, har många delar. I grunden är det en terapeutisk metod, och kring denna metod har så bildats teorier, och i metoden ingår det viktiga drömtolkningsarbetet, som är en operationell del att komma åt patientens förflutna med. Psykoanalysen är logocentrisk: den fixerar på vad patienten säger, och tolkar detta. Här spelar analytikerns förmåga, och inställning en avgörande roll, och denna roll är icke klart fixerad. För att tolka byggde Freud en drömtolkningslära, innehållande en symbolteori, samt en teori om det mänskliga psyket. Man har också byggt en praktiskt-analytisk metod, som innebär analystimmen på divanen, "fritt associerande", berättande av drömmar, minnen, fantasier, associationer, o.s.v.. Vi har hos Freud en

människobild som är byggd på föreställningen om drifternas och sexualitetens – libidons - avgörande inflytande för individen. Psykoanalysen är grundad på hypotesen om det enhetliga Jaget, den hämmande barndomen, och idén om frigörelse genom att minnas. Det är alltså en bakåtblickande syn (archéologi). Freud bör placeras i en realistisk och tragisk tradition på människan, menar J. Lacan. Det arkeologiska, som framträder i F.s teori, är inte lika starkt hos Pierre Janet eller Jung. Dessa är mer målorienterade och framåtblickande. Mer amerikanska. Hela det psykoanalytiska projektet tycktes en del av 1900-talets radikaler som ett konservativt projekt. Många uttryckte en viss förvirring inför rörelsen, t.ex. sociologen Weber, som ju var en av de främsta kritikerna av det högindustriliserade samhällets alienerade krafter ("Järnburen"):

"Freuds idéer kan komma att bli en tolkningsresurs för en hel serie kulturella fenomen, särskilt inom religionens och sedernas historia ... Förutsättningen är en kasuistik av en utsträckning och med en säkerhet som idag saknas, i motsats till vad som påstås (fast en sådan kan komma inom ett två eller tre årtionden) : man behöver bara se efter hur mycket Freud ändrat på ett årtionde, och hur skrämmande litet, trots allt, hans material är, vilket är förståeligt och ingen förebråelse alls./.../."

Det Omedvetna

Freud söker i de båda topikerna (modellerna) bygga bilder av det Mänskliga Psyket. Driften, (Das Trieb) libidon, är i centrum för Freuds teoretiska tanke. Enligt denna tanke är libidon en energikälla som har fortplantningen såsom mål. Den sig dock – enl. F. - alla möjliga uttryck och former som i det mänskliga psyket (liksom i kulturen). (Libidon nämns även av Freud i sammanställningen "jaglibido" [35] som yttrar sig i narcissism, och är en "låst" libido. Dödsdriften, Thanatos – en senare tanke hos F. - har en betydligt svagare position i det teoretiska bygget. För libidobegreppet har Freud fått mycket kritik, då detta begrepp om sexualdriften som den "grundläggande" har visat sig sakna bestämda gränser.

I Freuds s.k. första topik, - den som är skisserad redan 1900 i Drömtydning – finns avgörande distinktioner gjorda gällande det Omedvetna. Freud delar upp det Omedvetna i två slag, : Det Omv, som vi aldrig når kontakt med, och det Fmv (Fmv = det Förmedvetna) som vi kan – lätt - nå kontakt med. Freud menar också att det Omedvetna har samma realitet som det Medvetna. Här – i frågan om realiteten - beträder Freud filosofins (epistemologins och ontologins)

mark. Det är här man bl.a. ställer sig den knepiga frågan, om hur det kan komma sig att det Omedvetna skulle erbjuda större svårigheter att bestämma kunskapsmässigt än det Medvetna. Det Medvetnas ontologi tycks knutet till diskussionen inledd av Descartes på 1600-talet, med bl.a. dennes cogito. Men nu tillförs ett ytterligare, dunkelt, element. Freud inser att människan är medveten om ganska lite. Centrum av studiet bör se till orsakerna till det som hämmar människan till att vara så medveten och fri (och psykiskt frisk) som möjligt. Freuds teorier är alltid centrerade kring driftbegreppet, driftens anpassningar, hämningar och förvandlingar. Begreppet förmedvetet (Fmv) använder Freud för att beteckna det som vi för tillfället inte är medvetna om, men som vi kan väckas till medvetande om, om vi bara riktar vår uppmärksamhet mot dess innehåll. (Saker vi vet om.). Omedvetna psykiska innehåll är vi (alltså) inte medvetna om, och vi kan inte nå fram till dem utan speciella tekniker, t.ex. psykoanalys , specialfall : drömtydning. Freud underströk, när han beskrev sina topiker, att dessa inte skulle uppfattas topiskt, d.v.s. man skulle inte "tänka topiskt", tänka sig "platser" för det Omedvetna, t.ex. se något som liggande över eller under. Det som hålls omedvetet hålls omedvetet av censuren. Censorn, eller censuren, är en idé/tanke som uppkommer hos Freud redan 1897, och då talar han om den i termer av tidningscensur, rysk (i tzarrysland !) sådan, - i brev till Wilhelm Fliess:

"Har du nån gång läst en utländsk tidning som passerat den ryska censuren ? Ord, hela delar av satser och satser överstrukna med svart, så att resten blir obegripligt."

Censorn, censuren, beskrivs i Traumdeutung som "ett selektivt staket". Men vem sätter upp staketet, vem selekterar ? (Enl. Laplanche/Pontalis : är det : Jaget.). Censuren finns i den första topiken på två plan, mellan det Omedvetna och det Förmedvetna och mellan det Förmedvetna och det Medvetna. I den andra topiken (metapsykologin) är censuren mer förbunden med föreställningen om en avvärjningsmekanism: Freud talar om en väktare , "en mer eller mindre skarpsinnig väktare av sin tjänsteställning, en censor." mellan hall (/ Vorzimmer /) och salong. Censuren tillskrivs senare - 1938 - Överjagets verksamhet, och sättes av Freud - åtminstone vad gäller drömförvanskningen (/ Die Entstellung/) - i Jagets "tjänst". Det tycks inte som det fullkomligt föreställningsmässigt ogripbara i själva "väsendet", eller det ogripbara i dess till synes självständiga "existens" hos Censorn, eller censuren, nämnvärt skulle ha oroat eller stört Freud, i hans bygge av modeller för det mänskliga psyket. Han konstaterar att man "icke är herre i eget hus", men vad är det då för en "mer eller mindre vaksam" varelse, som är den verkliga och – enväldige (?) - Herren? Vagheten är – metodiskt och filosofiskt - uppenbar. Men det döljer

sig/uppenbarar sig/ kanske ändå en rimlighet i (bakom) den. Vi är ju här nära kärnan i hela idékomplexet. Censuren, - Censorn - kan ju betraktas som ett försvar med ontogenetisk och fylogenetisk bakgrund, som är till för att skydda individen, och att vi utan censuren inte skulle klara oss, och att den är av automatisk (neurologisk) natur, och att den ibland kan - av slumpen (?) - succesivt ha överutvecklats, så att den är hämmande och behöver - genom diverse metoder - lättas på, för att individen skall bli kapabel att styra mer över sitt liv. Men är nu ändå inte det Omedvetna större, mer, än Censorn?

Den ontologiska - vara - frågan om det Omedvetnas sätt att vara - kan ses som meningslös. Ett slag av ontologisk Freud-syn bleve, att utveckla en slags motsvarighet till en demonologi, lik t.ex. Joseph Görres' i hans Christliche Mystik, I-IV, (1845). Görres' bok var på sin tid vida spridd.

Censorn skulle, i en parallell demonologi, vara något annat än helt inommänsklig del, - hen bleve i en alternativ ontologi en självständig aktör, kanske i förbund med någon yttre kraft, just som demonerna (en gång). Liksom inom religionen själen är de del av/ ägs av guden. Eller Censorn skulle vara en självständig demon! Vi är besatta av Censorn, liksom av ett "väsen". Det problematiska med Censorn kan icke nog understrykas. Vägen till byggandet av begreppet "Censor" gick ju för

Freud via dels studiet av hysterin dels studiet av drömmen. Begreppet "censur" och Censor härrör från den period i Freuds forskning, som var koncentrerad kring hysteri och traumatiska upplevelser, där han kunde konstatera en borträngningsmekanism, som psyket använde sig av, när den icke kunde klara av det omedelbara trycket av en upplevelse. Ett fenomen kring detta "censorskap", som snart också stod klart var, att det inte bara förträngde just den aktuella händelsen, känslan, källan, men också allt ikring, som (faktiskt) kunde associera till denna. Censorn kunde alltså ha s.a.s. "förbannat" ett helt område, ja , låtit en hel tidsrymd försvinna in i en sfär av glömska. Jaget – det medvetna - är - alltså - icke "herre i eget hus". (Freud). När man tar upp detta problem , d.v.s.: begreppet "icke herre i eget hus" ,så saknas ibland förståelse för vidden av vad det är fråga om. Om jag – liksom många andra - menar, att problemet är, att Censorn , enligt Freuds teori, rimligen då innehar ett utvecklat Medvetande (uti det Omedvetna , vars kärna denne utgör ...), och ofelbart (!) alltid och allestädes syns veta vad jag tål och icke tål, står ut med att veta/komma ihåg o.s.v., så hänvisar många av dem som är "psykoanalytiskt troende" enbart till att: "detta är det Omedvetnas funktion".

Att vi, var och en nånstans skulle besitta ett "Mastermind" som i alla lägen är superkapabelt i

avseendet att sortera vad vi bör vara medvetna om, det synes alla ett av de märkligaste teoretiska konstruktioner som nånsin slagit sig fram. Det är ett stort under, att denna konstruktion, om det formuleras som jag just gjort, alls kunnat uppträda i "vetenskaplig dräkt". Ty, om det nu INTE skulle röra sig om ett inre Mastermind, - ett allvetande, ofelbart intellekt, - hos var och en människa - vad är det då ? [39] Alternativet är förmodligen en Censor som inte är ett Mastermind, men felbar. Och: vad har vi då för annat alternativ till en beskrivning av och en förklaring till Censorn ? Kan man tänka sig ett fylogenetiskt perspektiv på Censorn: ett långsamt uppbyggande - genom evolutionen - av en skyddsmekanism som påminner om reflexer? Eller är det ett "överbelastningsskydd" av mer neurofysiologisk art ? Eller något annat ? En kombination av flera "system"? (Men kvar står frågan om Censorns perfektet.)

Kunde då inte Freud konstruerat en teori om medvetandet, som hade mindre dramatiska konsekvenser, undvikit den dubbelhet i människobilden som införandet av begreppet Censor väl medför? Eller är det nu så, att Censorn faktiskt motsvaras av något empiriskt verifierbart, något faktiskt existerande, och att vi så måste acceptera att vi s.a.s. har ett "dubbelt medvetande" ? (Freud skulle ju här svara, att denna konstruktion är den enda rätta, den han "sett". Andra finner den ändå orimlig, och tror inte på Sigmund Freuds slutsats av vad han "sett".). Detta är inget, som man kan reda ut logiskt eller

filosofiskt. Det har betydelse för dem som iakttar, och dem som beskriver mänskligt beteende. Icke minst författare av fiktion. Somligt av sådant här kan beläggas empiriskt, - somligt är rena självklarheter – då i den meningen, att vi svårligen t.ex. skulle kunna tala om att ett medvetande som, såsom medvetande, var medvetet om alla intryck och alla minnen på samma gång.

VÖRDNAD INFÖR den freudske "CENSORN".

GLÖMSKAN är reglerad från vårt innersta inre, eller ominte därifrån, så i alla fall från Censorn. Men vårt innersta inre är aldrig sådant, att det självt menar, att glömskan av en upplevelse skall vara absolut. Vårt innersta inre har ingen absolut censur av typen: "sådant här får inte hända; alltså stryker vi bort det för alltid ur protokollet". Nej, vårt innersta inre har – hur det nu gått till - ett slags sanningskrav. Det besitter – egendomligt nog - en insikt om att allting dels A.) har ett värde i sig, som inträffat, samt B.) ett medelbart värde i det att alla händelser kan bidra till att skapa den sannast möjliga människan, för varje tänkbar möjlig levnadslängd hos det subjekt det innersta inre nu "tjänar". Man kan tänka sig att Censorn alltid – på något sätt - har Döden

i vitögat. Ty det innersta inre ÄR som icke individen, men Censorn är en viktig och gåtfull allvetande del av det vådliga och intrikata system som individen nu är. Diverse fenomen mitt i detta problemkomplex som gör allting skäligen osäkert, vetenskapligt sett. Vad är det? Jo det är det att vi inte vet vilken agenda den där Censorn har. Vem är HERRE över Censorn. Ja, inte är det i första hand jag, inte. Herr C. – som vi kan kalla Censorn – tycks ha ett kollossalt minne, just som vi själva. Dessutom tycks Herr C. vara klok. Just som vi.

Men det konstiga är att Herr C. tycks besitta en klokhet nära nog utan gräns. Det gör ju inte vi.

Hur kan Herr C. veta att A.) vi inte tål att komma ihåg att vi vår första skoldag snubblade och slog ut en tand? (Till exempel.) Och dessutom: hur kan Herr C. veta att B.) det är en god metod för oss, för vår självreflexion, att – på grund av den utslagna tanden, och den misslyckade skolstarten - för all framtid låta oss få en känsla av illamående vid åsynen av en tand, eller en liten försteklassare.

Innan vi fortsätter bör kanske nämnas att Censorn inte är en instans som har kunskap om något annat än min historia. Den besitter alltså inte en allomfattande kunskap om Världen, men känner däremot till vad jag vill och vad jag gjort. Censorn känner till vad jag omedelbart vill, och vad som omedelbart är bäst för mig. Men Censorn har givetvis inte något att göra med universell sanning. Detta är viktigt att komma ihåg, helst som Censorn, och dennes meddelanden som bilder i dröm och i det omedvetna, när psykoanalysen används i konst och litteratur, ofta felaktigt framhålls som likställd med universell sanning.

Konsten kan dock spela på vår glömska beträffande Censorns begränsningar. Således kan en romantiker komma att tro att det inom varje människa, i en skep-

157
nad som påminner om Censorn, finns en personlig entitet som har kunskap om PRECIS ALLT. Och att det är den som Schlegel i ett Ateneumfragment så hårt dyrkar, och kallar för sin mytologi.

Tillbaka till tanden. Vi kan resonera om saken, - hur Censorn kan veta. Säg att Herr C. (Censorn) noterar, inifrån sin centralt belägna ort, att vi slår ut en tand efter en snubbling. Herr C. noterar att vi blir – som litet barn – förtvivlat och skamset. Nu drar Herr C. slutsatsen att så mycket förtvivlan och skam tål inte just barnet X, såsom "person". Det tycks som om Herr C. tänker att: vissa barn (som tuffa Y, och vackra Z) tål detta, men inte X.. Eller att: P. mår bättre av att inte

veta att det snubblat. Allt kommer att glömmas, och P. mår bättre som vuxen.

Sen tycks C. tänka: men okey, om nu X. vill veta vad som hänt så kan X. får tyda lite gåtor i framtiden.

Alltså låter jag minnet av tanden finnas kvar, och jag suddar inte ut det fullständigt. Jag gör en koppling till allting som är vitt och vasst och spetsigt (som tanden).

Jag låter X. uppleva lite obehag av vitt, vasst och spetsigt. Sen får X. ta itu med rebusen, komma på den ursprungliga händelsen med fallet i skoltrappan och sen som vuxen kunna göra sig fullständigt fri ifrån detta minne, som när det ses på distans, är hanterbart.

Nu kan det – så invänder ni – tänkas att Herr C. inte alls tänker allt detta, men att systemet är så ordnat att en förträngning av det obehagliga minnet är nödvändigt, men att det av TEKNISKA SKÅL inte går att radera.

Det går bara att maskera. Systemet TILLÅTER INTE "delete". Denna invändning skulle då innebära att vi ser Herr C. såsom delvis ett offer för systemet! Herr C. är i själva verket en ... tragisk figur. Herr C. städar, och han kan inte annat.

Den insiktsfulla individen, hen som insett att varje människa har intresse av att veta allt som inte omedelbart fullständigt förgör henne, - den individ som har 158

frihetslängtan, som går utöver längtan efter omedelbar njutning - har också den möjligheten att med intellekt och planering något titta in i glömskans skåp, för att ta fram och kontrollera glömskans skåps funktion. En lycklig människa av intellektuellt slag (en " genomreflekterad ") är ju den, i detta avseende, som i efterhand kan kontrollera om rätt saker glömts vid rätt tidpunkt med avseende på den Sanning som senare skapats.

Glömskan kan man nämligen komma runt med diverse tekniker. Vi vet alla, hur man kan finna att det plötsligt (i en prestigeesituation t.ex.) är omöjligt att komma ihåg ett namn på en välkänd person. Ett trick är då att artificiellt sätta sig i en annan situation än den aktuella, och väl där kommer man snabbt på namnet. Men vad

har man då gjort? Man har då satt ur spel en funktion, som troligen hade en mening. Med tricket att försätta sig i en låtsassituation har man då blivit vad man brukar kalla icke-autentisk.

Glömskan, Censorns Abwehrmechanismen, avvärjningsmekanik, utför väl sitt nödvändiga arbete, men detta värv kan så att säga kontrolleras i efterhand av ett vårt Sinnes konstitutionsutskott.

Detta KONSTITUTIONSUTSKOTT, vår Självreflexion, detta mysteriösa uttryck, som Kant, ganska omedveten om dess komplexitet uppfann i ett förord till en av sina berömda klassiker, Kritik der Reinen Vernunft - ställs nu inför en serie principiella problem:

1. Är Självreflexion någonsin totalt opartisk? (Jag har alltid fortfarande en hel del att uträtta och se om.)
 2. Är Glömskan en och densamma hos alla människor, eller är glömskan en personlig varierande storhet. (Och jag har alltid fortfarande en hel del att se om och uträtta.)
 3. Kan glömskan någonsin redogöras för i sin helhet? (Jag har fortfarande alltid en hel del att göra och se om.)
- 159

Så ser vi att det syns som om vi skulle undkomma en del av de principiella svårigheterna om vi var satta att kontrollera glömskan ENBART i dödsögonblicket. Men då är, så att säga, nyttan begränsad. Förutsatt att vi inte tror på ett liv efter detta.

A la bonne heure: längtan efter Sanning är nu så stor.

Eftersom nu Sanningen bygger på Skepticism, så kan vi otvivelaktigt misstänka att något helt opartiskt konstitutionsutskott aldrig skulle kunna finnas och komma fram

till en exakt granskning med exakta formuleringar. Det vore en övertro på detsamma, och tiden är ändlig även för en sådan inre instans, liksom för allt i livet. Därför tror vi att konstitutionsutskottet nöjer sig med att framställa Sanningen i några rappa skrattretande bilder, för oss att tolka. Skrattretande, emedan skrattet gör oss friare i tanken, mer receptiva.

Men det intressanta är nu här, bland annat, att själva Glömskan ofta har begagnat sig av bildfunktionen för att täcka över, förvränga och dölja.

Så har vi alltså TVÅ nivåer av bilder, för att uppenbara Sanningen.

Det som a.) döljer och det som b.) uppenbarar.

Nu förstår envar att dessa nivåer blott är sidor, sidor av ett och samma mynt. En bild som döljer inte bara döljer, den döljer ... för att uppenbara.

Om vi kommer på möjligheten att koda om bilden av den vassa bergsryggen till att den är en TAND. Och om vi så ser förmågan att besegra en bergsrygg som förmågan att stå över förlusten av en tand, så kommer vi att kunna förhålla oss som fria människor. Så är alltså idén, Freuds, om frigörelsen. Men hur förhåller vi oss till Censor? Hur ser vi på denna mekanism som tar hand om oss så väl? Ja, så vitt mig bekant så förhåller vi oss inte alls till Censorn. Vi enbart söker avslöja (eller undviker det) vad Censorn förborgat, och så är vi lyckliga med det. Men detta är ju tanklöst. Ack! Men vi har ju insett att vi inte bör bli mystiker bara för att vi 160

avslöjat Censorn. Elle ri synnerhet för att vi gjort det. Men lite ödmjukhet inför denna figur borde vi väl ha? Han har ju en gång tagit så ömt hand om vår själ. Fantastiskt nog misstänker vi aldrig att Censorn ljuger. Men visst kan vi ändå TÄNKA OSS en person som är så beskaffad, ve och fasa, att hos honom Censorn gör just det.

Varje människa "är" ju - i någon väsentlig mening - sin historia. Vi finner hos Freud ofta en syn på ett "urtillstånd" hos människa, individ och

språk som går tillbaka på den ovan skisserade idealiserande romantiska syn på urtillståndet som konfliktfritt, - en syn som - med rätta kritiserats av É. Benveniste. [40] Spekulationer om urtillståndet finns här och där hos Freud, men har ju nästan alltid en symbolisk betydelse, inte vetenskaplig, som i boken Totem och tabu. Man kan jämföra med andra ursprungstillståndsfilosofier, som mer pretentiöst under denna tid spekulerade. Tidigare hade ju t.ex. Herder gjort detta t.ex. i sin avhandling om språkets ursprung.

Hos mystiker är det fråga om en dialog mellan en högre varelse och dennes undersåtar, eller av Gud, ("Du är tusen gånger viktigare för Gud, än vad han är för dig." (Mäster Eckehart, Pred. om Lukas, 2.42.) eller det Absolutas, eller Andens, framväxande genom en dialog mellan den större Absoluta (konstant varande) enheten och de tillfälliga medvetandena, dessa som väcks allt mer till liv och deltar i en växelverkan, och i växelverkan fullbordar Anden. [41] Så kan man - i denna långa tradition - se en sådan dynamik mellan Någon och en Annan hos Freud, i spelet mellan det Medvetna och det Omedvetna . Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. I motsats till hur det är för romantikerna, så är Freuds Omedvetna något, som kan vetas såsom något på den betecknade nivån homogent med talets sfär, så att de inre objekten kan anses som vetbara. Åtminstone i samma grad som de yttre , fysiska objekten. Men när olika material från det

Omv. når det Fmv. , kallar Freud det för olika "derivat", som tillhör det Fmv. men deras "ursprung bestämmer deras öde." (Freud, Det omedvetna, s.191.). Mer modern psykoanalys menar ju att det Omedvetna inte är någon ort, någon "plats", eller något ständigt verkande, att man inte har ett Omedvetet hela tiden, men att vissa företeelser då och då kan sägas vara omedvetna och /eller härröra ur något som - just då - inte ärmedvetet. (t.ex. en traumatisk upplevelse, minnet av.) . Vi kan alltså inte säga - idag - att vi tror , att vi ständigt har en instans, som kallas "Omedvetet", och som på något , med reflexion och vilja "samtidigt" , sätt styr vad vi gör , eller hindrar oss från handling. D.ä. : reflexion och vilja kommer då och då i konflikt med det Omedvetna, som tycks överordnat.

Man kan nå fram till en intersubjektiv realitet genom ett synsätt, som är sådant, att de fakta, som genom analysen av analysanden tillskrivs det Omedvetna hos en person/ (=denna person) , också är meningsfulla för en annan person.

DRÖMMEN

Central för psykoanalysen, och en del av dess ingång , var ju nästan ifrån början, drömmen. Freuds krassa - men oerhört slagkraftiga, öppningstes i sin Drömtydning (1900) var ju denna : att drömmar går att tolka. "Titeln på detta arbete ger en antydning om min åsikt om drömmen: jag vill visa att drömmar kan tydas." Att detta hävdats sedan Davids dagar i Egypten, och ännu tidigare, det får man väl aningen bortse ifrån. Ty här pretenderas det på att lägga fram solida bevis för tesen. Att det nu - enl. F. - inte går att tolka alla drömmar, det har dock visat sig/skall dock visa sig. Detta huvudbudskap om drömmarnas öppenhet innebär inte, att han primärt är ute efter att undersöka vad drömmen är, han är ingen sömnforskare, - utan att han är intresserad av hur man , genom att tolka drömmarna genom deras underfundiga symbolik , kan komma till kunskap om sig själv (!) och sin historia, och i kraft av den grundläggande psykiska energin - libidon - Freuds teori är en dynamisk teori med den psykiska energin i centrum. Libido = sexualitetens dynamiska manifestation. [43] SF. använde termen Libido i

denna betydelse redan 1894 i ett brev till Fliess. Den dynamiska teorin innebar, att man genom en terapi skulle nå en frigörelse av den psykiska energin, Libidon, som hos patienterna ofta var låst / kanaliserad in / i olika symptom eller trauman, olika handikapp. Freud konstaterade att den psykiska störningen - ofta i början benämnd hysteri - var ett resultat av bortträngning [44], att dess struktur - uti drömmen - präglades av förtätning. [45]. - I drömmen finns alltså inte en förskjutning i sig, - förskjutningen finns i psyket som helhet och är ifrån det Medvetna till det Omedvetna. Drömmen är för den vakne porten till det Omedvetna.

Freud översätter gärna en bild till ord och ett ord till ett annat ord. Det utbildades netop ett inte så litet lexikon i Freuds huvud Många har märkligt nog !- betraktat hans metod som hermeneutiskt (tolkningsmässigt) exemplarisk. Andra inte. Freud är fristående från den kabbalistiska drömmuppfattningen, - som han, bl.a. genom sina tidiga skolstudier var medveten om, där drömmar generellt indelas i två slag: varnings- och löftesdrömmar. jfr. E. Bishoff., *Über elemente der Kabbalah*, (1920), och GT. (historien om Josef m.m.) samt Homeros, som enligt dåtida tradition skiljer på sanna drömmar, och drömmar som söker föra oss vilse, eller dölja, - kallade elephairontai, eftersom de förmodas komma till oss genom bedrägliga portar av dyrt elfenben - elephas . Faran för övertolkning var onekligen

stor - och är det inom psykoanalysen än idag; - jfr. SFs berömda (reträtt-) yttrande :”Ibland är en cigarr bara en cigarr.” Beträffande det hermeneutiska, så ä Freuds metod ju högst egenartad, då den syns bestå av resultatet av mötet mellan två system av nycker, Censorns och analytikerns. (Att Freud också hade en betydligt mer gedigen insikt i judendomen med dess uttolkningsätt av Toran, än han själv ville låta påskina, är dock i efterhand tydligt. Referenser till Toran är i hans brev häpnadsväckande många.). Han försvarar dessutom i sitt hermeneutiska tänkande Analogin med att den visserligen inte avslöjar något, men att man, i bruket av den, ”känner sig mer hemma” [46]. Man kan ibland tycka, efter man läst igenom alla Freuds fallbeskrivningar, att man kommit in i en maskin, tillverkad av den legendariske Ramon Llull, den spanske excentriske encyklopedisten, logikern m.m., [47] in i en sådan maskin, som kan leverera svar på alla i hela världen förkommande frågor.

Två saker bör kanske framför allt betonas här:

[1.]

Det i Freuds resonemang som var nytt var ju det övertygande sätt han kunde likställa ”dröm” med ”symptom” (via tolkning) på. Här finns förmodligen upprinnelsen till paradigmskiftet. Sedan följde mycket

automatiskt. Delvis fylldes gamla begreppen med nytt innehåll. (Detta faktum kom ibland att skymma sikten.). Freud var mycket skicklig i att se (symboliska) samband.

[2.]

Freud kunde också, i och med sin egen praxis, göra en del av sina egna nya begrepp helt levande genom fallen och fallbeskrivningarna. Sedan är det nödvändigt att betona, att det är en logocentrisk teori, att denna teori är uppbyggd till stor del kring ord och deras mening. Det utomordentliga och nya med fallbeskrivningarna, är ju, att det i en spännande form åskådliggjorde förhållandet mellan medvetet och omedvetet, och hur detta förhållande förändrades i och med att en, eller flera, gåtor av symbolisk natur beträffande detta förhållande löstes av analytiker och analysand i samspel. Det lyckade fallet – där ett trauma upplösts - styrkte så teorin i dess båda huvudavseenden, [1.] teorin såsom tolkning som upplösande av rebusen, upplösandet av rebusens identitet, samt [2.] teorin såsom terapi med upplösandet av den läsning, trauma el. dyl., som framkallade det hysteriska symtomet.

Freud inleder också DT med att förklara att hans metod (en del av... praxis) är något mitt emellan att översätta enskilda symboler och att

översätta en helhetsmening som analysanden uppfattar med en gång. Freud menar också att samma dröminnehåll kan ha olika innebörd för olika personer.

"Det upptäcktes en dag att de patologiska symptomen hos vissa neurotiska patienter har en mening. På denna upptäckt byggdes den psykoanalytiska behandlingsmetoden. Det hände under tiden man behandlade dessa patienter, att de, i stället för att visa symptom, berättade sina drömmar. En misstanke uppstod då, att också drömmar hade mening." [49]

Vid författandet av Drömtydning hade hos Freud denna "misstanke" växt till övertygelse. Och man kan här se det neurotiska symptomet som en slags "sanning". Freud kan inte i alla lägen "bevisa", att drömmen är en önskeuppfyllelse, så t.ex. i ångestdrömmen. Drömarbetet, förvrängning, symbolisering o. annat, är enl. F. nödvändigt, eftersom drömmen är en undertryckt önskan. [50] Detta är dock ett cirkelresonemang, menar R. Wollheim [51]. I en annan passage menar Freud, att "kärnan i hans teori", ligger i utdestillerandet av censorskapets drömförvrängning. Detta uttalande är dunkelt och "får tolkas välvilligt" enligt Wollheim. Denne tar också upp ämnet Symbolism, där Freud i originalupplagan av Drömtydning är sparsam

med teoretiserande, men i senare upplagor mer upplysande. Freud finner vissa "invarianter", vissa "stadiga symboler" såsom : föräldrar som kungar och drottningar; torn och pinnar såsom representerande erigerade penisar, o.s.v., o.s.v., och W. hävdar, att en sådan symbolism måste hänföras till drömarbetet. Freud hävdade, att i det fall vi nu finner drömsymboliken plausibel, så pekar den i sin tur på en mer grundläggande förmåga hos vårt psyke: den, att symbolisera . Symbolerna är ett slag "primärt" språk. Freud skriver om detta i brev till Fliess, och talar då om en "psykomytologik". Wollheim menar att Freud i sin massiva symboltolkning inom drömtolkningen var klart influerad av en elev, W. Stekel. Denne skrev bl.a. ett "drömlexikon", och menade alltså , att man kunde översätta drömsymboler direkt och generellt, något som då kritiserades av Freud. [52] I begreppen "invariant" och "primärt språk" döljer sig spår från en lamarckistisk syn. I psykoanalysens fall: symboler - och symbolers mening - ärvs.

Genom drömmen når vi bl.a. hysterins rötter. Drömmar har meddelanden. De måste dock vara tillräckligt maskerade för att så att säga lura Censorn. Censorn måste vi ha för att undvika alltför bryska sanningar. I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "Detets" bortträngda krafter (i andra topiken) och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland,

att denna förvrängnings- mekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå Censorn, och vi vaknar då upp. Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas "språk" , det är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskningarna, vilken tillåter oss att ostörda fortsätta att sova. Denna föreställning är ciktig att ha med och betänka, när det gäller begripandet av Freuds symbolikbegrepp.

Freud tror att symbolens huvudfunktion är att maskera och - i detta - förvränga den underliggande önsksningen. Symbolspråket fattas som en hemlig (av det Omedv. listigt formad) kod, drömtolkningen såsom dechiffreringsarbetet. Hos Lacan ser vi senare åter belägg för att psykoanalytikern ser drömtolkning såsom närmast lösandet av en rebus, eller genomförandet av en dechiffring. Freuds huvudbudskap om drömmarnas öppenhet innebär inte, att han primärt är ute efter att undersöka vad drömmen är, han är ingen sömnforskare, - utan att han är intresserad av hur man , genom att tolka drömmarna genom deras underfundiga symbolik , kan komma till kunskap om sig själv (!) och sin historia, och i kraft av den grundläggande psykiska energin – libidon – Freuds teori är en dynamisk teori med den psykiska energin i centrum. Libido = sexualitetens dynamiska manifestation. [53] SF använde termen Libido i denna betydelse redan 1894 i ett brev till

Wilhelm Fliess. Den dynamiska teorin innebar, att man genom en terapi skulle nå en frigörelse av den psykiska energin, Libidon, som hos patienterna ofta var låst / kanaliserad in / i olika symptom eller trauman, olika handikapp.

Freud konstaterade att den psykiska störningen - ofta i början benämnd hysteri - var ett resultat av bortträngning, att dess struktur - i drömmen - präglades av förtätning [54]. - I drömmen finns alltså inte en förskjutning i sig, - förskjutningen finns i psyket som helhet och är ifrån det Medvetna till det Omedvetna. Freud polemiserar, enligt Sjögren, i Drömtydning mot sig själv (sic!) : I denna polemik blir det speciellt viktigt för Freud att peka på skillnaden mellan å ena sidan den latent drömmen eller med andra ord, den omedvetna drömtanken, å andra sidan den manifesta drömmen, det vill säga den slutprodukt vi minns och vanligtvis refererar till som "drömmen" . ---- Sjögren menar alltså förmodligen att Freud i DT söker föregripa kritik på detta sätt. Den manifesta drömmen har nu - enl. Freud - sin form utifrån/genom "drömarbetet". Via dess tre förvandlingsformer: förtätning, förskjutning och symbolisering förvandlas drömtanken, den latent drömmen, (.. den ogripbara, alltså ...KG.) till den manifesta, den mestadels gåtfulla, (!) förbryllande slutprodukten. Den ihågkomna. Här kommer då också psykoanalytikern in. Det intressanta är ju här bl.a. att "drömtanken" presenteras som en gåta, av

drömmen. Här ligger ju nästan ett lekmoment: "Kom och ta mig om du kan!". Denna gåta syns ju i sig själv såsom en spännande gåta i evolutionen själv.

Den latent drömtanken (som skulle kunna kallas den "egentliga" drömmen, som vi drömmer, på "plats" ...) kan vi bara nå genom tolkningsarbetet. Genom det löser vi upp (drömarbetets) förtätningar, sätter det förskjutna på plats, ser bakom symbolerna. Den latent drömtanken visar sig då vara begripligt (logiskt?) fenomen, produkten av en önskan: "Det är inte mitt fel att Irma inte blir bättre." . Det är påtagligt att Freud värderar den "återfunna" latent tanken högt; han talar om den som en högvärdig produkt av vårt intellekt. Lika nedvärderande förhåller han sig , enligt Sjögren, till den manifesta drömmen : den är ingalunda produkten av en kreativ kraft, utan blott och bart ett försök att lura censuren (Censorn). Därmed kommer vi fram till en annan punkt där Freuds drömlära, i sin snävaste form, blivit hårt kritiserad. Den teoretiska tanken, att den manifesta drömmen, den "återberättade drömmen", den formulerade, ihågkomna, inte skulle ha något värde i sig , kolliderar nämligen påtagligt med de praktiska erfarenheterna från psykoanalytiskt arbete, där den manifesta drömmen i sig " är ett värdefullt bidrag till förståelsen av analysandens inre värld." [56] Vad Sjögren här understryker, och som kan understrykas än mer, är ju det entydiga faktum,

att det rör sig om ett budskap som döljer sig och därmed vill uppenbaras, att den manifesta drömmen är till för att avklädas, tolkas. Alltid - alltid, enligt formeln - uppmaningen "Kom och ta mig, om du kan!". Drömmen lockar, - som den åtrådda åtrående lockar älskaren. Är då nästan inte drömmen den som älskar oss mest? Freud är emellertid klar över, att det är drömmaren själv, som är kapabel att tyda drömmen, vilket är hans/hennes (drömmarens) unika kunskap om sin egen historia genom fritt associerande inom denna. På detta sätt är den alerta personen i stånd att finna det latent innehåll, som, enligt teorin, skall ses som "meningen" med drömmen, drömmens mening, utsållat ur det manifesta. Testen på om det är den sanna meningen eller ej är huruvida patienten blir fri från sina livshämmande symptom (eller likn.) eller inte, och således blir en friskare människa, blir av med ett neurotiskt symptom, eller att patienten känner, att den eller den attityden gentemot den eller den personen är adekvat eller inte, något patienten inte varit klar över tidigare.

S. Carlshamre i en artikel om det rebusartade och om den psykoanalytiske Lacans användning av begreppen metafor resp. metonymi:

"När Lacan skall sammanfatta språkteorins betydelse för psykoanalysen så säger han att "symptomet är en metafor, och begäret är en metonymi". Låt oss illustrera vad detta kan betyda med hjälp av ett exempel som Lacan hämtar från Freud. Denne berättar på ett ställe om kvinnan som, efter att ha försökt alla andra medicinska utvägar, kommer till honom för att få hjälp mot sina smärtor i korsryggen. För att göra en lång historia kort, så enar sig Freud och kvinnan till slut om förklaringen att hon "bär sitt kors", sonar en skuld med hjälp av sin smärta. Det intressanta för oss är att hon, om Freud har rätt, har ont just i korsryggen därför att den heter "korsrygg". Förbindelsen mellan symptomet och dess "orsak" är inte kausal, utan semiologisk och förmedlad av (i det här fallet) det tyska språket. Det är detta Lacan menar när han säger att "symptomet är en metafor" - ännu mera träffande vore väl att kalla det en rebus.

Att "begäret är en metonymi" illustreras av ett annat drag i samma anekdot. Det som leder analytikern på spåret efter den metaforiska innebörden är att smärtan är "felplacerad" - det finns "egentligen" ingen orsak till att hon skulle ha ont i korsryggen. Men smärtan är en representant för den emotionella laddning som ursprungligen förbands med den nu endast metaforiskt uppfattade skulden. Den emotionella laddningen, "begäret", förskjutes utefter den metaforiska kedjan - det är denna förskjutning,

tror jag, som Lacan syftar på när han säger att begäret är en metonymi. Båda sidorna av slagordet kan sammanfattas så här: det manifesta objektet för analysandens begär är en symbol för det latent objektet, och förmedlingen mellan de två går via tropologiska mekanismer som delvis verkar på det rena rebusplanet.”

Drömtolkningen växer ju fram parallellt med associationsmetoden, att patienten genom fritt associerande mer o. mer närmar sig det dolda, det förträngda, (traumat eller vad det nu kan vara), o. denna metod vilar på antagandet, att människan vet något om sig själv, utan att hon vet om det. Bara i detta ligger en djup ironi. Som kan vara sann. Denna ironi i teorin skulle kunna ha tilltalat Franz Kafka, ha ... talat till honom, som ur hans eget inre Kanske... ----. För Sartre - å andra sidan - är det, - om vi tänker på det Omedvetna som en mer "automatisk funktion", en "odlad funktion" - , en otänkbar situation, att vi inom oss skulle ha ett sådant/en sådan.

I Egots transcendens hävdar Sartre att Jaget och Självvet (Fr. Le soi, alltså eg. "Siget") är samma sak. Sartre är vid den efterföljande utfrågningen upprörd över den besinningslösa metaforik, som utvecklats runt begreppet "Omedvetet" och menar dessutom att det hela konceptet med ett Omedvetet är ologiskt, sett från en cartesiansk grundhållning, och menar att det räcker att tala om sanning och falskhet. Att istället för

Omedvetet tala om en "medvetandets lögn" , om "Ond tro" - det är sartreanskt. Åtminstone är det typiskt för den tidige Sartre. Med "ond tro" menar ju Sartre förhållandet när människan ser sig som objekt för olika krafter, som hon anser sig inte kunna påverka. Sartre menade, att människor tar sin tillflykt till begreppet det Omedvetna, till Freuds modell, - till psykoanalysen - för att undslippa det beteende som Sartre benämner "Ond Tro", *mauvaise foi*. För att kunna ljuga är det nödvändigt att känna sanningen, fortsätter Sartre. Sartre ansåg också, att det var en remarkabel sak, hur en person, en mänsklig varelse, på samma gång kan vara Ego och Id. Jag har ett Id, men ... endast via en psykoanalytiker (!!). Sartres resonemang rörande psykoanalysens begrepp och hans egen syn på medvetande och Ond tro löper så här:

"Psykoanalysen har inte givit oss något, efter som för att komma förbi den Onda Tron har den etablerat mellan det Medvetna och Det Omedvetna ett autonomt medvetande om Ond Tro. Försöket att skapa en dualitet, eller till och med triplicitet (Jag, Överjag, (Jaget uttryckande sig själv genom Censorn) har resulterat i en blott verbal terminologi. Essensen i idén (den reflexiva), att dölja något för sig själv, implicerar en enhet i en och samma psykiska mekanism och således ett dubbelt i enhetens hjärta. /.../"; ----- "/psykoanalysen / tenderar att försöka å ena sidan fasthålla och lokalisera det som skall döljas, och å

andra sidan att undertrycka det och dölja det ...
 Var och en av dessa aktiviteters aspekter är ett komplement till den andra; detta betyder : den implicerar den andra i sitt Vara. Genom att separera Medvetandet från det Omedvetna genom Censorn, så har psykoanalysen inte lyckats att sära på aktens två faser, eftersom Libidon är blind Conatus [58](hän) mot medvetet uttryck, och eftersom det medvetna fenomenet är ett passivt, konstruerat (falskt fabricerat) resultat. Psykoanalysen har enbart lokaliserat denna dubbla aktivitet hos Censorn som består i attraktion och repulsion."

Sartre skriver ju om Freuds syn på Människan, att distinktionen mellan Ego och Id delar psyket i två delar. För att föra samman de två krävs en psykoanalytiker. Jag är enligt psykoanalysen endast en enskild (autonom) genom en Annan. Ett ytterligare problem är: Är det Jag som är motståndet, eller är det Egot? Censorn antas också att ha förmågan till bedömning och förnuft, -som vi varit inne på ovan själva - ty Censorn släpper endast igenom vad denne anser (!!) för gott att släppas igenom. (Censorn är inte förklarad, menar ju Sartre.). Psykoanalysen " tillåter mig att förstå hur det är möjligt för mig att ljugas för, utan att jag ljuger för mig själv, eftersom den placerar mig i samma relation till mig själv som den Andre befinner sig i, i förhållande till mig", : "Den skapar sålunda en dualitet mellan lögnaren och lögnens offer i

denna emellan Ego och Id.". Är detta en tillfredsställande förklaring ?, frågar (sig) Sartre. Freud anklagas likaså av Sartre i *L'Être et le Néant* för att vara - i dubbel måtto - determinist. För att besvara frågan:" Varför agerar X på detta sätt?" svarar Freud i enlighet med en vertikal axel, nämligen så : handlingen är alltid sprungen ur en underliggande symbolism. På frågan angående symbolismens mening, så svarar Freud så : för att besvara den frågan, så måste man se tillbaka på den aktuella personens liv, denna persons historia, för att nu kunna slå fast några fakta. (Således använder han både vertikal och horisontell determinism. Freud har ibland anklagats för att använda både en persons förflutna, närvarande och framtid , samtidigt, i sina resonemang kring personen.).

En del Freuds senare skrifter – inkl. den andra topiken - kallas av honom "metapsykologi", där han försöker klarlägga grunden för sin teori. Skälet till att Freud skapade en "metapsykologi" (en missvisande term, då en metapsykologi eg. "begreppskorrekt" skulle ägna sig åt att granska begrepp och relationer mellan begrepp inom den aktuella psykologi det är fråga om, samt dess relation till närliggande vetenskaper och vetenskap över huvud.) var ju den att kunna ge en totalbild av Människan, ur en mer filosofisk synvinkel, samt att däri kunna ordna

grundläggande begrepp – som tidigt kommit in i psykoanalysen - som begär, drift och etablera en serie "lagar" – samband - för "den mentala apparaten" ur dynamiskt, topografiskt och driftekoniskt perspektiv. I metapsykologin ingår lustprincipen, realitetsprincipen, (grundläggande) hypoteser som om förträngning, och skulle ge en bild av psyket som en sammanhängande fungerande helhet, en bild av generell giltighet. Till de metapsykologiska verken – innehållande den andra topiken - bör man se bl.a. Skiss till en psykologi , (1895), Bortom lustprincipen (1920), Jaget och detet (1923). Abriss der psychoanalyse (1938) och den oavslutade Till förberedelsen för en metapsykologi. Den andra topiken, ett sen uppfinning, som Kafka inte kände till, överlappar inte den första. Vidareutvecklingen sker med den psykiska apparaten uppdelad i Jag, överjag och Det. I sin tur menar somliga att Freud ännu en gång reviderade sin syn – topografi / topologi /- på – i relation till medvetandet så pass, ungefär 1937, så att man därifrån, i och med teorin om jagsplittring kan tala om ännu en metapsykologi och/eller en tredje topik.

Den första topografiska modellen är till för att dechiffrera, den är instrumentet: metod och doktrin är oseparatorbara. Det som bestäms och som nås kunskap om, är inte instinkter i sig, men

representationerna av dessa. Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. I motsats till hur det är hos romantikerna, så är Freuds Omedvetna något, som kan vetas, så att de inre objekten (via den manifesta drömmen, och refererandet av den) kan anses som vetbara. Anklagelserna har haglat över psykoanalysen, för dess ovetenskaplighet, bristande empiriskt underlag, för oärlighet och förvrängt källmaterial. [60]

"Jag tror jag har undvikit Er p.g.a. en slags fruktan för att möta en dubbelgångare. Inte så att jag lätt identifierar mig med andra, eller att jag glömmer skillnaden i talang som skiljer mig från Er, men närhelst jag, men var gång som jag djupt absorberas av Era vackra skapelser, så tycker jag mig alltid finna - under den poetiska ytan - de antaganden, intressen och slutsatser som jag känner igen som mina egna .. och allt detta berör mig med en egenartad känsla av närhet, Jag har omformat det som Ni vet genom intuition, eller rättare: genom noggrann självobservation, allt det, som jag har upptäckt genom outtröttligt arbete med andra människor."

(Brev till Arthur Schnitzler på
dennes

60-årsdag från S. Freud ,
1922.)

Att beskriva Freuds idéer, hans teorier, på ett kort och samtidigt begripligt sätt är inte något som låter sig göras.

Det första skälet till detta är det viktigaste: Freud slutförde aldrig sin teoribildning. Sedan: 1.) Han reviderade ständigt. han var grundläggare av en vetenskap. 2.) Vi måste alltid se till den historiska situationen.

Sigmund Freuds upptäckt, som vi brukar kalla den (upptäckten av *det Omedvetna*) - låg i tiden.

Här kan vi passa på att minna om den, som vi i västerländsk filosofi brukar anse som "Medvetandets upptäckare", till René Descartes. Freuds tänkande låg också i tiden, samtidigt som den "upptäckt" han tillskrivs, mycket väl kan ha ansetts sedan länge vara gjord av många andra , långt tidigare, om än i mindre precis utformning. -

-- Det är alltså frågan om med vilken energi, systematik och enveten reflexion – och "timing" – man framställer ett begrepp (här: det Omedvetna) och söker att avgränsa det, som gör att man - i sådana här sammanhang - blir kallade "upptäckare". Även de, som var motståndare till den psykoanalytiska teorin, som den förelåg i *Traumdeutung* (1900), och som den framkom i övrigt , och successivt , kunde icke helt värja sig mot denna skrift. Den berörde. Och man kan kalla det för *en del av det modernas födelse*. Ty samtida (något yngre) med Freud var August Strindberg och Friedrich Nietzsche. Kierkegaard och – kanske än mer - Schopenhauer hade berett vägen, efter impulser från främst Imm. Kant. Och det fanns många fler. T.ex. Gotthilf Heinrich Schubert med dennes *Die Sprache des Traumes*. I samma stad som Freud satt läkaren Artur Schnitzler och producerade *Traumnovelle* , m.fl. andra noveller. (Filmatiserad som *Eyes wide shut*.) och även teaterpjäser. Freud läste Schnitzler och imponerades. (jfr. citat ovan !).

(Merparten – och detta är väsentligt för mig att framhålla - av vad som här ges såsom en bakgrund till Freud är ju sådant material – av skiftande art - som direkt eller indirekt även inverkade på Franz Kafka och dennes författarskap, även utan vägen genom Freud. Delvis därför det extensiva i framställningen.)

Den mångsidige och beläste Hugo von Hofmannstahls *Märchen der 672. Nacht.* (1895) var påverkade av Andrians *Garten der Erkenntnis*, utkommen samma år. Paul Hervieu i Frankrike skrev 1887 den märkliga romanen *L'inconnu*, (*Den okände*), där författaren, en läkare, sätter begreppet vansinne ifråga. Och långt innan dess hade bröderna Goncourt skrivit den stora romanen *Germaine Lacerteux* (1864), om ett fall av "hysteri".

Den enormt produktive Émile Zola intog här en sär/mellanställning. Denne var mycket beundrad av Freud. Zolas realism var strikt, men den sträckte sig ju ändå in på områden, där psykopatologin var närvarande. Ofta är Zola övertydlig i dessa sammanhang, och man får en känsla av en slags övertydlig parallellitet mellan den framställda handlingen i verket och den bakomliggande tanken/analysen/budskapet. (*Thérèse Raquin*, *Sylvestre Bonnards brott*). I romanen *Doktor Pascal* figurerade ärftlighetsläran med den genialiske läkaren, som sökte bota tbc med malen färhjärna, och grunnade över, om man möjligen kunde bota dårskap och dumhet med ... samma injektioner. En hel svit av romaner - inkluderande *Nana* och *Doktor Pascal* kartlägger medlemmarna i släkten *Rougon Macquart's* "ärftliga dispositioner". (I modern tid, ja, efter år 2000, har man ju faktiskt försökt bota parkinsonism med injektioner med just hjärnsubstans.) . *M. le Doktor Pascal* själv

överordnar - som läkare - forskningen över botandet av sina patienter.(Liksom Freud gjorde.) Han sätter likaså forskningen, som är en forskning med hans egen släkt som material, över det att leva. Han betraktar sig själv som en "inneitet", (*M. Le Docteur Pascals* egna begrepp) en i slakten, som undgått att ärva några drag alls från sina förfäder, - som en människa , som evolutionen har hoppat över. Freud läste Zola , och höll även ett föredrag (som jag inte själv funnit) om denne i Wien.

Man kan nog om Zola säga att hans realism är föregivet kylig, exakt och objektiv, medan den har en implicit sentimentalitet - är starkt tendentiös.

Det tycks inte som om Freud, olikt till ex. M. Harden, insåg, att Émile Zolas storhet förmodligen låg i beskrivningen av *massan*, och i de dynamiska krafterna bakom (!) människorna, och mindre i sysslandet med beskrivningen och analysen av den enskilda individen.(Jfr. Bernard, s. 166.). Jag menar att människorna hos Zola behandlas schematiskt, och att det är det, att söka efter schematiken, och dess ursprung i samhällets och vetenskapens strukturer, (i enlighet med vad Michel Foucaults vision för undersökande var.) , - med dess tillgångar och brister - som är det viktiga.Så kan man hos Zola spåra en sociolog (före termens existens) , en föregångare till Émile Durkheim, sociologins erkände fader, den förste

som , tack vare sin bok om självmordet, innehade en professur i detta ämne och detta vid Sorbonne.

Det är dock - anser jag - något mer givande att psykologiskt spekulera över t.ex. föregångaren Balzac's gestalter, (t.ex. självporträttet *Louis Lambert* , med en insprängd autentisk ungdomsskrift om Viljan) än över Zolas, då den senares alltså tycks såsom karikatyrer av (givna) idéer om människor.(- s.a.s. förhandscensurerade för att passa till idén om individen, eller denna idé's aktualitet.). Än mer fruktbart än att syssla med Balzac i detta avseende , blir det, när man kommer till Flaubert.

Viktiga upplysningar beträffande psykoanalysen och tidsandan ger också Gerhard Kurz i *Der junge Kafka*, 1984. och G. Brandell, *Freud och hans tid.* (1970), Wain's *Freud's answer*,(1998) samt Janik/Toulmins nämnda *Wittgensteins Vienna*, (1973) , där inte bara den judiske författaren Arthur Schnitzler framstår som viktig , utan även den länge i Wien arbetande Theodor Herzl, (1860-1904), (han var följetongsredaktör på stadens största tidning) den moderna sionismens grundare, i Dreyfus-processens och i Wiens borgmästares - och den wienska antisemitismens skugga . Märk även målaren Gustav Klimt, med dennes lättillgängliga dekor-eroticism, Stefan Zweigs *Världen av i går* (1942) : o. många fler. (Zweigs porträtt av Freud - annorstädes - är dock våldsamt panegyriskt.). Viktiga är ju inte minst

Peter Gays båda lättillgängliga böcker , den om Freud och den om just Schnitzler och den europeiska borgerligheten.

.....

” När jag söker efter en häutig fras som summerar perioden före första världskriget /.../ säger jag : det var säkerhetens gyllene tid.” Se likaså Elias Canetti, bl.a. *Das Gewissen der Worte* (1975), särskilt essäerna om - hans egen - *Die Blendung* (1935, senare reviderad.) , och dem om Karl Kraus. (Jfr. även Canettis andra skrifter, aforismer och annat.)

Människan fascination över drömmen är "evig". Reflektionen över den oändlig. - jfr. den spanske stilbildaren –"gongorismen"- Gongora : "El sueno, autor de representationes" -. men dess plats i litteraturen kan periodvis och i olika kulturella sammanhang skifta. Vi har under det senare 1800-talet en riktning inom europeisk litteratur, där "svävandet", i klass. romantisk anda, tar plats. Vi tänker på Gustave Flaubert som teoretiserade mycket över skrivandet, och fann skrivandet som livsform . Vi tänker också på Flaubert:" En bok är för mig ett speciellt sätt att leva.", " Allt jag gjorde var, att jag sade sanningen

hur hemsk, grym och naken den än månne vara.” , och alla råd han gav till den unge Guy de Maupassant, - som återgäldade det med tacksamhet , delvis genom att tillägna boken *Un vie* till Flaubert. Kafka hyste en livslång fascination över Flaubert, - på Kafkas skrivbord i arbetsrummet på *Arbeiter-Unfall-Versicherungs-Anstalt* låg länge Flauberts *L'Education sentimentale* och han beundrade just denna bok stort. Mer än den - i mitt tyckte - mer fulländade *Madame Bovary*. (... med denna senare bok kom Flaubert nästan att bli ett begrepp)

Men vi bör – för att förstå tiden - också komma ihåg Théophile Gautier (1811-1872), mannen som uttalade lösenordet för en hel falang, för dem som kallade sig ”parnassen”, nämligen:” L'art pour l'art!”, - ” Enbart formen betyder något : det behövs inga idéer.”/(Lanson, s. 966.). Gautier , som dessutom dyrkade sin späda tonårsdotter, som var ”bara intellekt”, ”ren hjärna” som skrev oavlåtligt, och vars verk en roman (en ” Salamambo fri från tyngd ” enl. Th.G.) publicerades i *Liberté*----- (se: *Bröderna Goncourts Dagbok*, s. 190.).

Vi hade de Lisle, Heredia, Verlaine, Mallarmé,-... denne Mallarmé , som dock poängterade skillnaden mellan den nya poesins väsen och drömmen, särskilt med hänsyn till Gautier - Baudelaire och Rimbaud, en krets som i litteratur som i liv rörde sig kring vanvettets och självmordets gränser. Theodore Gautier,(med sin

"livsdiktsamling" *Emaux et camées* , - den påbyggdes successivt under G.s hela liv) , som uppträdde som krönikör mot slutet av sitt liv, skrev om denna grupp, och förklarade att det inom denna hade varit modernt att vara blek, glåmig, grön i synen (!) och - om möjligt - "en smula spöklik". Gautier var ursprungligen målare, och umgicks i kretsen kring *le lycanthrope* (vargmänniskan) Pétrus Borel, som tillhörde de "existentielle romantikerna". Borel förkunnade extatiskt: "Kärlek, lärdom, diktning ! Däri ville vi dränka våra eldsjälur, i extas, som i ett hav av ambrosia. Däri ville jag, buren av en förunderlig styrka, skapa en lycka, oförfalskat ren. Vara en större konstnär än Gud!" (P. Nykrog, *Litteraturens världshistoria*, s. 43.)

Denna samling människor, bohèmerna, är utförligt beskrivnen t.ex. av H. Murger i dennes tre böcker , 1848-55.

Hoffmann hade i novellen *Don Juan* skrivit:

" Må drömmen, som du har utkortat än till Människornas förskräckare, än till dess vänlige vägvisare - må han föra min själ till de elyséiska fälten, medan kroppen sover sin blytungas sömn!" (s.31.).(S. Kierkegaard ägde Hoffmanns samlade verk och var ofta fördjupad i reflexion över just Don Juan..)

Gerard de Nerval (död 1855),- Théophile Gautiers skolkamrat -, som översatte E.T.A. Hoffman (denne egenartade sagoberättande jurist) till franska, och , liksom H., en stark passion för *drömmen*:

" Drömmen och ett annat liv i vilket Andarnas värld öppnar sig för oss.", - Den mystiska korrespondensen mellan Världen och drömmen. De Nerval uppfattade med omedelbarhet allting *dubbelt*, - i *korrespondenser*, : en romantisk halvetenskaplig idé , - så: en blomma en kyss, - de är både reala och symboliska. Dessa författare blev i Frankrike såsom en , visserligen icke identisk , men ändå pendang till de tyska romantiker som "svävade i " den romantiska ironien , som vi berört ovan.(Jfr. även mitt Appendix I.)

I novellen *Aurelia* beskriver de Nerval sin förtvivlan. Han nämner där en plats, *Rue de la Vielle-Lanterne*, nära *Chatelét* (i Paris) , där han skulle komma att en morgon återfinnas död i januari 1855. Vad de Nerval dog av vet man inte. Sammanträffandet är inte att negligera.

I England höll sig - under förromantiken - advokaten och skribenten Th. de Quincey länge vid liv vid sin pipa: " Dreams are the one great tube through which man communicates with the shadowy. "Thomas de Quincey, (*Confessions of an Opium-Eater*,1822.) d.v.s. / Drömmar är den enastående tunnel , genom vilken människan upprätthåller kontakten med skuggornas rike./samt *Suspira de Profundis* ,(1845) i vilken man läser:

" Det drömmande organet, i förbindelse med hjärtat, ögat och örat, bildar den magnifika apparat som leder det oändliga till hjärnans

kamrar, och kastar dunkla reflexer från evigheter underliggande allt liv på speglarna i den mystiska camera obscura, som är det sovande mänskliga sinnet.”).....

Dröm och *fantastik* - och magi - kan ibland tyckas vävas ihop i litteratur, men det är ändå olika företeelser. Prov på *fantastik* kan vi ju möta hos, Cervantes, Hoffman, Marquéz, Borges (den senare med ett ordentligt "kafka-komplex" , skapat tidigt – redan 1919 - : många av B.s berättelser tycks luta åt att söka vara pastischer på Kafka.) och Stephen King, för att bara nämna några (utan att , bl.a., gå in på hela den väldiga *Fantasy*-genren) - högt rankade - namn.

Att Franz Kafka - rent väsensmässigt som författare - helt skiljer sig från dessa , skall jag försöka visa. Detta är viktigt , eftersom ett likställande (!) av deras tekniker gör att man missar poängen med Kafkas författarskap, på ett enligt vad jag anser , avgörande sätt. (En av centralpunkterna i denna skrift är att söka peka på vari skillnaden ligger.). Vi skall också försöka utreda om Kafka kan sägas vara en del av den riktning, som går under benämningen "absurdism". ("-ism" - begreppen är ju eg. inte så viktiga, men är ett praktiskt redskap i kategoriserings- hänseende. Det är ändå tidvis viktigt att se på, då användningen av dem – *de facto* – starkt kan styra uppmärksamheten.). Vi tänker här både både den filosofiska (Camus , i

den rollen) och den konstnärliga (med de geniala Beckett, Aragon, m.fl.). (Vi tar f.ö. upp *modernismbegreppet* i Del II av denna skrift.)

För att återvända till romantiken, och här : förromantiken så kan man säga att Jean Jacques Rousseau tvivellöst intar en - i sann mening transcenderande - särställning bland de författare, som tillhör den romantiska eran, - som bl.a. Northrop Frye, påpekat. Rousseau insåg nämligen , att människan var i mycket en produkt av sin egen civilisation. (En växelverkan , givetvis.) .Ytterligare ett viktigt påpekande, som N. Frye gör, är det, att man inte kan vänta sig någon precision inom det romantiska tänkandet. *Vaghet* hängde så att säga intrinsikalt samman med det mystiska, drömska och spekulativa anslaget. (En studie för sig kan förmodligen visa hur egenartad Rousseaus - ofta oerhört framsynta och breda - ibland irrande, spekulativa var i sin dubbla karaktär av skarpsinnig och vag. Den var vittfamnande, men uteslöt i sin bredd inte - mängder av - självkritik från den mångsidige R.s sida.)

Under romantiken var drömmen hyllad.(Jfr. Novalis, och många andra.)

Att Freud i sin tid alltså levde i en häzkittel av idéer och en stämning av uppsluppen naivitet, en stämning av undertryckt sexualitet hos den skenbart trygga, breda borgerligheten, denna

borgerlighet , vars icke-judiska del gav uttryck för sin antisemitism med ... en vit nejlika väl synlig i knapphållet - som "hemligt" tecken-, (enbart denna nejlikas historia skulle förtjäna en hel bok ...) men för övrigt icke bekymrade sig... Detta har alltihop betydelse. Likaså att Freud både var jude och läkare. Judiskheten var närvarande, i hemmet och i samhället. I det mer lugna Berlin kunde dock läkaren/psykoterapeuten/romanförfattaren m.m. Georg Groddeck , (1866-1934), vars far tidigt lärt upp honom till en läkare med brett humanistiskt ethos och pathos.... , komma upp med idéer som liknade Freuds,- eller tvärtom. Groddeck sände till Freud några artiklar, stödde honom livet igenom, och lånade ut en term från sin bok : *Das Es, Psychoanalytische Briefe an eine Freundin*, (1926), "das Es", *Detet*, till Freuds andra topik, ' jfr. nedan - utan att Freud speciellt behövde be om lov. G. Groddeck själv skrev ett flertal artiklar och böcker i psykoterapi , *Der Symbolisierungszwang*, " Tvånget att använda symboler" (i den betydelsefulla tidskriften *Imago*, 1922), och *Der Sinn der Krankheit* (1925) .G. skrev likaså en redogörelse för sin korrespondens med Freud och en (

Freuds väg (!) till det *Omedvetna* gick via dennes egen (stora) begåvning och upplevelser, via hans oförmåga att uthärda åsynen av blod , manne via en ammas (!) beteenden, hans kris vid fadern , Jakobs, död, (hans därpå följande treåriga självanalys) och - via vad han lärde sig under "frankrikepraktiken", och den stora upptäckten av *den psykologiska förträngningen*. (Hysteriska konversionen.) . Upptäckten av : vad en människa inte visste, att hon egentligen - hela tiden - visste. Eller hur man väljer att formulera denna sak. Vilket är kärnan i det hela. Alla har ju alltid vetat , att människor ljuger för sig själva, - eller åtminstone för sig själva bakom ljuset.

I det längsta, så att säga. Som George Simenons kommissarie *Maigret* alltid visste. (jfr. sagan om – dramat om - Kung Oidipus , samt det gamla spanska ordspråket: " Di mentira e sacara el Verdad !", / d.v.s. " Ljug på bara, så kommer Sanningen fram !"/).

(Jag stavar det - *det Omedvetna* - med en majuskel - d.ä. stor bokstav - för tydlighetens skull. När majuskel förekommer , är det Freuds *Omedvetna*, som Freuds begrepp inom psykoanalysen , som - grovt - avses. / Om vi skriver "Freuds omedvetna", så är det dessvärre (?) mer komplicerat, såtillvida som att vi då /äter !/ rör oss med något dunkelt och obestämt... ” Det omedvetna” är alltså ett begrepp, som inte

nödvändigtvis är ekvivalent med Freuds teoretiska begrepp.)

Man kan här betänka, att Freud, mitt i arbetet med det nya som nu välldes fram i hans arbete, där så många idéer samlades och kondenserades - var så rädd, för att lära känna Sören Kierkegaards (1813-1855) verk, att han konsekvent lär ha undvikit dem. ---- Wienläkaren var ängslig för anklagelser för epigoneri. Och hans dubbla inställning till Nietzsche. (1849-1900), visar samma "ängslan" i öppna dagar, ängslan i förbund med hans stora äregirighet, under hela dennes liv. Detta kan dock vara överdrivet, - detta undvikande av filosofin - och åtminstone till en del en myt om Freud. Historiskt sett. (jfr. P. Gay. *Freud*.) . Man kan ju kalla vissa delar av författarskapet för filosofiskt, såsom de delar som handlar om samhället. "Om jag bara slapp att läsa!", utbrast Freud i ett brev till Fliess, (i detta var Freud lik S. Kierkegaard. Kierkegaard:

" De fleste Mennesker gaae gjerne til Laesningen af en Bog med en Forestilling om hvorledes de selv vilde have skrevet, hvorledes en Anden haer eller der vilde have skrevet /.../ Her begynder nu den første Mulighed af at ikke kunne laese en Bog /.../ - de to mest modsatte Arter af Laesere mødes - de dumme og de genialeste, som begge to have det tilfaellets, at de ikke kunde laese en Bog, de første af Tomhed, de Sidste af

Rigdom paa Idéer;/.../." (ur *En Fortale*, S. Kierkegaard *Papirer*, I.C. 83.)

För Fliess redogjorde Freud i detalj hela arbetet med *Drömydning*, Fliess, som alltså blev som *den Andre* för honom (Jfr. P. Gay, *Freud*, s.) .Det gällde kap. 1. i *Drömydning*, som vi inte har tillgång till, vi , som läser den svenska översättningen, vi "slipper" detta ... - eftersom det rör sig om en tillbakablick på drömtolkningens o. drömforskningens historia, där Freud fann mer (för honom ofruktbart) material än han hade trott, (fruktat) men till sin förfäran såg sig tvungen att noga gå igenom detta, för att inte "vetenskapsmännen" skulle förses med någon god yxa att förs töra hans vackra bok med. (Se P. Gay, s..... ; I dennes senare utkomna verk om Arthur Schnitzler (2001) i tre delar om 500 sid. var, c:a , ger P. Gay ytterligare bakgrundsmaterial till Freud, samtidigt som han lyser upp hela var samtidshistorias kulturella ursprung. Gay skriver fylligt. Ibland tycker man att innehållet dock är perifert.). Två namn: Anton Maury och R A Scherner. Den förste skrev *Les sommeilles revees*, 1878(..))

Freud ville bygga sin teori, rörelse, lära o.s.v. på egna iakttagelser och tolkningar av dem. Då behövde han - menade han - inte läsa vad andra skrivit om drömmar. Han utgick, något förmätet, ifrån att ingen före honom hade något väsentligt att tillföra till hans tolkningslära o.s.v. Freud var

själv mycket mån om sitt rykte, mycket ärelysten . Lars Sjögren påpekar i sin väl genomarbetade bok, *Sigmund Freud, mannen och verket*, att Freud var beroende av romantikernas (jfr. S. Nordin) grundsyn på tillvaron, uppbyggd av antagonistiska motsättningar, liksom också t.ex. Fr. Engels i dennes bok om naturens dialektik, *Dialectics of Nature* , (posth.) och ” Freud var så beroende av denna dynamiska grundsyn att en av kriserna i hans tänkande uppstod, när han på teoretisk väg tycktes hamna i en driftsteori utan denna polaritet mellan två huvuddrifter.” (s.35.). Vi skall dock se att Freud senare - på 1920-talet - verkligen sökte balansera *Eros* (sexualiteten i vid bemärkelse) och *Thanatos*, (döds- och aggressionsdriften), som sådana politiserade drifter. Man kan här se att dödsdriften är baksidan av den första, - att de i teorin betingar varann. I allt var Freud också *darwinist*. Vad Freud utredde var allt funktioner hos människan, som på ett eller annat sätt gynnade (eller historiskt gynnat) hennes överlevnad som art. (Driftsbegreppet kom att hos F.s lärjungar skapa olika deviationer ; så betraktade t.ex. A. Adler – en tidig , viktig anhängare – den *kompensatoriska* driften – av typen: den som förlorar en sinnesförmåga, skärper en annan - som helt grundläggande för människan. Han fick stöd i detta (!) av F., men valde sen ändå att gå sina egna vägar.)

Vi har ju i Freud en person i en mellangeneration mellan den av den tyska idealistiska filosofins dialektiska tänkande starkt påverkade S. Kierkegaard och F. Kafka. Kierkegaard dog 1855. Freud föddes 1856 och Kafka 1883. Freud överlevde nu visserligen Kafka, - Freud dog 1939 i London - men var ju ändå av en äldre generation. Men det paradoxala i situationen är, att de alla tre skulle komma att påverkas på olika sätt av den tyska romantiska filosofin, vare sig de ville eller inte, vare sig de studerat den, eller ej. Kafka var t.ex. medvetet repulsiv i förhållande till romantisk vers redan som tonåring. Både Freud och Kafka var otvivelaktigt tankemässigt beroende av Schopenhauer och Nietzsche i någon grad. Samtidigt var båda dessa män ytterligt självständiga, och måna om att vara just det.

Det var F. W. J. Schellings, Fr. Hölderlins, Novalis', J. G. Fichte (J.G.F.: "Die Welt war nicht, ehe ich sie erschuf ."-"Världen fanns inte, innan jag skapade den.") och G. W. F. Hegels dialektik , som gick igen i tänkandet över natur, filosofi och konst.(Även Fr. Schlegel).

I längden var det den platonism/nyplatonism , som under renässansen i Rom och Florens smugit upp under 1400-talet som en kritik mot den påvliga makten, med lärda män som t.ex.

Plethon och Pico della Mirandola, för att nämna de mest kraftfulla, som under sent 1700-tal åter dök upp. På Schelling löper termer som "urbild", "urscen", "urfader" o.s.v. tillbaka. (Jfr. svensk romantik och Erik Johan Stagnelii "urbild". (jfr. t.ex.: *Amanda*, *Näcken*, m.fl., ja netop *in aeternum*, se bl.a. Albert Nilsons klassiska *Svensk Romantik*.). Förstavelsen "ur-" "används för att konstruera en filosofisk förutsättning för idéen, jämte begreppet", såväl hos Schelling som hos Freud. (Jfr. Nilsson, jfr. Begreppet "Drift".)

Schelling hade onekligen vad Nikolai Hartmann kallade "einen langen Atem". Vi kunde ju också under romantiken se , hur gränserna där mellan konst och vetenskap var praktiskt taget utsuddade, och att ren fantastik (!) pretenderade på vetenskaplig status.(ex. " Die Kontraktion Gottes").(jfr. Hegels raljanta företal till *Phänomenologie des Geistes*, där detta förhållande häcklas....). I den *magiska idealismen* frodades idéer om kunskap att nå "bortom", genom ett slags "viljans inre liv"(Novalis), ibland uttryckt i de mest fantastiska allegorier: naturen som förstenad trollstav, eller som ett encyclopediskt index över själen; ryktet är " ett tidens nedslag", "vatten, en fuktig flamma"..... (jfr. Volkman-Schluck, *Novalis magischer Idealismus i Die deutsche Romantik* (1967).. Schelling överlevde - liksom på sidan av - den chock det innebar att bli "omseglad" av Hegel i ära och ryktbarhet i och med dennes utgivande av *Phänomenologin*

1807. vars oerhörda komplexitet chockade hela den intellektuella världen i Mellaneuropa. Hegel blev visserligen aldrig - som myten gör gällande - "statsfilosof - i Preussen. (*Borussia*). Han var , upptäckte man, inte riktigt pålitlig, ansåg "makten".(jfr. dennes *Philosophie des Rechts..*), men inordnade sig hjälpligt. Schelling var däremot helt ofarlig. Överlevandet hos Schellings idéer (vagare , men mer inspirerande för fantasin) sträckte sig dock genom hela romantiken inom ett ganska brett kulturellt fält - för att sedan upphöra , medan Hegels inflytande blev (filosofiskt) mer långtgående, rent filosofiskt. (Men det är - vad vi tror - en annan historia....). Romantikens "egendunkel" - för att låna ett vackert (i sitt sammanhang hemskt) substantiv från just Hegel - kan illustreras med några rader ur Marx kritik av Ludwig Feuerbach, som tillhörde dem som kritiserade Hegel.: " Man besegrar inte en filosofi bara genom att förklara den för oriktig. Den måste upphävas i sin egen anda." (Fr. Engels i *Ludwig Feuerbach och den klassiska tyska filosofins slut*, (1888). - skriven av Marx år 1845). Detta citat - ur en postum skrift - säger en del om den konservatism i metodologi, som rådde hos kretsen kring Karl Marx 1845.

En utvecklingslära före Ch. Darwins byggdes på den efterkantianska idealismens grund. Darwins epokgörande verk utkom dock 1859 när Freud var tre år.----- Den jämförande anatomins grundare , Carus , (d. 1889), (- som

också var målare och filosof, vän till den fine målaren, prof. Caspar David Friedrich i Dresden, - hårt drabbad av en älskad broders mycket för tidiga död - , C.D.F., som , såsom kanske ingen annan, har gestaltat romantikens melankoliska bortom- och dödslängtan), gav en förutsättning till idéer om en plan , enl. vilken livet utvecklade sig - här var också Lorenz Oken verksam, grundaren av den organologiska utvecklingsläran i Tyskland. Allting, växter och djur, hade enl. Oken uppkommit i ett organiskt "urslem". ---- Här finns alltså grunden till August Strindbergs anteckning i *Ockulta Dagboken*, när han konstaterar på ett för honom ovanligt lakoniskt sätt, efter att länge studerat och jämfört kaktusen och gurkan,: "Har kört fast."..... (För att ta ett drastiskt exempel.). (Jfr. här mångsysslaren J.W. von Goethes *Metamorphose der Pflanze*, en bok i jämförande morfologi., efterföljare till K. F. Wolffs *Theoria generationis* (1759).) Mycket stammar här ur den oerhört brådmogne Schellings naturfilosofiska avhandlingar från 1797-99. Att försöka förstå ett helt, genom principen om en naturkrafternas påverkan på varandra , det var Schelling kanske den förste under denna epok att ge sig in på.Schelling hade en *teleologisk* grundsyn. Allt är ändamålsinriktat. (Hegel övertog ju detta, liksom han övertog Fichtes grundsyn (!) - liksom han - som sagt - övertog den ställning den brådmogne, mycket tidigt professorsutnämnde, Schelling hade haft..).

Schelling: "Naturen är den vardande intelligensen. Det är det omedvetna förnuftet som söker att bli ett Jag." (Naturens väsen innebar en drift, som hade ett mål i sitt medvetande!). Det bör avslutningsvis nämnas, att romantikerna, och kanske de intressantaste av dem, de som vi ovan nämnt, - och som kom att öva inflytande på S.Kierkegaard -; - H. Jacobi ställde upp Baruch Spinoza som ideal och kontrast till Kant. Spinoza hade aldrig sett någon klyfta mellan oorganiskt och organiskt, utan hade en universalitetsprincip, som Jacobi framställde i *Briefe uber die Lehre Spinozas* (1785). (Spinoza stod här i sin tur i kontrast till G.W. Leibniz.).

Livet är bara möjligt, hade Fichte deklarerat, i kamp och utbyte av kraft, och det individuella (bara möjligt) på motsatta krafterns hämmande, bindande och inskränkning. Allt individuellt Vara i naturen är en övergående bild, , menar Schelling, - S. som f.ö. räknas ha haft 7 filosofier - , en bild där krafternas växelspel kommit till tillfällig vila, för att därefter åter börja verka. Naturens väsen är antagonistiskt motsatta krafter. Allt skeendes grund är Dualism och Polaritet. Skeendet består av en syntes av antagonistiska element. Här kommer Schelling nära Kants dynamiska naturuppfattning.

För Schelling - i denna romantikens filosofi - är naturens väsen *Drift* och *Kraft*, och den fysiska realiteten är sedan en produkt av dessa.

Alla drifter och krafter kommer i sin tur ur en *Urdrift*, som har uppdelats i motsatser, för att (!) leva och nå sitt mål. --- Här handlade det alltså inte om en samling atomers mekaniska rörelser, men om en Urkrafts sammansatta liv. Andra diktare och tänkare lade till begreppet "*Världs själ*", som alltså utgör grunden för den implementerade världen. Världssjälen är "*Das Ich*", som vill komma till medvetet liv, "Jätteanden" (*Der Riesengeist*), som förstenad sliter och drar.... och försöker finna den rätta gestalten och formen ,och till slut finner den ... i en dvärg, som " i språket heter människobarn", som plötsligt står - förvånad - inför sig själv..... (se: W.Windelband *Geschichte der Philosophie*, (1922), ss.244-255.). (Jämför här också Johann Gottfr. Herders *Idéer till Menniskohistoriens filosofi*, I-IV (1815), - jfr cit. ovan - där termen "kulturens semiotik" trol. dyker upp för första gången i världslitteraturen.). (Spåret från "Das Ich" kan ses fortsätta i Max Stirners anarkistiska *Der Einzige und sein Eigentum* och i Karl Mays (indianboks författaren, Hitlers favoritförfattare. H. som faktiskt själv inte döpte sin bok till *Mein Kampf*. Det gjorde förläggaren.) självbiografi , *Ich.*, och in i nutida individualism - , den , som ohöljt grasserar i det nutida s.k. "kommunikations-samhället". ... själva ordet är i en modern *chatt* ofta i radipiteten reducerat till underförståddhet: brb, LOL, AFK, o.s.v., o.s.v.)

Man hade i psykologin , t.o.m. före den ovan nämnde Heinroth , i samtiden, hos den

viktige G.T. Fechner (1801-87), grundaren av den vetenskapliga psykologin, (som Kafka läste, jfr. ungdomsbreven ...), en syn på det omedvetna som grund till det medvetna livet. Sådana tendenser finns lite överallt, - som min läsare märker - bland annat att spåra hos Carl Gustav Carus (1831) och (1846), och hos Henrik Steffens, (en neutraliserad dansk, av Jena-kretsens män, inte direkt uppskattad av S.K..) (och i "Aanden i naturen" av Steffens landsman H. C. Ørsted.) , hos Karl Friedrich Burdach, och hos den mest populära av alla, G.H. Schubert *Ahnungen einer allgemeinen Geschichte des Lebens*, och *Geschichte der Seele*,(1830) som båda behandlad omedvetna grunder till psykiska störningar, och *Symbolik des Traums* (1814).(Jfr. även den svenska konservativa filosofen Svante Nordins *Romantikens filosofi* , (1987).). Den moderna icke-experimentella psykologi, som Freud läste i sin utbildning var präglad av två män , främst den nyss nämnde Gustav Fechner (1801-87), ursprungligen fysiker, och J. F. Herbart (d.1841) , vars associationspsykologi dominerade i undervisningen i ämnet. I sin neuroslära skulle Freud senare komma att tillämpa H.s idéer om associativa begrepps kedjor – eller mönster av begrepp. (Ibland väl fantasifullt.). Men Freud skriver också 1917 (tvärt emot vad Thomas Mann hävdade ang. Freuds preferenser i sitt berömda tal till Freud , *Freud und die Zukunft*, 1936. Se *Schriften und Reden zur Literatur, Kunst und Philosophie 2*, s.215..)) följande :

”Vår föregångare framför alla andra är den store tänkaren Schopenhauer, vars omedvetna ”Vilja” är ekvivalent till de mentala instinkterna i psykoanalysen. Det var samme tänkare som i ord av oförglömlig uttrycksfullhet menade att besinna den betydelse, som så länge undertryckts, av dess egna sexuella krav.”

Och: ”Der geheimnisvolle Gedanke den Schopenhauer darin entwickelt, ist , kurtz gesagt, der, dass, genau wie im Traume unserer eigenen Wille, ohne es zu ahnen, als unerbitterlich-objektiven Schicksal auftritt, alles darin aus uns selber kommt und jeder der heimliche Teaterdirektor seiner Träume ist , - so auch in der Wirklichkeit, diesen grossen Traum, den ein einziges Wesen , der Wille selbst, mit uns alle träumt, unsere Schicksale das Produkt unseren Innersten, unseres Willens sein möchten und wir also das, das uns geschehen sheint, eigentlich veranstalten.“ (s.220) ----- (/ Den hemlighetsfulla tanke som Schopenhauer utvecklar i denna, är, kort sagt, att , just som i drömmen vår vilja, utan att veta om det, uppträder såsom ett obevekligt-objektivt öde , allt i denna kommer ur oss själva , och var och en är den hemlige teaterdirektören för sina drömmar - så också i verkligheten, denna stora dröm, såsom ett enda väsen, som viljan själv drömmer med oss alla, kan vårt öde vara en produkt av vårt innersta, vår vilja, och vi föranstaltar alltså själva det, som tycks hända med oss. /)

Mann i *Ockulta upplevelser* (1924) : „ Ett mästerverk av den metafysiska tanken är „Die Welt als Wille und Vorstellung“.“

Den *äka konstnären* beskrivs av den brett arbetande Freud, med den för honom så utpräglade o. vanliga pregnansen , år 1924 så här:

”Han förstår för det första att bearbeta sina dagdrömmar på ett sådant sätt att de förlorar de alltför personliga drag som verkar fränstötande på andra. Han förstår också att mildra dem så att de inte förråder sin härkomst från de förbjudna källorna. Han äger vidare den gåtfulla förmågan att forma ett visst material så att det blir en trogen spegelbild av hans fantasiföreställning, och sedan förstår han att göra denna fantasiföreställning så starkt lustbetonad att däregenom hämningarna åtminstone övergående förlorar väldet och upphävs. Kan han åstadkomma allt detta, gör han det möjligt för andra att ur de egna avspärrade lustkällorna hämta ny tröst och lindring.” (Freud, *Ges. Schr.* VII. s.391.)

(Det är en remarkabelt torr stil Freud har, torr, men ändå fantasifull.)

(Jfr. Freuds ord till G. Papini 1934:” Jag är vetenskapsman av nödvändighet, och inte av böjelse. Jag är faktiskt av naturen konstnär. Ända sedan min barndom var min hemlige hjälte Goethe. Jag skulle velat ha blivit poet, och hela mitt liv har jag velat skriva romaner.”, S. Gilman, s.141.)

Man bör också tänka på, att Schopenhauers "Vilja" var ett svar (nåja) till Imm. Kant på dennes - inom transcendentalfilosofin - motsägelsefulla begrepp , " Das Ding an sich" ,(en av otaliga invändningar mot detta smått tankevidriga begrepp) och på den historiskt oerhört viktiga antydningen om " självmedvetandet", eller "självkänedom", i inledningen till första upplagan av *Kritik der reinen Vernunft* (1781). Imm. Kant skriver:

"Tidens likgiltighet och skenvetande är en uppfordran till förnuftet, den besvärligaste av alla dess uppgifter, nämligen den att på nytt erövra självkänedomens och inrätta en domstol, för att med dess berättigade anspråk försäkra sig om, emot all grundlös självförhävelse, inte genom maktspråk, utan i enlighet med sina eviga och oföränderliga lagar, att kunna avfärda det (skenvetandet), och denna (domstol) är inte någon

annan än den i *det rena förnuftet självt.* / (s.13./A XI) (Min övers.). (jfr. Hegels famösa företal till *Phänomenologie des Geistes*.1807)

Arthur Schopenhauers *Die Welt als Wille und Vorstellung* utkom 1818 , några år efter Hegels *Logik I & II*. Schopenhauer skriver:

” Därför att viljandets subjekt är omedelbart givet för självmedvetandet, kan det ej definieras eller beskrivas vad vilja är: det är istället den omedelbaraste av alla våra kunskaper, ja, så omedelbar att den får ytterst kasta ljus på alla andra, vilka endast är medelbara.”.

Man kan , som Calvin Hall, kalla Sigmund Freud för en social och humanitär filosof (jfr. C. Hall, *Freuds psykologi*, 1954. s.19.) , även om han inte alls var filantropiskt lagd, men besatt av forskariver - och se honom i ljuset av en humanistiskt nykter tradition härstammande främst från den aktade Goethe. (jfr. samtalet mellan Goethe och Hegel (refererat av den devote Eckermann i dennes *Samtal med Goethe* II, s.340.), där Goethe - vid matbordet- förebrår Hegel, att denne inte studerar naturen ”som bot mot den dialektiska sjukan” !). Angående Freuds inställning till filosofin, kan tilläggas, att han sent i livet lär ha yttrat:

” Jag nekade mig studiet av Nietzsche trots , eller egentligen på grund av , att det blev

uppenbart för mig, att jag där skulle finna insikter, som var mycket lika psykoanalysens." (L. Donn, *Freud & Jung, vänskapen som brast*, s.60f.).

Nietzsche -_i form av sina böcker i praktband och sina idéer - skulle komma förfölja Freud livet ut , som något av en ... ond dröm. (Viktigt här , är att tänka på Nietzsche såsom en kreativ skeptiker, en tvivlare. Som Ernst von Aster påpekat, i sin *Die Philosophie der Gegenwart* (1935), s.261., tillhör inte O. Spengler skeptikernas skara : Spengler predikar undergången, inte bara i sitt Magnum Opus : *Der Untergang des Abendlandes*, I-II, men även i (uppföljaren) *Mensch und Technik*, medan Nietzsche har en attityd att ständigt på nytt ställa i fråga, för att ... ta sig vidare.). Det är dock inte en total undergång det rör sig om hos Spengler, vilket ryktet kan få en att tro : boken behandlar en kulturs sönderfall (och är kanske återupptagen av Adorno i dennes *Ästhetische Theorie* i denna mening). Dessutom förklarar Spengler tydligt i sin bok , att denna är tänkt som ett medium för läsaren att söka själv en sanning igenom boken.

Nietzsche , som själv dog såsom nationalklenod hemma hos systemen Elisabeth Förster-Nietzsche , hemkommen från kolonien *Germania* i Sydamerika (Paraguay) - , det är när Freuds Drömtydning kom ut. (Intressant är , att Nietzsche, Spengler och Kierkegaard författade sina stora verk utan att diskutera grundtankarna i

dem med någon. Detta står i strid med den "vetenskapsdialogtro", som bl.a. Popper framför i sin *Conj & R.* Det är alltså fullt möjligt för Människan att ... tänka själv. I några fall är Människan ... en ö.)

"Den som är ut och är in, dag och natt ensam suttit tillsammans med sin själ i förtroliga samtal /.../. Skriver man inte böcker för att dölja det som man döljer hos sig själv? - /...../; det ligger någonting helt godtyckligt i detta, att han här inte såg sig tillbaka, såg sig omkring, att han inte här grävde djupare utan lade ifrån sig spaden - det väcker en viss misstro. Varje filosofi döljer också en filosofi. Varje åsikt är ett bakhåll. Varje ord en mask."

(Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse*, af.No. 289.)

Vad som här uppenbaras (!) är - ju - en misstanke om ofantliga dolda djup. (Dessa djup behöver inte nödvändigtvis vara fyllda till brädden. Misstanken gäller allt, både närvaro och frånvaro. Det är - det behövs kanske inte påpekas - mycket som spökar här, även det Omedvetna. Det är en lockande misstro.). Vad som inte framkommer så tydligt i denna bakgrundsteckning - som mest koncentrerar sig på driftselementets behandling inom filosofin, är det element, som kom att bli så betydande i Freuds psykoanalys: det symboliska. Jfr.

romantiken ovan men också folktrons symboler och riter (ibland förbundna med ytterligare skikt av symboler och föreställningar , tankar om skydd och om öde , jfr. Frazer,) samt förvandlingsmyter och sagor om förvandlingar, symboler i vardagsliv och kult o.s.v. Detta element har alltid funnits med i mänsklig kultur, ansetts som något naturligt. Ofta har det synt så naturligt (och naivt) att man inte brytt sig om det. Sådana enkla bilder , som man inte fäst större avseende vid kom nu att genom Freud bli synliga på ett annat sätt. Viktig kom bröderna Grimms verksamhet att bli för Freud, men också den judiska traditionen, där det flödade av sägner – och vitsar och talesätt med betydelsebärande element, som man – om man var som Freud – kunde ses flyta över i något annat, betyda något mer än vad man först trodde, och som var användbart i den symbolskapande process som Freud (och Groddeck) upptäckte var ett viktigt medel i den semiotiska mellanlagringsprocessen i det mänskliga psyket. Man hade aldrig tidigare inom vetenskapen förstått det ändamålsenliga i den typ av försvarsmekanism som Freud kom att upptäcka och dissekera: en människa kunde omöjligen ta åt sig all information från sina sinnen, behandla allt som hände henne, men det vore också ett ovanligt dumt slöseri med information om *evolutionen* bestämt sig för att människan skulle för alltid kasta bort den information hon för tillfället inte tålde. Det blev ju som att kasta bort ett stycke av historien, - den del som just nu inte passade. Så

fann Freud förträngningen, omvandlingen (och förvrängningen) och symbolskapandet som det geniala i det mänskliga psyket, och såg en möjlighet att se efter hur denna informationsfördelning och detta skyddsvärn var sammankopplade.

Det blev dock snart ett brott och en kantring av den filosofiska, litterära, psykoanalytiska och naturvetenskapliga utvecklingen i och med det första världskrigets utbrott 1914.

Den intellektuella glädjen var icke längre den samma. (Se bl.a. Svante Nordin, idéhistoriska *Filosofernas krig*, (2001.) - koncentrerad kring Ludwig Wittgenstein.). Inget var detsamma. (Jfr. här också t. ex. R. Graves självbiografiska överlevnadsbok *Bort från alltihop!*, skriven efter överlevt skyttegravsliv i Flandern i återhämtning på Mallorca.) Europa skulle sedan - som bekant - icke längre vara sig likt. De psykoterapeutiska rörelserna kom i skuggan av - och ibland i konfrontation med - de politiska stämningarna, den ekonomiska och sociala utvecklingen. (Börskrasch och fascism.). Många intellektuella centra splittrades och idéer omvandlades, ställdes

i nytt ljus - och många nya mörka kom ur dess mörker. Att skriva denna tids andliga historia är givetvis svårt (jfr. Spengler). Man drunknar lätt i alla historikers skildringar, eller i berättelser med grunden i denna tid, och även om man söker efter dem som lät sig genomströmmas av historien under denna tid ända in i ryggmärgen för att omvandla sin erfarenhet till diktverk, - och finner några, så kan man ändå förtvivla inför det att själv nå den "historiska sanningen": historikerna - och sociologerna - skymmer sikten med abstraktioner och egendomliga - ofta intuitiva - kategoriseringar, berättarna med konkretioner, sällsamma öden och personliga tonfall. Så är det ju så , att vi , när vi får fakta ropar efter myten (konsten), och när vi får myten (konsten) ... ropar efter fakta.

Övergripande kan först sägas: Psykoanalysen växte småningom fram ur Freuds praxis (praktik) med att bota hysteri (psykosomatiskt lidande, ångest, tvångstankar mm.), samt ur Freuds självanalys.

Psykoanalysen är , närmast, en lära. Freud önskade själv kalla det en vetenskap. Men den uppfyller icke kriterierna för en sådan. Dess påståenden kan icke vetenskapligt verifieras. Man kan inte utföra kontrollerade försök/studier som kan verifiera/falsifiera teorins praktik.

Denna lära har många delar. I grunden är det en terapeutisk metod. Inom denna metod och kring den har så bildats teorier, och i metoden ingår det viktiga drömtolkningsarbetet, som en del att kunna bota patienten, sida vid sida med tolkning av fritt associerande o.s.v..

Psykoanalysen är logocentrisk: den fixerar på vad patienten säger, och tolkar detta. (Här spelar analytikerns förmåga, och inställning en avgörande roll, och denna roll är icke klart fixerad.) För att tolka byggde Freud - i upptäckariver - en drömtolkningslära, innehållande en symbolteori, samt en teori om det mänskliga psyket. Man har också byggt en praktiskt-analytisk metod, som innebär analystimmen på divanen, "fritt associerande", berättande av drömmar, minnen, fantasier o.s.v..

Psykoanalysen har även blivit en teori , som vidgats till att omfatta nära nog allting i en patients liv, samt till att omfatta fenomen av interpersonell karaktär, och så även samhälleliga, estetiska samt andra ämnesområden. Freud kom under sitt långa liv som publicist att behandla ett flertal områden utanför det terapeutiska. Man kan - med avseende på hans tänkesätt I stort saga, att han var intresserad av allt mänskligt, samt att han såg på andra vetenskaper med en psykoanalytikers ögon.(D.v.s. ... sina högst egna. --- -- I denna bedömning ligger implicit en kritik av Freuds syn på vetenskapen, samt en inblick i Freuds egna kritik av vetenskapen som helhet.)

Den har växt ut ifrån Freuds praktik i Wien kring 1900, och utgivandet av boken *Drömtydning*, (1900) till att bli en världsomspännande rörelse. Den växte långsamt, råkade ut för bakslag, modifierades, och fick konkurrens. Idag är den en i raden av psykoterapier, som i mycket influerats psykoanalysen., men också av annat såsom österländsk visdom, och tankar om förändring, ett helare liv, o.s.v., som tidigare varit en angelägenhet för religionen och prästerna m.fl.. Psykoanalysen har ofta beskrivits som en metod att frigöra människan. (En förändring hos patienten har sökts. Ofta en frihet från, som har gett möjlighet till en frihet att/till. Positiv/negativ frihet. jfr. Kierkegaard, men också t.ex. den energiske liberalen Isaiah Berlin o. A. Ehnmark.) Den frigörande kraft, som man då sökte påvisa, med viss framgång, hade alltså tidigare nästan uteslutande reserverats religionen, - och tidvis magin. Wien var en förhållandevis sekulär stad på Freuds tid.

Psykoanalysen söker en sanning bortom - eller i - det hysteriska symptomet. (Detta symptom tolkas.)(Ofta när vi talar om "sanning" i psykoanalysen, så är det metaforiskt, ung. som i Bibeln.). Genom en slags självreflexion. I psykologisk mening kan man ju hävda, att en självreflexion söker något som redan finns, även om det kan vara som en nödvändig "hägring" , - jfr. här Per-Olof Olofssons begärsbetecknings- och illusionsskapelse teorier (om "illusionernas dans", d.v.s. illusionernas avlösande av varandra för

människan, alt. hur "samma" illusion byter klädnad) - Freud-kritik - uti böckerna Urfantasin och ordningen (diss. 1987), och Den avklädda människan (1991), i avseende på, huruvida det finns ett sådant "själv" hos en som barn eller rentav som ofödd . Jfr. diskussionen kring "Självvet" beträffande Kierkegaards andliga testamente , *Sygdommen til Døden* , hos Adorno, Koskinen m.fl.----- Idag skulle man nog tala om Självvet mer i termer av genetik, om arv och miljö, eller (psykologiskt) tala om självbilder, som E. Mark.I hennes dissertation. Kanske även peka på neurovetenskapliga upptäckter. (jfr. Å. Zethelius, (*Personlighetsstörningar*, 2012)). Ty vi blir - vad det tycks - mer och mer tekniskt/natur-vetenskapligt influerade i denna diskussion, och har mer och mer frångått vanan att tala om Jaget som konstant, - i den s.k. postmoderna anda av "perspektivistiskt" (jfr. Nietzsche) slag som numera är vanligt. (jfr. även J. Haleys kritik av begreppen.)(Jfr. Adornos syn på jaget :.....)

Den förenklade jagpsykologi, som utvecklades , främst i USA efter andra världskriget, håller likaså på att försvinna, till förmån för olika andra, resultatriktade teorier. (Varav t.e.x. KBT är en. DBT en annan.). I USA - slåss terapierna emot en radikaliserad kristenhet, som inte hyser något intresse för spekulationer kring Jaget. Alltsedan Kierkegaards stora utredning kring Självets förhållande till förtvivlan, en utredning om autenciteten och

Människans villkor, har många fått upp ögonen för svårigheten att handskas med begreppen "Själv", "Jag" och "Ego" i diskussioner inom psykologi och psykiatri. Dessa begrepp tenderar att leda in i cirkelresonemang, ("onda cirklar") och man har ofta funnit det bra att söka lämna dem därhän. Om man inte gör det, så finnes varanande exempel, som t.ex. både Kierkegaards bok, *Sygdommen til Døden*, men även en långt senare tillkommen, *Man in search for himself*, av R. May, som inte ger någon som helst insikt i någonting..... / Något som May själv, i boken - egendomligt nog - tycks inse !!/. Autenticitetsdiskussion har i filosofin försts vidare av Heidegger och Lévinas.

Vi har ju hos Freud en människobild som är starkt byggd på hypotesen om det enhetliga Jaget, samt den hämmande - barndomen, och frigörelsetanken genom analys. Det är alltså en bakåtblickande syn (arché-o-logi), Freud bör placeras i en realistisk och tragisk tradition, menar J. Lacan, på människan: jag är vad jag har varit, eller - jag är vad jag inte har varit, eller - ännu hellre - jag skall bli, vad jag inte har varit. Jaget skall bli Detet, enligt Freuds "andra topik", i dennes "metapsykologi". Jfr. som exempel på topik: *Atenarens resonemang* i Platons *Faidros*, om själen som tredelad: hästan, ekipage, "körsven", Platon Saml.verk .V. 2. 249 ff.---- Freud använder bilden körsven hästar om relationen *Ego-Id*.

Psykoanalysen bygger alltså på en idé om frigörelse, en rörelse *ifrån* förtryck . Den har en stark tro på det friska hos varje människa , om blott denna människa blir fri från den marterande upplevelsen av att ha blivit utsatt för förtryck, att ha varit barn på ett dåligt sätt, - en tanke som bl.a. är historiskt grundad i upplysningsmannens J.-J. Rousseaus *Självbekännelser* (1781-88) och hans *Emile ou de L'Éducation* (1762).--- (Man inte kalla psykoan. revolutionär i politisk mening.)

Dessa Rousseaus idéer väckte då - liksom böcker om barnuppföstran skulle komma att göra , en bra period framigenom , - enorm uppmärksamhet, och Imm. Kant sprang (!) till posthålet i Königsberg för att hämta sitt från Frankrike beställda exemplar av *Émile*. Kant var nu en man som fått en så grundlig och god utbildning att han obehindrat läste både Franska och Engelska. Rousseau är en sympatisk figur, som blomstrar i reflexion över allehanda, sprudlar i sina prisskrifter, men samtidigt är full av skepsis till sina fynd, och klart inser sin egen brist på kunskap.

Det bakåtblickande, som framträder i F.s teori, är inte lika starkt i t.ex. P. Janets eller C.G. Jung psykologier. Dessa är mer målorienterade/framåtblickande.

Jämföras med dessa kan här den eklektiske , men kloke,vittfamnande läkaren/psykoterapeuten Poul Bjerre i Sverige. *Hur själen läkes* m.fl. . Psykoanalysens objekt är

dock, enligt "den franske Freud", J. Lacan , (vars något svårgenomträngliga och vindlande verk, med dennes kommentarer till Freud, inte i denna framställning ges någon större plats.) två: 1.) Det Omedvetna. 2.) Att födas eller att inte vara. Och så kan man ju "vackert" kanske uttrycka saken.

Någon har sagt att Freuds teori är lika med metoden. Till denna tanke skall vi återkomma.

(Egenartat har det blivit i den senare /moderna/ psykoanalytiska litteraturen, att man – troligen till följd av att psykoanalysen fått stryka på foten vad gäller anspråk på vetenskaplighet – nu skapat både ett nytt frihetsbegrepp , - och ett nytt sanningsbegrepp – som antytt ovan. Psykoanalytisk frihet är något särskilt: det är något som man har som evigt project och som alltså aldrig uppnås. Psykoanalytisk sanning är inte någon "överensstämmelse-sanning" men en djup existentiellt/kosmisk sanning – ofta en (ouppnåelig) *vision* av finalistiskt stuk. Så har nu psykoanalysen sett sig tvungen att positionera sig, till följd av sin struktur och kritiken mot Psykoan. som helhet. (jfr. Tidskriften *Divan*.)

Låt oss här försöka beskriva
Freuds första topik.

Det Omedvetna kan delas upp i två kategorier i Freuds teoribildning. Dels det deskriptivt *Omedvetna*, dels det dynamiskt *Omedvetna*. Kunskapen vi har om 1.) Det deskriptivt *Omedvetna* är något som för tillfället inte är uppmärksammat. För det mesta är vi omedvetna om oss själva och världen. Vi är också omedvetna i deskriptiv mening Alla föresällningar , som inte är medvetna innefattas i det deskr. Omedvetna.

om det mesta av den kunskap vi har under större delen av den tid vi sover.

2.) Det dynamiskt *Omedvetna* innehåller psykiska element: tankar, kunskaper och önskningar, som människan inte är medveten om att den har, men som ibland styr dess tänkande och handlande. Det innehåller både det förträngda och det förträngande.

Begreppet *förmedvetet* (*Fmv*) använder Freud för att beteckna det , som vi för tillfället inte är medvetna om, men som vi kan väckas till medvetande om, om vi bara riktar vår uppmärksamhet mot dess innehåll.(Vi vet det.) *Omedvetna* psykiska innehåll är vi (alltså) inte medvetna om , och vi kan inte nå fram till dem utan speciella tekniker, t.ex. psykoanalys.(Specialfall : drömtydning.) (Självklart är då, att (1.

) kan bli medvetet via det förmedv., medan (2.) inte kan det.

Det dyn. *Omedv.* är strikt omedvetet. / E. Marks distinktion, Mark,s.143./) ..." . " Vi har lärt oss att drömmen ersätter vissa tankar som härstammar från vart dagliv och har ett helt logiskt sammanhang. Vi kan därför inte betvivla att dessa tankar härstammar från vart normala självsliv.).Det hela är dock mer komplicerat än sa. Vi citerar ur *Drömtydning* , sista kap.(Drömprocessernas psykologi .) "drömarbetet kan tillskrivas det omedvetnas verksamhet under dagen , som ger impulserna till drömmarna i lika hög grad som de neurotiska symptomen." (Ib.s.356.).)

Freud underströk, när han beskrev sina topiker, att dessa inte skulle uppfattas topiskt, d.v.s. man skulle inte tänka topiskt, tänka sig "platser" för det *Omedvetna*, eller se något som liggande över eller under.

Freud själv bygger upp en användbar bild (eller två) av det *Mänskliga Psyket*. I Freuds s.k. första topik, - den som är skisserad redan 1900 i *Drömtydning* - (den är först i kronologisk mening : den formulerades innan den andra.) finnes distinktionen gjord gällande *det Omedvetna*. Freud säger explicit , att vad han kallar "det *Omedvetna* " , icke är detsamma som filosoferna kallar omedvetet. (jfr. ovan , t.ex. Schelling , då. (Jfr. R. Bubner.). Och

förmodl. även Nietzsche.) .F. delar upp det *Omedvetna* i två slag, : Det *Omv*, som vi aldrig når kontakt med, och det *Fmv* (*Fmv* = det Förmedvetna) som vi kan – lätt - nå kontakt med. (jfr. K. Marc-Wogau. *Freuds psykoanalys* (1967).).

Freud finner också att det *Omedvetna* har samma *realitet* som det *Medvetna*. Här – i frågan om realiteten - beträder Freud filosofins (enkannerligen : ontologins) mark. Det är här man ställer sig frågan , om hur det kan komma sig att *det Omedvetna* skulle erbjuda större svårigheter att bestämma kunskapsmässigt än *det Medvetna* !? (jfr, ovan om Descartes och om Husserl !). Det *Medvetnas* ontologi tycks knutet till diskussionen inledd av Descartes. Men nu tillförs ett ytterligare , dunkelt, element. (Dess idéhistoriska parallell är redan skisserad.), Det är inte så att vi börjar med de ontologiska svårigheterna. Vi börjar - när det gäller det *Omedvetna* - med helt andra saker. Det kan redan här nämnas ngt om Ricoeurs observation ang. , att Freud intar en annan ståndpunkt än Husserl (fenomenologin) , denne som i anknytning till Descartes syn på medvetandet, söker isolera och fördjupa detta , medan Freuds teorier anger en *reduktion* av medvetandet. (Jfr, R.s *Sprogfilosofi*, s. 51.).

Censorn, eller censuren, är en idé som uppkommer hos Freud redan 1897, och då talar han om den i termer av tidningscensur, faktiskt rysk sådan !:

" Hast Du einmals eine ausländische Zeitung gelesen, welche die russische Zensur an der Grenze passiert hat ? Worte, ganze Satzstücke und Sätze schwartz überstrichen, so dass der Rest unverständlich wird.", (i brev till Fliess.).--- (d.v.s.:/ " Har du nån gång läst en utländsk tidning som passerat den ryska censuren ? Ord, hela delar av satser och satser överstrykna med svart, så att resten blir obegripligt."/).

Censorn, censuren, beskrivs i *Traumdeutung* som "ett selektivt staket". Men vem sätter upp staketet, vem selekterar ? (Enl. Laplanche/Pontalis : är det : Jaget.). Censuren finns i den första topiken på två plan, mellan det Omedvetna och det Förmedvetna och mellan det Förmedvetna och det Medvetna. I den andra topiken är censuren mer förbunden med föreställningen om en avvärjningsmekanism.

Freud talar om en väktare (" ein mehr oder weniger wachsender und scharfsinniger Wächter seines Amtes, der Zensor" (G.W. XI, 305-306.) mellan hall (Vorzimmer) och salong . Censuren tillskrivs senare Överjagets verksamhet, och sättes av Freud - åtminstone vad gäller drömförvanskningen (*Die Entstellung*) - 1938 i Jagets "tjänst".(*Abriss der Psychoanalyse*. Kap. IV.).

Det tycks inte som det fullkomligt ogripbara i själva "väsendet", eller det ogripbara i dess till synes självständiga "existens" (hos Censorn, eller censuren,) skulle ha oroat eller stört Freud i hans bygge av modeller för det mänskliga psyket. Han konstaterar att man icke är herre i

eget hus, men vad är det då för en "mer eller mindre vaksam" varelse som är den verkliga Herren? ----- Vagheten är – metodiskt/ filosofiskt - uppenbar. Men det döljer sig/uppenbarar sig kanske ändå en rimlighet i (bakom) den. Vi är ju här nära kärnan i hela idékomplexet.

Här kan då invändas, av en människa med oförvillad blick...(?), att

A.) censuren ÄR det *Omedvetna*, (alt. centrum i det) och att censuren är det nödvändiga försvar – som ingår i den grupp försvarsmekanismer som människan har.

Och censuren kan ju betraktas som ett försvar med ontogenetisk och fylogenetisk bakgrund, som är till för att skydda individen, och att vi utan censuren inte skulle klara oss, och att den är av automatisk natur, och att den ibland kan - av slumpen (?) - ha överutvecklats, så att den är hämmande och behöver - genom diverse metoder - lättas på, för att individen skall bli kapabel att styra mer över sitt liv. Och att det inte är mer med det. --- Det *Omedvetna* är större än bara censuren.(Men varför är vi nu inte alla födda med ett naturligt försvar mot försvaret? Vi kan ju omöjligen alla gå till psykoterapeuter, och den "naturliga" evolutionen kan ju inte ha tagit en analytiker med i beräkningen...)

B.) Freud ser det *Omedvetna* och *Censorn* så här:

Det tycks implicit finnas några slags kanaler mellan förnuft, erfarenhet, medvetande och det Omedvetna (vari censorn ingår).

Att den ontologiska - vara-frågan - frågan om det Omedvetnas sätt att vara - är meningslös, analogt med den lätthet med vilken Georg Groddeck avfärdar frågan om vad detta Det är , som lever livet i oss.: "Det vet vi inte." (*Über das Es* (1925) ; jfr. *The meaning of Illness.*(1925).och *Der Seelensucher.*(1925)).

(jfr. R.D. Laing : " Jag är det det, som gör det.", *Knots*, (1970)).

C.) Tredje alternativet vore , att utveckla en slags motsvarighet till en demonologi, (!) som t.ex. historieprofessorn Joseph Görres i hans *Christliche Mystik*, (1845) , där denne i 4de bandet utvecklar en sådan. Görres bok var spridd. (Läst t.ex. av Kierkegaard. Denne levde ju till 1855. Den sociala oron skakade honom, men rubbade inte hans cirklar.) ----- Ty *Censorn* skulle i så fall vara något annat än helt inommänsklig, - en självständig aktör, kanske i förbund med någon yttre kraft, som demonerna (en gång) antogs vara.

Censorn skulle vara en självständig demon !!

Det problematiska med *Censorn* kan icke nog understrykas, (!!!) och jag återkommer till det gång på gång. (Eftersom begreppet *Censor* ju - se: A,B,C,- är otydligt.).

Jaget är - alltså - icke "herre i eget hus". (Freud). (Man kan här jämföra med Otto Weinigers verk några år efter drömtydning,

Geschlecht und Charakter, (1904) där självkännedomen redan "gryr hos nyare tidens människa, i det att dess dialektik vänder giftet mot sig själv och förvandlar det till skorpionbett", ... som Egon Friedell tolkar den moderna idéhistorien i sin originella, överväldigande rappa kulturhistoria, *Kulturgeschichte der Neuzeit*, (1939). W. brukar annars nämnas i Freudlitteraturen som en, som insett människans bisexualitet, och det har påståtts att denna idé på omvägar nått honom från ... Freud själv.)

När man tar upp detta problem, d.v.s.: "icke herre i eget hus", så saknas ibland förståelse för vidden av vad det är fråga om. Om jag menar, att problemet är, att *Censorn*, enligt Freuds teori, rimligen då innehar ett utvecklat *Medvetande* (i det *Omedvetna*, vars kärna denne utgör), och ofelbart (!) alltid syns veta vad jag tål och icke tål, står ut med att veta/komma ihåg o.s.v., så hänvisar många enbart till att: "detta är det Omedvetnas funktion".

Att vi, var och en, hur *omdömeslösa* och *begränsade* vi än är i vårt *medvetna* liv, med vilken undermålig utbildning vi än har, och med vilka erfarenheter som helst i bagaget, ändå nästan skulle besitta ett "Mastermind", som i alla lägen är superkababelt i avseendet att sortera vad vi bör vara medvetna om, det är för mig ett av de större undren i tillvaron av teorier som slagit sig fram. Ett så stort under, att det, om det formuleras som jag just gjort, tycks helt orimligt att det alls kunnat uppträda i "vetenskaplig dräkt".

Men, om det nu INTE skulle röra sig om ett inre *Mastermind*,- ett allvetande, ofelbart intellekt, (hos var och en människa) vad är det då ?? Vad har vi för alternativt till en beskrivning av, och en förklaring till censorn ? --- Kan man tänka sig ett fylogenetiskt perspektiv på *Censorn*: ett långsamt uppbyggande - genom evolutionen - av en skyddsmekanism som påminner om reflexer, som gripreflex och annat ? Eller är det ett "överbelastningsskydd" /spänningsskydd/ av mer neurofysiologisk art ? Eller något annat? Eller en kombination av flera "system"?

Vi har ett närbesläktat problem i "infallets problem". Varför får vi då och då ett infall, som i vissa fall är ytterst lämpligt för oss, i andra fall rent av helt livsfarligt, eller i alla fall något som ställer en situation på ända ? ----- Och "vad får man allt ifrån?". Det är alltså som om vi hade ett "extra medvetande" (!!!!) , (som ibland vet bättre, ibland "genant" sämre ...) - och det är också , som om vi skulle både stå oss slätt utan det, ha tråkigt utan det, och det skulle få en mängd egenartade följder – ja vara letalt - om vi var *MEDVETNA OM ALLT PÅ SAMMA GÅNG ,JÄMT*.

(Härav – givetvis - idén om Fmv..)

Detta är inget , som man kan reda ut logiskt eller filosofiskt, (men väl protestera emot genom dess metoder) . Det har betydelse för dem som iakttar, och dem som beskriver mänskligt beteende.D.v.s. för alla. Icke minst författare av fiktion.

De som beskriver en människas tankar och handlingar , tar mer eller mindre "alltid" ställning till problemen kring *Censorn* och infallet. Utan att antyda något av mystiken (sic!) kring *Censorn* och infallet (och den fria viljans problem) kommer varje beskrivning av en mänskliga att erbjuda svårigheter i konstruktion och i receptionsledet för en konfiguration av en mänsklig varelse. Vi återkommer till detta när vi behandlar Kafkas sätt att behandla problemen av denna sort.

Freud återkom gång på gång till *Censorn* (som ju följde med till den andra topiken)- som tydligen tycktes även honom problematisk.

Ibland kan man ju då frestas att gå den andra vägen, och säga: det (psyket) tycks fungera så. Det tycks finnas något som agerar som *Censorn* är beskriven.

Mer vet vi inte. Än.

En av Freuds mindre kända elever hette Otto Gross.

Franz Kafka studerade i Prag, en stad som lydde under Wien vid denna tid, juridik från 1901-1906, och kom då bl.a. i kontakt med den kunnige kriminologen och professorn i rättsfilosofi Hans Gross, vars föreläsningar han bevistade i tre terminer. Gross´ handbok för undersökningsdomare och poliser lästes gissningsvis ordentligt av Kafka. Kafka hade ett gott minne för texter, och

studierna i juridik beredde honom inte några större svårigheter. H. Gross introducerade fingeravtrycksidentifieringskonsten, - daktyloskopin - inom kriminologin, och han besatt dessutom ett avsevärt intresse för rättsfilosofi.

Till saken! Hans Gross´ son, Otto, född 1877, (sex år äldre än FK) kom att bli en bekant, ja mer ändå, till Kafka. Studenten Gross tycks ha revolterat i allt gentemot fadern. OG utbildade sig till läkare, tjänstgjorde utomlands - bland annat i Sydamerika - och blev sedan psykiater, bosatte sig i Wien, där han kom in i de kretsar där Freud rörde sig. OG utmärkte sig som självständig tänkare inom psykoanalysen, och Freud själv menade, att det bland hans bundsförvantar endast fanns två originella tänkare: C.G. Jung och Gross. Man kan väl - utifrån sett - tillägga Georg Groddeck, även om denne aldrig fysiskt slöt sig till kretsen. Gross gled dock delvis, förmodar man, p.g.a. morfinmissbruk in i ett schizofrent tillstånd, och Jungs handfasta försök att bota Otto G. med psykoanalys, lär kraftfullt ha motarbetats av fadern. Hans Gross ville istället ha sonen inspärrad på mentalsjukhus, där fadern uppenbarligen trodde, att den rätta hjälpen skulle finnas, - eller för att, helt enkelt, få honom (revoltören) "säkert placerad"? En av dem som tidigt mötte Gross och nära nog omåttligt fascinerades av denne, var apropå ingenting Freuds kommande levnadstecknare, walesaren och läkaren Ernest Jones.

Först 1917 möttes Kafka och Otto Gross. Alltså långt efter det Kafka skrivit t.ex. Amerika och Processen, eller, om man skall vara exakt, huvuddelarna av dessa romanutkast, långt efter tillkomsten av Förvandlingen. OG var då under en period en initiativrik och meddelsam man, (fadern hade dött 1915), intresserad av allt från psykoanalys till tidens revolutionära strömningar. Kafka, Werfel, som Kafka alltid – med viss skräck - såg upp till som författare och Gross – som lämnat kretsen kring Freud (denna var ju styrd med järnhand av F. själv) - funderade på att starta en anarkistisk kulturtidskrift, men det strandade p.g.a. problem med ekonomin. De tre, W, G och K, och som vi vet Kafka och OG separat förde samtal, och enligt vissa källor handlade en del samtal om just psykoanalysen. Det har ibland förmodats att den brådmogne Gross var den store utvecklaren för Kafka av Freuds tänkande, vilket ju onekligen påverkade FK stort. Om kontakten med Gross kan man läsa i breven till Milena, där Kafka berättar om en resa med Gross på ett nattåg, under vilken OG. oerhört omständligt utlade sin "lära", sin variant av psykoanalysen – som Kafka skriver – av vilken FK dock i detta brev sa sig inget förstå: "Mitt tänkande är kyligt och långsamt". (Hur mycket av Freud Kafka läste får vi tyvärr aldrig veta. Men han hade nog en ganska god kännedom om psykoanalysen.)

Gross' eventuella inflytande på Kafka kom alltså relativt sent, men kan ha konfirmerat vissa

uppfattningar, och även ytterligare frigjort K.s stil. Det var Freuds generella inflytande under denna tid, på sin tid, - paradigmiskt, som kom att påverka Kafka, analogt med vad andra i den miljö han befann sig utsattes för.

Otto Gross tog sitt liv bara några år efter samtalen med Kafka.

Gross producerade några få uppsatser inom psykoanalys med början 1913. Det kan nämnas att Hans Gross lät arresteras sin son Otto på just ett sådant sätt, som av många anses vara porträtterat i *Processen* av Kafka, en roman, som alltså då skulle beskriva ett justitiemord. Att Kafka var påverkad av händelsen är säkert, men att den hade en avgörande inverkan på romanen *Processen* är ju mer osäkert. Att han, som varande enkel försäkringsjurist i systemet, skulle våga sig på att kritisera detsamma (och än mer osannolikt en högre jurist som Hans Gross) i en nyckelroman, är ju praktiskt taget uteslutet, särskilt sett i samband med FKs övriga handlande i förhållande till arbetet och den av FK högt älskade egna familjen.

Kafkas distans till alla idésystem är slående.

Idéhistorisk utflykt. Kierkegaard.

Kierkegaards beskrivning av *beslutets* yrsel i en slags *akt under det Inres fylleslag* ...i dennes *Begrebet Angest* (1843) vill man inte gärna undanhålla någon:

§5.(s.135)(B.A.)

”Oskuld är ovetenhet. I ovetenheten är Människan inte bestämd som Ande utan själsligt bestämd i omedelbarhet (tillsammans) med sin naturlighet. Anden är drömmande i människan. Denna uppfattning är nästan i överensstämmelse med Bibelns, som ,i det att neka människan i oskyldighetens kännedom om skillnaden mellan ont och gott, bryter staven över alla katolskt-förtjänstfulla fantastier.

I detta (ovetenhets-) tillstånd är det fred och vila, men det är på sammagång något annat, som inte är ofred och strid; ty det finns ju inget att strida med. Vad är det då? Intet. Men vilken verkan har Intet ? Det föder ångest. Detta är oskyldighetens (oskuldens) djupa hemlighet, att den samtidigt är ångest. Drömmande projicerar Anden sin egen verklighet, men denna verklighet är Intet, men detta Intet ser oskulden ständigt utanför sig.

Ångest är en den drömmande Andens bestämmelse, och hör som sådan till psykologien. I vakenhet är skillnaden mellan mig själv och mitt Andra (min eviga Ande) satt; i sömnen är denna

skillnad suspenderad, drömmande är den skillnaden ett Intet. /..../.

Subjektiv ångest ./...../ "Ångest kan man man likna vid yrsel (/ svimmelhed/) . Den människan , vars öga kommer till att skåda ner i ett förskräckligt djup, hon får yrsel. Men vad är orsaken, det är lika mycket hennes öga som avgrunden; ty om hon inte hade stirrat ner. På samma sätt är ångest den frihetens yrsel, som uppkommer i det Anden vill sätta Syntesen, och Friheten skådar ner i sin egen Möjlighet, och då griper tag i Ändligheten för att hålla sig fast.

I denna yrsel faller Friheten ihop.(/segner/) Vidare kan psykologin inte komma, och kommer aldrig att komma. I samma ögonblick är allt förändrat, och i det Friheten åter reser sig upp, så ser den , att den är skyldig. Emellan dessa två ögonblick ligger Språnget, som ingen vetenskap nån sin har förklarat eller kommer att kunna förklara. Den , som blir skyldig i ångest, blir så tvetydigt skyldig som möjligt. Ångest är en kvinnlig vanmakt,(/Afmagt/) i vilken Friheten svimmar av;- psykologiskt talat sker alltid syndafallet i vanmakt. Men ångest är också det allra mest själviska, och ingen konkret yttring av Friheten är så självisk som möjligheten till varje konkretion. Detta är återigen det överväldigande, som bestämmer individens tvetydiga , sympatetiska och antipatetiska förhållande. I ångesten är Möjlighetens själviska oändlighet,

som inte frestar som ett val, men snärjande ängslas med sin söta ängslan." (BA, s.151.).

SSSSSSSSSSSSSSSS

HYSTERI OCH CENSUR

Det *hysteriska symptomet* alltid är alltså byggt på glömska, *amnesi*, (av Gr. *mnemesis*=komma ihåg) eller snarare: en rad av amnesier. (Ibland ett resultat av censur.) Det tycktes vidare som om patienten/analysanden skämdes över den händelse hon alltså glömt, och så till den grad att han eller hon *förträngde* den till glömska. Men i glömskan levde händelsen uppenbarligen vidare, förde ett eget liv , vägrade dö , förvandlades, konverterades (konversion) och kom så fram åter i de olika hysteriska

symptomen. (Begreppet "konversion" kommer i Freuds tänkande från den religiösa sfären; det anspelar på *konvertering* från en religion till en annan, t.ex. från judendom till kristendom.)

Hysteri är ett ... "urgammalt" begrepp, och går tillbaka på Hippokrates teorier om en sjukdomstillstånd (!) som endast drabbade kvinnor och vars centrum fanns i livmodern (Gr. *hysteria*), och detta tillstånd utmärkes historiskt då av abnorma symtom, som av läkaren ofta uppfattas som demonstrativa (patienten är inte medveten om denna demonstrativitet). Tillståndet utvecklas utan att patienten är medveten om det, eller medvetet vill att det skall uppstå. Symptomen är påfallande, och man har känt till dess vanliga former sedan antiken och genom hela medeltiden och nyare tid. Orsaken till symptomen har genom tiderna tolkats olika, växlande mellan organiskt och psykiskt (andligt) ursprung. Så ansågs under medeltiden kontakt med djävulen vara orsaken (: en "andlig" orsak). Ofta är hysteri kopplat till förekomsten av ångest. (Gr. *Angoris* urpr. från *Sanskr.*: "Angh" = trång.). Förklaringen av ångesten upptog mycket av Freuds tankemöda i samband med hans möten med patienter.

Begreppet "censur" härrör likaså från den period i Freuds forskning, som var koncentrerad

kring hysteri och traumatiska upplevelser, (... knuten till samarbetet med Joseph Breuer, som försiggick mellan 1893 och 1895.), där han kunde konstatera en borträngningsmekanism, som psyket använde sig av, när den icke kunde klara av det omedelbara trycket av en upplevelse. (jfr. samlingsbeteckningen "försvarsmekanismer", fenomen som Anna Freud, Freuds dotter, bland många andra var särskilt intresserad av. Nu handlar en stor del av psykoanalysen just om olika slag av dessa, om ev. lämplighet att undanröja sådana försvar, hur man bäst kan göra det o.s.v. jfr. K. Horney, Rollo May jämte många andra . Mindre plats får resonemang ikring nödvändigheten av dem. jfr. här Å, Zethelius.)

Ett fenomen kring detta "censorskap", som snart också stod klart var, att det icke bara förträngde just den aktuella händelsen, känslan, källan, men också allt ikring, som kunde associera till denna. *Censorn* kunde alltså ha s.a.s. "förbannat" ett helt område, ja , låta en hel tidsrymd försvinna in i en sfär av glömska. (Det finns nu, sedan länge, både å ena sidan en mer klinisk och å den andra en mer filosofisk uppfattning av psykoanalysen, o. det förefaller mig, som om det bara är den kliniska verksamheten, som kan ge svar på frågorna om medvetandets struktur.(Eller till dels neurovetenskapen...). Icke desto mindre skall vi åter syssla med en del av de mer filosofiska frågorna kring medvetenhet och det *Omedvetna*.

Freud :

"Jag är inte alls någon vetenskapsman, inte någon iakttagare, inte någon experimentator, inte någon tänkare. Jag är inte något annat än en conquistador, en äventyrare, om du vill översätta det så, med en äventyrares nyfikenhet."

En fara lurar ständigt i psykoanalysen: dess inneboende tendens till inkräkthet : Inom psykoanalysen kan man - det ser man snabbt , - uttrycka sig ganska fritt. Tolka fritt. Den är ibland en lära i sin egen prydno, en teori som fjärrar sig från sitt syfte, isolerad från netop allt annat.

"I årtal har jag sysslat med psykoanalys från tidigt på morgonen till sent på kvällen, jag är daglönare för denna metod, den är mitt yrke och mitt dagliga bröd. Och ändå går det inte en dag utan att jag måste stanna upp - ofta mitt i arbetet - för att beundra de fenomenala framsteg vi har gjort i fråga om förståelsen av den sjuka och friska människan. Det är verkligen en vacker teori."

(S. Freneczi i brev till Freud.- jfr. L. Donn, s.99.)

Psykoanalysen – utmärker sig ibland också - i praktiken - för en oförlåtande – för att inte säga nedlåtande - inställning till mänsklig svaghet, tillkortakommanden och avvikande

beteende. (Den är i detta – och andra avseenden – ”okristlig”). Icke lyckade resultat (!) beklagas knappast. Psykoanalysen är sig icke sällan "selv nok". En "dum" patient, dvs utan receptivitet och reflexionsförmåga. är också faktiskt oftast en icke "önskvärd" patient, och lämnas ibland åt sitt öde, då han/hon inte förmår "spela det psykoanalytiska spelet". Det är upprörande hur stor del av det existentiella spekulerandets matta, spekulerandet kring människan och hennes utveckling , som psykoanalysen under lång tid lyckats rycka åt sig, med koncentration på patienter med ett överflöd av pengar och tid.

Teoretiserandet, upptäckandet av själsmekanismerna , - ofta just hos de mest begåvade och originella bland människor - har ibland tagit över från det, att bota patienten, vem det nu än är, och på vilken egenartat primitiv nivå han/hon än befinner sig. Bl.a. Anna Freud har en ganska nedlåtande (dömande) syn på försvar. Särskilt ironi. jfr. hennes Människan och hennes försvarsmekanismer. A. Freud var aldrig någon psykoanalytiker, - något som bl.a. betonades i en tidskriftsartikel av hennes far.(sic!). Hon var ju icke läkare. Psykoanalysen har aldrig lämnat kravet på att dess utövare skall vara utexaminerade läkare. Hon har likaså i andra böcker en egendomligt oempirisk syn på barns utveckling, byggd på gissningar.

Paul Bjerre – den svenske själsläkaren – blev besviken vid mötet med Freud, då denne föreföll honom begränsad, samt inte så mycket

bry sig om att bota patienter, som att utveckla sin teori. Denna teori var, enl. Bjerre, så präglad av de "defekter", som Freud tycktes besitta enligt Bjerre, att han blev uppbragt, men samtidigt insåg, att sådana defekter som de freudska var det som skapade de sensationella verken i världshistorien.

Thomas Mann menade att Freud s.a.s. har "torrlagt Zuidersee". Även detta är en överdrift. Man kan utan överdrift säga att psykoanalysens historia är full av överdrifter.

MÄNNISKOSYN

Implicit ligger i Freuds psykoanalys en syn på Människan:

Varje människa är sin historia. Vi finner hos Freud ofta en syn på ett "urtillstånd" hos människa, individ och språk som går tillbaka på en idealiserande romantisk syn på urtillståndet som konfliktfritt, - en syn som - med rätta kritiserats av É. Benveniste . Jfr. J. Swedenmark i : Émile Benvenistes . *Människan i språket*, s.162.)) Spekulationer om urtillståndet finns hos Freud, men har en symbolisk betydelse, inte vetenskaplig. Man kan jämföra med andra

ursprungstillståndsfilosofer, som mer pretentiöst under denna tid spekulerade. Tidigare hade ju t.ex. Herder gjort detta i sin avhandling om språkets ursprung.¹

1

Ett antal andra möjligheter att definiera en människa är (t.ex.) dessa:

2.) en människa är som hon reagerar. (Vilket kan sägas vara den vanliga västerländskt positivistiskt ..."vetenskapliga", vad man idag studerar på en psykologisk institution...) Eller:

3.) En människa är sina val. (- så som hon väljer..... J.-P. Sartre.) " Den systematiske Idée er Subjekt-Objekt, er Eenhed af Taenken og Vaeren; Existents derimod er netop Adskillelsen." (S. Kierkegaard.)

Ytterligare en annan är:

4.) En människa är den som Gud avsåg henne att bli. (Jag överlämnar mig , - jag blir sann – eller jag sviker.....) .

Ytterligare möjlighet:

5.) En människa är (lika med) sitt öde.(Fatalism. Sofokles.).

Ytterligare en (vansklig) möjlighet är:

6.) En människa är sitt (eget) mål. (Voluntarism, Kierkegaard ,W. James..) Eller:

7.) En människa är dens egen bild av sig själv.(Denna kan man förändra successivt genom att förändra sitt tänkesätt. Människan förändras genom förändring av sitt tänkesätt. Kognitivism. KBT alt. Indövelse i Cristendom av Kierkegaard.)(Här gäller det

Vi ser flera uppfattningar som krockar med Sartres krav på att undvika *OND TRO*. Och detta känner vi ju alla till. Vanligen har man, vare sig man vet om det eller ej, naturligtvis en blandning av flera av dessa synsätt: utan att veta om det har vi alla ett *dynamiskt* synsätt. Denna dynamism är egentligen självklar och behöver inte doceras. Begreppet "dynamik" kan ju heller i humanvetenskaperna aldrig tillfredställande inringas på samma sätt som inom naturvetenskapen, i mekaniken, där dynamik (Gr. *dynamos*) är en exakt vetenskap. Alla människor är ju dynamiska.

då att undvika narcissism, = Der Wahnsinn des Eigendunkels, - med Hegels ord.) Jfr. B. Russell.

8.) (En annan .Vansklig:) : En människa är ... andras bild av en .(Kulturell spegling.) Och det finns fler .

9.) Människan är en fjäderlös tvåbening. - (Sofism. jfr. Sokrates o. Platons Dialoger.)

10.) Människan är det konstverk hon gör av sig själv. (Detta slags "livskonst" förefaller mig fel. Vem skall åtnjuta detta konstverk ? Andra, jag själv eller Gud ?...) jfr. G. Nilson, Sextus Empeirikos, som kritiserade denna syn,

11.) Människan är en tänkande och arbetande samhällsvarelse. (Marx, Durkheim).

12.) Människan är en tänkande, arbetande och meningsskapande samhällsvarelse. (M. Weber.)

13.) Människan är ett djur.(Darwin)

..... och ett oräkneligt antal fler.

Självreflexion kan ju användas vid nästan dessa antropologier. Men resultatet av spekulationen kring självreflexion är ju mycket avhängigt av den definition av "människa" man använder. Om Kierkegaard t.ex. tvekar mellan alternativ så kan ju resultatet i vissa resonemang, bara av den orsaken, bli en dubbelhet. Och detta - dubbelhet i definition och funktion - har han också anklagats för. (jfr. K.E. Lögstrup (i : *Opgjør med Kierkegaard* (1968), resp. L. Koskinen. (*Tid och Evighet hos S.K.* , 1980. (diss.)) . Och till slut: Vissa filosofer söker att undvika den filosofiska förvirringen , genom att hålla sig till resonemang grundade i notens punkt 7. mer psykologiskt orienterat konsekvent i termer av självbild och självbildsförändringar (såsom Eva Marks *Självbilder och jagkonstitution.* (diss. 1981) .(I en intervju i SR ställde nobelpristagaren A. Carlsson sig 2013 tvivlande till, om det verkligen var till nytta för människan – i evolutionärt hänseende – , om hon kom att ”känna sig själv” - i bet. förstå sig själv. Friheten är en ömtålig tallrik.)

Vad gäller den dynamiska människan, så kan man här tänka på att det alltid varit svårt att tänka sig en person, eller vilken medveten varelse som helst (t.o.m. en gud) , som är en person utan att vara det i förhållande till någon annan. Detta kan man spåra i tolkningar av Bibeln (om man nu håller sig till Västerlandet), och bl.a. Augustinus och via Luther, och via tysk romantisk panteism

och Hegels tänkande, där det alltid (!) är fråga om en dialog mellan en högre varelse och dennes undersåtar, eller av Gud, ("Du är tusen gånger viktigare för Gud, än vad han är för dig." (Mäster Eckehart, *Pred. om Lukas*, 2.42.(15..)) eller det *Absolutas*, eller Andens, framväxande genom en dialog mellan den större *Absoluta* (konstant varande) enheten och de mindre tillfälliga (människorna, medvetandena som väcks allt mer till liv ... och deltar i en växelverkan, och i växelverkan fullbordar Anden, jfr. Hegel. (1807). Så kan man - i denna tradition - se Freuds dynamik såsom ett sådant spel mellan det *Medvetna* och det *Omedvetna* (*Censorn*) . *Censorn* skulle man - i en något haltande jämförelse, medges - kunna se som en slags ekvivalent till den gudomliga *Nåden*. Vi "ser det" lättare om vi läser Martin Luther, än om vi går Th. av Aquinos väg. Vi ser också ett analogt spel mellan *Jaget* och *Detet* - , och även *lust-* och *realitetsprinciperna* , m.m.,m.m., - som gör att en *person* (som vi ... upplever som en "person") bildas, uppehålls, vidareskapas, och förhåller sig till fri- och ofrihet.

Man bör komma ihåg att Freud levde i samma tid som vår, i gryningen av det moderna projektet, där den individuella Lyckan stod som målet. (Någon lyckoforskning ägnade sig SF aldrig åt, men en mycket abstrakt variant av sådan hade ju utilitaristen Jeremy Bentham tidigt dragit igång i ett projekt, som redan från begynnelsen var dömt att sprida ett löjets skimmer över sig: *lyckokalkylen*. Senare

"lyckoforskning" har – trots andra metoder ("empiriska") och infallsvinklar - inte nått särskilt mycket längre. Ändå är just lyckan det som kommit att stå såsom målet för nästan hela samhällets levande utopi. Den amerikanska psykoanalysen skulle senare utveckla sig i ett strikt sökande efter lycka, ngt psykoanalytikern Irene Matthis betecknar som "psykoanalysens infantiliering" FroL.s.). Den gamla tiden med dess koncentration till familjeenheten, och till en religion som var inriktad på att lova ett lyckligt efterliv, var borta. Känslan i tiden av frånvaron av Gud underströks av Heine.

"Slutsatsen drogs" av dels av Nietzsche, dels av existentialisterna:

Sartre:" Då inemot 1880-talet några franska lärde gjorde ett försök att skapa en icke-religiös moral, sade de ungefär så här : Gud är en kostsam och onödig hypotes, därför gör vi oss av med den, men för att det skall finnas en moral, ett samhälle, en civiliserad värld, är det i alla fall nödvändigt att visa värden respekteras och betraktas som givna *a priori*: det måste vara en plikt *a priori* att vara hederlig, att inte ljuga, att inte slå sin hustru, att sätta barn till världen o.s.v. Med en liten ansträngning skall vi då kunna visa att dessa värden trots all existerar inskrivna I en fattbar himmel, även om Gud för övrigt inte existerar. Det vill med andra ord saga – och det

tror jag är utmärkande för inställningen hos all s.k. radikalism i Frankrike – att ingenting skall behöva ändras för att Gud inte existerar. Vi kommer att återfinna precis samma normer i fråga om hederlighet, framåtskridande, humanism etc. och Gud har bara blivit en föråldrad hypotes som självdör i lugn och ro.” (J.-P. Sartre ,i *Existentialismen är en humanism*, ss.34f.(1964))

D.

DRÖMTYDNING

Central för psykoanalysen var - som nämnts ovan - från början drömmen. Freuds krassa - men oerhört slagkraftiga, i just kraften av sin utläggning av den - öppningstes i sin *Drömtydning* (1900) var ju denna : att drömmar går att tolka. ”Titeln på detta arbete ger en antydning om min åsikt om drömmen: jag vill visa att drömmar kan tydas.” (*Drömtydning*, s. 7.). Att detta hävdats

sedan Davids dagar i Egypten, (vi antar att denne kung existerat ... *Bibeln* är ju en historisk urkund.) och ännu tidigare, det får man väl bortse ifrån. Ty här pretenderas det på att lägga fram 1.) solida bevis för tesen, samt 2.) en förklaring.

Att det nu inte går att tolka alla drömmar har dock visat sig/skall dock visa sig.

Detta huvudbudskap om drömmarnas öppenhet innebär inte, att han primärt är ute efter att undersöka *vad drömmen är*, han är ingen sömnforskare, - utan att han är intresserad av hur man , genom att tolka drömmarna genom deras underfundiga *symbolik* , kan komma till kunskap om sig själv (!) och sin historia, och i kraft av den grundläggande psykiska energin - *libidon* - Freuds teori är en *dynamisk teori* med den *psykiska energin* i centrum. *Libido* = sexualitetens dynamiska manifestation. (*Vol. XV.s.153.*). F. använde termen *Libido* i denna betydelse redan 1894 i ett brev till kollegan och den för honom så nödvändige brevvännen, nasiologen , W. Fliess.. Den dynamiska teorin innebar , att man genom en terapi skulle nå en frigörelse av den psykiska energin, *Libidon*, som hos patienterna ofta var låst / kanaliserad in / i olika symptom eller *trauman*, olika handikapp. Frigörelse innebär här icke vägen till fullständig lycka och absolut mening el. dyl. , men avlägsnande av livslånga icke fullföljda möjligheter. Freuds arbeten är ingen mirakelfilosofi, som är ämnad att avslöja

"meningen med livet". Den är heller ingen myt att begagna hur som helst. Den är en metod. ---- Han konstaterade att den psykiska störningen - ofta i början benämnd *hysteri* - var ett resultat av *bortträngning* (*Traumverschiebung*), att dess struktur - uti drömmen - präglades av *förtätning*.(jfr. det ganska krångliga avsnittet om psykiska energier och bortträngning i *Drömtydning*, s.161.) . - I drömmen finns alltså inte en *förskjutning* i sig, - förskjutningen finns i psyket som helhet och är ifrån det *Medvetna* till det *Omedvetna*. Drömmen är, för den vakne, porten till det *Omedvetna*.

Freud översätter gärna en bild till ord och ett ord till ett annat ord. Det utbildades netop ett inte så litet lexikon i Freuds (kapabla) huvud Många har - märkligt nog !- betraktat hans metod som *hermeneutiskt* (*tolkningsmässigt*) exemplarisk. Andra inte. Freud är fristående från den *kabbalistiska* drömmuppfattningen, - som han , genom sina tidiga skolstudier var medveten om ,(jfr. Wain.) där drömmar generellt indelas i två slag: *varnings-* och *löftesdrömmar*. jfr. E. Bishoff., *Über elemente der Kabbalah*, (1920), och *GT*. (historien om *Josef m.m.*) , samt Homeros, som skiljer på sanna drömmar , och drömmar som söker föra oss vilse, eller dölja, *elephairontai*, - eftersom de förmodas komma till oss genom bedrägliga portar av elfenben (*elephas*).

Faran får övertolkning var onekligen stor - och är det inom psykoanalysen än idag; jfr. Freuds

berömda (reträtt) yttrande: "Sometimes a cigar is just a cigar."/Ibland är en cigarr bara en cigarr./ (Beträffande det hermeneutiska, så är ju det i tolkningsavseende mycket mer föränderligt, än det sätt på vilket Freud tolkar. Freud använder inte "den hermeneutiska cirkeln" i symboltolkningen.). (Man kan tycka, om man läst igenom alla Freuds fallbeskrivningar, och åtskilligt av det som är drömtolkning i övriga böcker, att man kommit in i en maskin tillverkad av den legendariske Ramon Lull, den spanske excentriske encyklopedisten, logikern m.m., - en maskin, som kan leverera svar på all (i hela världen förkommande) instoppad information). Att Freud hade en betydligt mer gedigen insikt i judendomen med dess uttolkningar av *Toran*, än han själv ville låta påskina, är dock i efterhand tydligt. Referenser till *Toran* är i hans brev häpnadsväckande många. Han försvarar Analogin med att den visserligen inte avslöjar något men att man, i bruket av den, "känner sig mer hemma".(jfr. Pound: " Analogier bevisar ingenting.")

Två saker bör kanske framför allt betonas här :

- 1.) Det i Freuds resonemang, som var nytt , var ju det övertygande sätt han kunde likställa "dröm" med "symptom" (via tolkning.) på. Här finns förmodligen upprinnelsen till *paradigmskiftet*. Sedan följde mycket automatiskt. (Enl.

definitionen för sådana skiften.(jfr. Kuhn.) . Delvis fylldes gamla begreppen med nytt innehåll. (Detta faktum kom ibland att skymma sikten.). Freud var onekligen ett snille i att se samband. (Även där inga fanns.).

- 2.) Freud kunde också , i och med sin egen *praxis* , göra en del av sina egna nya begrepp helt levande genom fallbeskrivningarna. Man såg bakom det beskrivande en agent, ett subjekt och ett objekt. Sedan är det nödvändigt att betona, att det är en *logocentrisk teori*, att denna teori är uppbyggd till stor del kring *ord* och deras mening. Det utomordentliga och nya med fallbeskrivningarna är ju att det i en spännande form åskådliggjorde ett förhållande mellan analytiker och analysand, och hur detta förhållande förändrades i och med att en, eller flera, gåtor av symbolisk natur löstes av de båda inblandade i samspel. Det lyckade fallet styrkte så tolkningsteorin i dess båda avseenden, tolkningen som upplösande av rebusen, upplösandet av rebusens identitet med upplösandet av den lösning , trauma el. dyl. , som framkallade symtomet.

Freud strävade i hela sitt liv efter att vara (eller ibland : framstå som) vetenskaplig. (Nå, man kan säga att denna strävan eskalerade.) Vetenskapligheten grundade han i praxis. Man får inte glömma att språket, även i drömmen, har mer än en *symbolisk* relation. Det har en *paradigmatisk* – i.e.: förhåller sig till symbolsystemet, samt en *syntagmatisk*: diskursens före och efter. Alltså är drömtolkning aldrig som att slå i symbollexikon, om man nu tror att man sysslar med ett helt språk, då drömllexikonet (!) enbart tar hänsyn till en av tre aspekter. Jfr. *Nouveau essais critiques* (1972) av Barthes.

Den strid som senare skulle komma att blossa upp mellan Freud och hans tänkte efterträdare, C.G. Jung, (Freud: "Man måste ju ha profeter.") handlade visserligen inte bara om vetenskaplighet (Jung var ju bl.a. antisemit, och schismen var dessutom utsträckt till mycket mer.(Jfr, Linda Donn, *Freud och Jung, vänskapen som brast*,1988.) "Ni är en farlig medtävlare."skrev Jung till Freud i brev 1911 (Linda Donn, s.149.) och 1921, på randen till psykos antecknade Jung:" Hur kan två intelligenta och vederhäftiga män ta itu med samma vetenskapliga frågor och komma fram till motsägande svar ?"---- I sitt publicerade arbete, *Psykologiska typer*, (1921) ger han svaret: han själv var introvert, Freud extrovert.-----, (L. Donn, s.206.), men det är en betydande skillnad i

synen på kriterier för vad man *kan påstå* och *inte påstå* om mänsikan hos de båda.

En sann (empiriskt sann) skräckhistoria – ref. i Linda Donns bok , är kapitel 18 om den sjuka Antonia Wolff (1888-1955). ---- Överträdelser i vetenskapens namn. (I klass med manliga antropologer på resa i Afrika som i vetenskapligt syfte undersökt omskurna flickors förmåga till sexuell njutning med att söka uttröna detta genom att ha samlag med dem.) --- Här kan man - när det gäller att samla in udda fall ur verkligheten - komma att tänka på fallet Kaspar Hauser (d.1833), samt även på surrealisterna och A.Breton, när denne (motståndare till all mystik) något mer beskedligt utforskade automatisk skrift (sic!) och hur han i tidskriften *Minotaure* (1935) presenterade olika undersökningar av den 14-åriga Gisèle Prasinós produktion .(jfr. Y. Duplessis, *Surrealismen*, (1959),s.15.), under ett helt anständiga omständigheter, vad jag förstår .

Apropås den ibland märkbart positiva föreställningen om Jung i anglosaxiska länder. – Freud tyckte - liksom flera av Europas dåtida ”stora intellektuella” - illa om Amerika (USA)– Jfr. den uppmuntrande kommentaren om C.G. Jung i Karen Armstrongs religionshistoria, *Historien om Gud* (1993) , *A History of God, The 4000-Year Quest of Judaism, Christianity and Islam* , med dess ständiga sammanblandning av sak och person :

”Jungs fortsatta tro tyder på att en subjektiv Gud, som på ett gåtfullt sätt i själkets innersta identifieras med tillvarons fundament, kan överleva den psykoanalytiska vetenskapen; en mera personlig, antropomorf gudom, som verkligen förmår uppmuntra evig omognad, kan det kanske inte.” (s.399.). Armstrongs Hegel-tolkning är i så fall bättre. Och hennes monografi om Mohammed.) Hos Jung finner man huvudsakligen fantasifullhet och mysticism. Se även - för fullständighetens skull - s.360 i C. G. Jung, *Mitt liv*, (1962) .----- (Mycket hos Jung kan man ställa sig starkt frågande inför. Och det upphör inte med hans liv och skrifter, men det sker än idag ett hemlighetsmakeri kring hans efterlämnade papper....). Jungs idéer kan exempelvis studeras i *Modern man in search for a soul*. (1933). Jung anknyter här mer till en klassisk västerländsk tradition och mystik.(Jung redogör i denna volym för sin syn på förhållandet psykologi-religion.)

De europeiska filosofer och kulturpersonligheter, - främst av judisk börd - som under andra världskriget tvangs lämna Europa och fly till USA var i de flesta fall chockade över det kulturlösa landet.(jfr. Adorno, Marcuse, Mann, Schönberg och andra.). Vissa franska intellektuella, som senare under olika perioder besökte landet i väster kom att bli gränslöst idoliserade, som t.ex. Derrida, - andra förvånades

stort över att inte alls bli igenkända, men helt ignorerade - som Lacan.

Rent historiskt kan vi också här nämna , och tänka över, hur relativt egenartat psykoanalysen slog igenom- först i Europa - under tidigt 1900-tal. Man kan inte säga att det var med dunder och brak. *Drömtydning* såldes i 600 exemplar mellan åren 1900-1910. Men idéerna var - som vi sett - så väl förberedda i den centraleuropeiska kulturen, terrängen så gynnsam, att idéerna likt en präriebrand flög från cafébord till cafébord (?!?) i Wien. - Nå. Faktum är - i alla fall - att patienter kom till Freuds divan på Berggasse, att disciplar strömmade till (många av dem judar) och att Freud och Jung, tillsammans, gjorde en föreläsningsturné i USA år 1909, med mycket lyckat resultat. Den första psykoanalytiska tidskriften (*Imago*) grundades - som nämnt - 1910, den första psykoanalytiska föreningen 1920 i Berlin.

Freud har en förkärlek för fylogenesen, som han måste bekämpa, (fylogenes är ju ngt , som rör en arts ursprung o utveckling, ontogenes rör en individs.) , något hans kompanjon - och den tänkte efterträdaren som ledare för rörelsen - för ett tag , Jung, struntade i att bekämpa. Denne

svalde tvärtom fylogenesens betydelse okritiskt med hull och hår Så att säga. Idag har den moderna genetiska forskningen gett oss en mer komplicerad bild. Jfr. den moderna epigenetiken, som för samman, i viss mån de båda idériktningar som fransmannen Lamarck och Darwin länge stod för. Intressant är för övrigt att lamarckismen upphöjdes till *ideologisk status* i den framväxande sovjetstaten. Riktigare är förmodligen att säga att Darwinismen modifierats i lamarckistisk riktning. Den "enkla" darwinismens (vulgär-darwinismens) tid är (idag) förbi. Epigenetiken har ju empiriskt slagit fast, att en mängd gener, som formats under specifika förhållanden kan reproduceras "sovande", men vid ett givet tillfälle hos en individ "slås på", och således bibringa en individ ett material från en människa, som vid en tidigare historisk tidpunkt hade nytta av ett visst – ofta "mycket speciellt" – beteende. Dessa gener har man länge undrat över, och man betraktar fortfarande med undran massor med gener, och försöker att söka efter funktionen hos vad som *ad hoc* kallats lite slarvigt: "skräpgener".

Freud – darwinisten (!) - var emellertid "tvungen" att bruka fylogenesen, för att "rädda" den betydelsefulla (avgörande) teorin om Oidipuskomplexet. Den kompanjon som ända till slutet aldrig vek ifrån Freuds sida, eller från hans idéer var Ernest Jones, den amerikanske läkare, som fått sin karriär förstörd genom en anklagelse (som visade sig sakna grund) om sexuellt utnyttjande av patient. (Se i övrigt dennes

förträffliga översikt över psykoanalysen *The Treatment of neuroses*, samt hans mycket läsvärda och inträngande (tredelade) biografi över Freud . Jones hade för övrigt god kontakt med Freud ända till dennes död I cancer, 1939.)

Poet " The lunatic, the Lover and the
are of imagination all impact."/

(W. Blake)

Freud inleder också DT (*Drömtydning, Traumdeutung.*) med att förklara att hans metod (en del av... *praxis*) är något mitt emellan att översätta enskilda symboler och att översätta en helhetsmening som patienten (analysanden) uppfattar med en gång. Han menar också att samma dröminnehåll kan ha olika innebörd för olika personer. År 1901 (!) annonserade H. Bergson att den "övergripande uppgiften" för Det nya seklet skulle komma att bli "att arbeta i Andens undre värld", "att utforska det omedvetna" . (jfr. Höffdings *Henri Bergson's filosofi.* (1914)).

Snart skulle *Dadaismen* uppträda, (med Hugo Ball , Tristan Tzara och andra) men också den i detta sammanhang mer betydelsefulla *surrealismen*, (jfr. Caillois , den franske sociologen.) vars banerförare, den franske läkaren och poeten m.m. André Breton, skulle utge ett

flertal manifest, tidskrifter och annat under nära ett halvt sekel på jakt efter olika sätt att med hjälp av det "undermedvetna" skapa en bättre och från materialismen frigjord människa.). ----- W. James (skaparen av uttrycket: "stream of consciousness") menade att upptäckten av det omedvetna (det *Omedvetna*) var den största upptäckten inom psykologin under hans levnad. (Denne amerikanske pragmatists uppfattning var annars, som den egenartade Egon Friedell, uttrycker det: "Det som passar oss, är sant." - och James menade likaså, logiskt korrupt, explicit och ordagrant att: "Allt som finns är sant."). En sådan här lista över entusiastiska tidiga "freudianer" kan göras mycket . lång. Men: en viktig historisk anmärkning: mellan 1900 och 1908 såldes faktiskt endast 600 exemplar av Drömtydning. Detta är remarkabelt om man ser till hans i Wien tidigt skapade stora renommé, bl.a. den uppmärksamhet han fick i pressen och på stans caféer och på seminarier.

Fromm:" Drömmarna fattas som ett hallucinatoriskt uppfyllande av irrationella önskningar, särskilt sexuella önskningar, som uppstått i den tidiga barndomen och som inte fullständigt omvandlats till reaktionsbildningar eller sublimerats. Dessa önskningar uttrycks som uppfyllda, när var medvetna kontroll är försvagad, som är fallet i sömnen. Om vi emellertid skulle tillåta oss att själva att...ge utlopp at dessa önskeuppfyllelser i vara drömmar,

skulle drömmarna inte vara så förbryllande eller förvirrande. Vi drömmer sällan att vi begår mord eller incest eller 'ett brott av något slag, och även om så sker, så får vi inte njuta av våra önskseuppfyllelser i våra drömmar. För att kunna förklara detta fenomen antar Freud, att den moraliska censuren inom oss också sover till hälften, medan vi sover./...../”.

För att kunna förklara detta fenomen, antar Freud, att den moraliska (?) censuren (kallad: "Censorn") inom oss också sover till hälften, medan vi sover, vilket (här) är en vacker formulering av Erich Fromm.(ur *Det glömda språket.*(1953)). (Fromm var gift i tur och ordning med två av psykoterapins kvinnliga förgrundsgestalter, Frieda Fromm-Reiechmann (- *Dr. Fried* i Joanne Geenbergs,(Hannah Green) *Ingen dans på rosor* (1964),) - och Karen Horney. Jfr. äktenskapet mellan antropologerna Bateson och M. Mead.). Fromm fortsätter: "/..../ på så sätt tillåtes tankar och fantasier, som annars är fullständigt uteslutna, att komma in i vårt sömnmedvetande . censuren bara halvsover. Den är tillräckligt vaken för att göra det om möjligt för de förbjudna tankarna att framträda klart och omisskännligt. Om det är drömmens funktion att vårda sig om sömnen , måste de irrationella önskningar, som uppträder i drömmen.”

"På så sätt tillåtes tankar och fantasier, som annars ar fullständigt uteslutna, att komma in i vårt . sömnmedvetande. *Censuren* bara halvsover. Den är tillräckligt vaken för att göra det om möjligt för de förbjudna tankarna att framträda klart och omisskännligt. Om det ar drömmens funktion att vårda sig om sömnen , måste de irrationella önskningar, som uppträder i drömmen, vara tillräckligt maskerade för att lura censorn. I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "Detet" bortträngda kraft- er och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland, att denna förvrängnings- mekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå censorn och vi vaknar. Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas sprak, är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskningarna, vilken tillåter oss att ostörda fortsatta att sova. Denna föreställning är av vikt, när det gäller Freuds symbolikbegrepp. Han tror, att symbolens huvudfunktion är att maskera och förvränga den underliggande önskingen. Symbolspråket fattas som en "hemlig kod", drömtolkningen som dechiffreringsarbetet.".(Fromm.)

(jfr. också inledningskapitlet till O. Holmbergs klassiska *Inbillningens värld* I-II, (1927). Det behandlar drömmens förhållande till litteratur. Freud själv menade att psykoanalysen

aldrig skulle kunna förklara skapandets myterium.

Th. Adorno är kritisk till den snäva konstuppfattning psykoanalysen erbjuder:

"From the point of psychoanalysis, art is a day-dreaming. It is a view that, on the one hand, mistakes works of art for documents, lodged in the dreaming person's head." (*ATh.* S. 12.). .)

Genom drömmen når vi bl.a. hysterins (konversionens = symptomets) rötter.

Drömmar har meddelanden. De måste dock vara tillräckligt maskerade för att s.a.s. lura *Censorn*. (*Censorn* måste vi ha för att undvika för bryska sanningar.). I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "Detets" bortträngda krafter (i andra topiken) och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland, att denna förvrängningsmekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå *Censorn* , och vi vaknar.

Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas "språk" är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskingarna, vilken tillåter oss , att ostörda fortsatta att sova. Denna föreställning är av vikt, när det gäller Freuds symbolikbegrepp.

Han tror att symbolens huvudfunktion är att maskera och - i detta - förvränga den

underliggande önsksningen. Symbolspråket fattas som en hemlig (av det Omedv. listigt formad) kod , drömtolkningen såsom dechiffreringsarbetet.

E. Fromm specificerar tre slags symboler: konventionella, ("cigarr"= cigarr), tillfälliga (arbiträra - "Kaj" för : mig.) o. universella (generella för alla mänsklikor på jorden), av vilka det ar de sistnämnda, som drömmen använder sig av, alltså de symboler, som ligger nära de mytiska. Har närmar sig alltså E. Fromm nu Jungs sätt att se på symboler. Det "arketypiska" sättet.)(Vi märker hos Fromm och Freud - att dessa avstår ifrån, att ge sig in på en mer filosofisk diskussion , en språkfilosofisk/semantisk/-lingvistisk om symboler.- Vi bör komma ihåg att vi här rör oss med en explicit logocentrisk teori - Detta "tomrum" - vi anser nog att det är ett sådant - kom senare att åtminstone initialt försöka fyllas av Lacans spekulationer i en anda delvis lik den de Saussureska. Verkan av Lacans arbete i den riktningen har dock mer blivit av begränsande art. Hos Lacan ser vi åter belägg för att psykoanalytikern ser drömtolkning såsom närmast lösandet av en rebus, eller utförandet av en dechiffring.(jfr. Carlshamre.)).

Vi har också ett filosofiskt problem gällande *den Andres* status vis-a-vis Mig, o. problemet där den Andres likahet, (icke existens ! jfr. M. Heideggers böcker *Identität und differenz*.(1957) & *Holzwege* (1950), där Heidegger utlägger / och excellererar i / Hegels metafysik.)

likhet, "sammahet" är en sida , medan en annan sida är att psykoanalysen är uppbyggd kring material som uppkommit ur en syntes mellan två olika människor, en terapeut (med en viss inställning) och en patient (med en viss - annan - inställning). (Här kan man tänka på Lars Gustavssons anmärkning om att psykoanalysen faktiskt är ett sätt att kunna nå en annan människa. Något som ju – som bekant - i grunden /på et grundligt sätt / annars är svårt.) Freud slingrar sig fram i någon slags vetenskaplighet, och kanske , som S. Wilert påstår, har Freud ett behavioristiskt program , när han menar om psykoanalysens andra fundamentala antagande, att "den /psykoanalysen/ förklarar de föregivet somatiska medbeteendena för det egentligt psykiska, och i det närmast bortser från medvetandets kvalitet, o. i det att Freud inser de implikationer detta har använder denna insikt som en legitimering for att psykoanalysen utvecklas " som vilken naturvetenskap som helst". (Psykologi och praxis, red. M. Johansson,(1971.) , (citatet från Freud är från 1938, ur *Abriss der Psychoanalyse.*)

Psykoanalysen kan lära känna det *Omedvetna*. I motsats till för romantikerna , så är Freuds *Omedvetna* något , som kan vetas såsom något på den betecknade nivån - signifiéns, (de Saussure) homogent med talets sfär, så att de inre objekten kan anses som vetbara. (Åtminstone i samma grad som de yttre , fysiska objekten.) Men

när olika material från det *Omv.* når det *Fmv.* kallar SF det för olika "derivat", som tillhör det *Fmv.* men deras "ursprung bestämmer deras öde." (Freud, Det omedvetna, s.191.)

Material flyter från det *Omv.* till det *Fmv.* men också omvänt. En växelverkan. Vad det *Omedvetna* har för realitetsgrad (den ontologiska frågan ang. psykiska fenomen o. funktioner) och för konstans , det är något osäkert - det är opreciserat - hos Freud. Mer modern psykoanalys menar ju att det *Omedvetna* inte är någon ort, någon "plats", eller något ständigt verkande, att man inte har ett *Omedvetet* hela tiden, men att vissa företeelser då och då kan sägas vara omedvetna och /eller härröra ur något som - just då - inte ärmedvetet. (t.ex. en traumatisk upplevelse, minnet av.) . Vi kan alltså inte säga - idag - att vi tror , att vi ständigt har en instans, som kallas "Omedvetet", och som på något , med reflexion och vilja "samtidigt", sätt styr vad vi gör , eller hindrar oss från handling. D.ä. : reflexion och vilja kommer då och då i konflikt med det *Omedvetna*, som tycks överordnat. Paul Ricoeur förklarar , hur han (själv) kan koppla samma realism med idealism, empirisk realism med transcendental idealism i Freuds fall , beträffande dennes teori om det *Omedvetna*.

Det *Omedvetnas* verklighet (här är det ontologiska status) konstitueras i en första rörelse, genom tolkningen i en kunskapsteoretisk och transcendental mening. Det är sedan, i det ögonblick när derivatet återvänder till sitt

omedvetna "ursprung", som begreppet "Medvetet" och dess empiriska realitet konstitueras. (s.106),(sic!). Man kan nå fram till en intersubjektiv relativitet genom ett synsätt, som är sådant , att de fakta , som genom analysen av analysanden tillskrivs det *Omedvetna* hos en person/(=denna person) , också är meningsfulla för en annan person. Förhållandet mellan Medvetandet och vittne-medvetandet är inte bara terapeutiskt, det är också diagnostiskt. Därför, menar Ricoeur - skarpsinnigt - , är det riktigt att kalla det *Omedvetna* för en diagnostiserad verklighet (den är alltså inte i Sig.):

"För det första, det är bara för någon annan , som jag över huvud taget har ett omedvetet. Men det viktiga är naturligtvis, att det inget betyder om jag inte kan bekräfta de utsagor som den andre fäller om och inför mig." Det *Omedvetna* är inte absolut , men relativt i förhållande till hermeneutiken som metod och dialog. Psykoanalysens motståndare hävdar, att allt är relativitet ..., och : att det *Omedvetna* är en projektion från analytikerns sida på patienten.

"Enbart terapeutisk framgång kan garantera , att det omedvetna inte är en uppfinning av psykoanalysen i en subjektiva mening." enl. Ricoeur. Denne understryker, att han här velat motarbeta den uppfattningen, präglad av en naiv realism, som skulle påstå : att "det *Omedvetna* tänker". Detta intressanta, cruciala, perspektiv

öppnar för ngt som ju vore nämligen en absurditet, (jfr. Sartres invändning) som skulle leda både till ett medvetet Omedvetet och ett omedvetet Medvetet. -----

Vi är här inne i en tankegång, som kommer att precisera begreppet: det Omv. är automatiskt eller instinktivt, el. dyl.. Många har också påpekat, att grunden i den psykoanalytiska behandlingen vilar på något mer bekant, en gammal praxis, - nämligen: suggestion. Som Freuds karriär en gång - hastigt - inleddes i Frankrike, (jfr. Breuer/Freud *Studien über Hysterie.*) i Paris och i Nancy. Man suggererar patienten att berätta, tolka och släppa sin rädsla i en suggererad halvdvala och frigöra sig , genom att efter "självbekännelsen" inse , att han/hon ju faktiskt överlevt sitt trauma o.s.v.. Det ligger alltså något basalt teoretiskt enkelt i grunden till psykoanalysen, ngt som Freud lärde redan hos Charcot, Bleulers elev Detta skulle senare alltså överlagrats av en tung, onödig, ja, felaktig överbyggnad, - som alltså ständigt revideras - ofta med nöje - , / allt detta : enl. många. (Man kan här tänka på att suggestion är nyckeln till många slags förändringar: man kan besluta sig för att suggerera sig själv, att upprepa en suggestion, att välja att suggerera sig tyill tankemönster. Då har vi inte längre psykoanalys, men / det "antagonistiska" betraktelsesättet/ KBT. (Cognitive behavioral therapy.)

Sent upptäckte man också , att man kunde suggerera patienten till att (omedvetet !) ljuga. Men man kunde göra det motsatta: få patienten att tro att t.ex. ett sexuellt övergrepp aldrig inträffat, att det var en (önske-) fantasi. Detta skulle komma att ge psykoanalysen dess första allvarliga skador.

Vad man dock också trodde sig upptäcka var hysterins natur. Det hysteriska symptomet kom man fram till hade skapats genom en omvandling . Upptäckten av den hysteriska konversionen (jfr. Breuer) var onekligen betydelsefull, ty här kunde man koppla t.ex. ett bortträngt minne till det hysteriska symptomet, och när man – med en dektektivisk list – lyckats locka fram minnet, så försvann symptomet vips, och , som Freud – under Nancy-tiden - skriver i fallet med kvinna med paraplyn (i *Emmy von N.*) (Ib. S.n.) : "Sedan såg jag henne aldrig mer." (Fallet var löst. Case closed.)

Påståendet att det Omedvetna inte tänker, - en avgörande metatanke - det var ju något som Jean-Paul Sartre – i klassisk cartesiansk anda – (Sartre är hela sitt liv en slags cartesiansk dualist) kom att grunna över, och vi återfinner det i hans (fina ...) formulering om en " dubbelhet i enhetens hjärta". Problemets kärna - kärnan i den första topikens modell - ligger ju i vad *Censorn* egentligen är, ty det är gåtfullt , om nu icke denna funktion skulle i viss mån , enl. teorin, ha en självständighet, som påminner om ett vägande medvetande (!) , ett reflekterande - en idé som ju

slår en som absurd. (Men det är alltså detta , som bl.a. Paul Ricoeur bestämt vägrar att gå med på.)

Freud menade också, förvånande nog, att vi aldrig gör (!) saker i drömmar: vi drömmer att vi gör dem, t.ex. räknar, löser problem, kommer på diktrader o.s.v.. Enl. Freud drömmer vi bara, att vi gör dessa saker. Men det är ju uppenbart, när vi vaknar, att vi verkligen GJORT den, eller den, intellektuella prestationen. Lösningen på ett matematiskt problem –(Jfr. det , i dessa sammanhang , bekanta (klassiska) exemplet med kemisten Kekulé – beskr. bl.a hos J. Asplund.) har alltså icke , s.a.s. , besvärat *Censorn*, så att denne har "gjort sig besväret" att dölja den geniala formeln genom att t.ex. skriva om den, i chiffer. (Att detta icke sker, är dock omöjligt att bevisa. Vi vet ju bara när när vi vet att det sker/skett, att vi kommit på något i drömmen. Vissa geniala upptäckter kan ju fortfarande finnas hos *Censorn*.....).

(*Drömtolkningen* växer ju fram parallellt med *associationsmetoden*, att patienten genom fritt associerande mer o. mer närmar sig det dolda, det förträngda, (traumat eller vad det nu kan vara), o. denna metod vilar på antagandet , att människan vet något om sig själv, utan att hon vet om det. Bara i detta ligger en djup ironi. Som kan vara sann.)

För Sartre - å andra sidan - är det - om vi tänker på det *Omedvetna* som en mer "automatisk

funktion" / en "odlad funktion" - en otänkbar situation , att vi inom oss skulle ha en sådan. Sartre är en inte voluntarist. Han är något ytterligare : en fri-vilje-absolutist, en radikalvoluntarist. (Det finns - egendomligt nog - i filosofin en mellanposition till att vara determinist och ick. Jfr.: U. Pothast, *Seminar: Freies Handeln und Determinismus*, (1978).)

" Det råder en " duplicitet i enhetens hjärta."(Sartre.)

Det kan här nämnas den förödande kritiken från Sartres sida av begreppet "det Omedvetna", levererades vid en sittning i *La Societe Francaise* den 2. Juni 1947, i närvaro av så bemärkta män som hegelexperten Jean Hyppolite, Julien Benda, Jean Nabert och R. Salzi.

Själva *La Societe Francaise* är en egenartad sammanslutning, då man där inväljes, och får äran, och dessutom förpliktelsen att årligen hålla ett offentligt föredrag ! ---- Sällskapet är således exemplariskt inriktat på prestation och debatt. Jfr. den utmärkta *Royal Society* i London. Föredraget hade titeln *Conscience de soi et connaissance de soi* , och behandlade, i fransk tradition, delar av problematiken kring Descartes *cogito* . (Sartre parafraiserar dock - under det han, konstigt nog, föreger sig själv upptäckten - enbart D. själv - , i det faktum att *cogitot*, utsagan: "Jag tänker, alltså finns jag till.", likaväl gäller - som intuitivt bevis

för den egna existensen - om man uttalar den i drömmen, alltså när man är i djup sömn.- (jfr. *Andra Betraktelsen* i Descartes, *Meditationes*, (1641).)

Sartres bidrag innehöll också en kritik av Edm. Husserl (1859-1938), - som Sartre blivit insatt i delvis under sin atsklandsstudier, delvis av Lévinas - och ett framhållande av begränsningen i dennes filosofi, en begränsning som hänförde H.s filosofi till en kontemplativ sådan, att den "enbart rör sig på beskrivningsplanet". (Detta hade S. redan i *La transcendance de l'ego. Esquisse d'une description phénoménologique* (1937) i en Paristidskrift ; sv. övers. *Egots transcendens* (1991), - alltså medan H. ännu levde -, klart påpekat. Sartre hävdar där en skillnad mellan Jaget och Medvetandet. Jaget är "liksom ett dunkelt centrum".

Medvetandet är ett medvetande om sig självt - när det på samma gång "sätter" (i tysk.fil. terminologi) och griper ett yttre objekt. " Det är fullkomlig lätthet, fullkomlig genomskinlighet. Det är i detta avseende som det husserlska *Cogitot* är så olikt det cartesianska. Men om Jaget är en för medvetandet nödvändig struktur , så upphöjs detta Jag till det absolutas rang. Vi får alltså en *monad*. / *Ett rum utan fönster*, enl. Leibniz. / Och det är tyvärr i denna riktning som Husserls senaste tänkande går./...../ Alla fenomenologins resultat hotar falla samman, om inte Jaget liksom

världen är en relativ existens, det vill säga ett objekt för medvetandet." (*Egots transcendens* , s.24. ; *La transc, de L'Ego* .)). I samma skrift hävdar också Sartre att Jaget och Självet är samma sak. Sartre är vid den efterföljande utfrågningen upprörd över den besinningslösa metaforik, som utvecklats runt vad Freud betecknande , (Sartre hade då "förskonats" från J. Lacans invecklade (!) svada, (de är stilistiskt olika) - och jättego - som väl skulle ha kommit honom att rysa. De hade åhört samma föreläsningar i Paris om Hegel, av den lärde Kojève.), och menar att det hela konceptet med ett Omedvetet är ologiskt, sett från en cartesiansk grundhållning, och menar att det räcker att tala om sanning och falskhet, att det rör sig om medvetandets sanna och falska projektioner. Att istället för *Omedvetet* tala om en "medvetandets lögn" , om "Ond tro" ("Mauvaise foi") - det är sartreanskt. --- Åtminstone är det typiskt för den tidige Sartre. Med "Ond tro" menar ju Sartre när mänsikan ser sig som *objekt* för olika krafter hon anser sig inte kunna påverka.(Man ser sig inte som ansvarig.)

Kontentan av Sartres inställning är att: vid alla tillfällen då man brukar begreppet "det Omedvetna" kan andra / mystiska / begrepp användas. (Sartre läste Freud – liksom allt annat - grundligt. --- jfr. Sartre:" Jag fattar långsamt, men när jag förstår, då för står jag ordentligt.").

Sartre menade, att människor tar sin tillflykt till det Omedvetna, till Freuds modell, (till psykoanalysen) för att undslippa det alltför vanliga beteendet att ljuga för sig själva, det, som Sartre benämner "Ond Tro", *Mauvaise Foi* . För att kunna ljuga är det nödvändigt att känna sanningen, fortsätter Sartre, - vilket tycks"sant nog" men tycks en smula skolastiskt. (En bättre formulering är väl den slagfärdige J. Lacans : " Den som inte kan ljuga kan inte heller tala sanning.", men det är icke samma sak. (Det låter lite som en underfundig judisk vits.). Sartre ansåg också, att det var en remarkabel sak hur en person, en mänsklig varelse, på samma gång kan vara Ego och Id. Jag har ett Id, men... endast via en psykoanalytiker. Sartres resonemang rörande psykoanalysens begrepp och hans egen syn på medvetande och Ond tro löper så här:

"Psykoanalysen har inte givit oss något, efter som för att komma förbi den Onda Tron har den etablerat mellan det Medvetna och Det Omedvetna ett autonomt medvetande om Ond Tro. Försöket att skapa en dualitet, eller till och med triplicitet (Jag, Överjag, (Jaget uttryckande sig själv geneom Censorn) har resulterat i en blott verbal terminologi. Essensen i idén (den reflexiva) , att dölja ngt för sig själv , implicerar en enhet i en och samma psykiska mekanism och således ett dubbelt i enhetens hjärta. /.../";

"/psykoanalysen/ tenderar att å ena sidan fasthålla o. lokalisera det som skall döljas och å

andra sidan att undertrycka det och dölja det.. Var och en av dessa aktiviteters aspekter är ett komplement till den andra; det betyder, den implicerar den andra i sitt Vara. Genom att separera Medvetandet från det Omedvetna genom Censorn, så har psykoanalysen inte lyckats att sära på aktens två faser, eftersom Libidon är blind Conatus (lat. = drift. ty.: Trieb) (/ jfr. begreppet "Instinkt", som Freud åtskiljer från "drift"....och sällan brukar./) (hän) mot medvetet uttryck, och eftersom det medvetna fenomenet är ett passivt, konstruerat (falskt fabricerat) resultat. Psykoanalysen har enbart lokaliserat denna dubbla aktivitet hos Censorn som består i attraktion och repulsion."

J.-P. S. citerar likaså i *NRF Nouvelle Revue Francaise.*) wienaren, psykiatern Wilhelm Stekel (d.1940) , (*La femme frigide* (1937)), Stekel , lärjungen som bröt med Freud ganska tidigt :

"Varje gång , som jag har lyckats föra mina undersökningar tillräckligt långt, har jag konstaterat att psykosens kruz var medvetet."(Undersökningar ?).

Sartre skriver om Freuds syn på Människan, att distinktionen mellan Ego och Id delar psyket i två delar../ jfr. ovan /. För att föra samman de två krävs en psykoanalytiker. Jag är endast en enskild (autonom) genom *en Annan*. Ett ytterligare problem är: Är det Jag som är motståndet, eller är det Egot? *Censorn* antas också att ha förmågan till bedömning och förnuft,-

....som vi varit inne på ovan själva - ty Censorn släpper endast igenom vad denne *anser (!!!!) för gott* att släppas igenom. Psykoanalysen "tillåter mig att förstå hur det är möjligt för mig att ljugas för utan att jag ljuger för mig själv, eftersom den placerar mig i samma relation till mig själv som den Andre befinner sig i, i förhållande till mig." Den skapar sålunda en dualitet mellan lögnaren och lögnens offer i denna emellan Ego och Id ".Är detta en tillfredsställande förklaring, frågar Sartre. Freud anklagas likaså av Sartre i det berömda "Frihetskapitlet" i *L'Être et le Néant* för att vara - i dubbel måtto - determinist.

För att besvara frågan: "Varför agerar X på detta sätt?" svarar Freud i enlighet med en vertikal axel : handlingen är alltid sprungen ur en underliggande symbolism. På frågan angående symbolismens mening, så svarar Freud att, för att besvara den frågan, så måste man se tillbaka på den aktuella personens liv, denna persons historia, för att kunna slå fast några fakta. (Således använder han både vertikal och horisontell determinism. Freud har ibland anklagats för att använda både en persons förflutna, närvarande och framtid samtidigt i sina resonemang kring denne.)

"Frihetens filosof" (Sartre var länge nära nog helgonförklarad i Frankrike) attackerar nu – under 1930 och 40-tal - våldsamt Freud: Om nu "Människan är dömd till frihet" så kan Sartre inte låta F. komma undan.(Jfr. ovan Kierkegaard.

Sartre lärde sig Danska, enbart för att kunna läsa denne i original.) S. förstör de topiska system , som finns i F.s psykologi, tycks det. Men han kan inte göra sig av med det faktum att den psykoanalytiska metoden botar neuroser (som de kallade dem). Konklusionen av Sartres kritik är klar nog: Begreppet *Omedvetet* är rent självbedrägeri. Bokstavligen är *det Omedvetna* = Ond Tro, uti Sartres tidiga - svepande - kritik av begreppet och begreppets konsekvenser. Bland uttalandena från S. om Freud kan också nämnas: " Jag kan inte förneka, att jag anda sedan min ungdom har känt en stark motvilja mot psykoanalysen. Detta, liksom min kompakta okunnighet om klasskampen, tarvar sin förklaring. Det var för att jag var småborgare som jag avvisade klasskampen. Freud däremot tog jag avstånd från för att jag är fransman." (Sartre, *Sartre par Sartre*, 1970.).

Sartre värjer sig likaså mot den exklusivt hermeneutiska vinkel , som man betraktar litteraturen ur:" Litteratur, har det med betydelser att göra ? Säkerligen, men inte bara." (ur *Situations*). Detta är ju en vettig reservation, tycker jag.

Paul Siwek understryker i en föreläsning 1953 i Amsterdam (*Le probleme de l'inconscient*), med vilken precision och lätthet *det Omedvetna* tycks arbeta. Han postulerar rent av ett

ytterligare *Medvetet*, - ett som ingen av oss känner till ! : Han menar att de omedvetna funktionerna (fr. *actes*) "när sina syften med närapå suverän lätthet. De finner omedelbart andra funktioner att samarbeta med. Det kompletta samarbetet mellan det *Omedvetnas* funktioner (- ageranden) är inte ett resultat av en slump. Det är styrt av en lag, följer en lag (Fr. *loi*) . Vad är nu denna lags *formula*, och hur har *det Omedvetna* "kommit över" den ? Är det inte nödvändigt här, att medge att de ageranden, funktioner, som kallas "omedvetna" i realiteten till sitt förfogande har ett Medvetande, ja faktiskt: ett oändligt_perfekt Medvetande; endast DETTA medvetande skulle kunna vara kapabelt att kommunicera med individen. Det skulle vara okänt för honom eller henne. Vi skulle här ha ett mycket RELATIVT omedvetet."

Många frågor om Freud ställs av Paul Ricoeur i en serie essäer i *The Conflict of Interpretations, Le Conflit des interprétations: Essais d'herméneutique*, (1969). En av dem är är: "Låt oss försöka finna ut vad vi befinner oss i för slags teori !" .Många har ju ansett att Freud inte har någon vetenskapsteori. (jfr. t.ex. K. Marc-Wogau.)

Som Jean Piaget utrett i *Epistémologiques* (1970) har psykoanalysen genomgått en serie historiska etapper. Den var från början en doktrin, som förklarade en individs nu genom hans förflutna ; på sätt och vis en genetisk teori, men inte i så måtto , att man tagit hänsyn till en

konstruktion präglad av kontinuitet , men mer av en syn på vissa initiala tendenser , som låter det närvarande successivt reduceras till förflutet, och i en reducering av utvecklingsfaserna till applikationspunkter för en ursprunglig energiladdning. (Det är nu inte ovanligt i fransk 1900-talsfilosofi , att man talar om genetiska teorier, så fort man har med föränderliga förlopp att göra.) Konstruktionen är – som vi sett – förekomsten av Driften.

På ett sätt, originellt på området, är Freuds teori uppbyggd reduktionistiskt, menar P., inte genom reduktion av det mentala till det organiska eller sociala, men av "högre" psykiska former till elementära former, vilka förblir underliggande de förra hela livet , i det Omedvetna. Som upplagt för en .. arkeologi. (Samt en växelverkan mellan nivåer.) (jfr. *Epistemologiques* (1970) , *Épistémologie des sciences de l'homme* (1971) , & *Le Structuralisme* .(1968)).

Jean Piaget ser Freuds teori som ett vackert exempel på förståelse genom identifikation. De olika stadierna: det orala, det anala, det narcissitiska, o., det objektala, oidipala etc. är bara successiva manifestationer av samma libido, som "investerar sina energiladdningar" i det ena objektet efter det andra, för att nå människor utanför sig själv och även av hänskjutn. Av L. till i sublimeringar av olika slag.

"För att ha en identifikation, som urskiljer i en unik princip och inte från början en enkel identitet, så måste det finnas motstånd; härav en första dualism som hinder för den rena identiteten och vilken är dualismen mellan -å ena sidan - individen som bärare av libidon o. - å andra sidan - det samhälle som motsätter sig individens önskningar. " Härav repressionen, hämningen, censuren, symbolismen som täckelse, förklädnad , etc.. Vi möter här inget typiskt filosofiskt material, menar Piaget.

I strävan efter dels (förment) vetenskaplighet, dels intresse är *Drömtydning* överfull av exempel, på drömmar, mest, och av princip, Sigismund Freuds egna. Det är alltså en introspektion. Det är en sådan bok, dar man häpnar över rikedomerna på dittills otänkta, originella tankar kring drömmar, ett ämne som ändå ju varit ganska rikt beskrivet i litteraturen på olika sätt, om än aldrig med en liknande kraft , en väldig men kontrollerad, i ansatsen. (Jag tänker själv här på litteraturprofessorn Marshall McLuhans *Media*, som en modern motsvarighet, kanske - i detta avseende -.. nu stort sett glömd.) . (Samtidigt häpnar man över den mängd påståenden och slutsatser som redovisas hos Freud, främst i hans alla fallbeskrivningar, där han söker ta ett grepp om hela människan med verktyg som är alldeles för kläna för detta, och många av F.s påståenden hänger i luften som rena påhitt .) Vi kan i likhet med Piaget inte vara nöjda

med några lättvindiga uppstruktureringar av människors tänkesätt utan att ha fastare grunder att stå på än vad Freud har. Dock är Freud inledningsvis ganska lyrisk i detta avseende , beträffande vad hans upptäckt kan ha för implikationer: " Om man har gått genom en trång hålväg och plötsligt kommer upp på en höjd, bortom vilken vägarna delar sig och en vidsträckt utsikt öppnar sig i alla riktningar, så händer det att man stannar ett ögonblick och överlägger vart man först skall vända sig. På samma sätt går det oss då vi gjort denna första drömtydning. Vi står plötsligt inför en helt ny upptäckt." (DT.s.28.) (Efter tolkningen av *Irmans dröm*). Frånvaron av vetenskapsteori är betänklig.

Ett problem är också, att psykoanalysen är uppbyggd kring material , som uppkommit ur en syntes emellan två olika människor, en terapeut (med en viss inställning) och en patient (med en viss inställning) och hur mycket Freud än slingrar sig fram i någon slags påstådd vetenskaplighet, och kanske , som S. Wilert påstår, har ett *behavioristiskt* program när han kallar " psykoanalysens andra fundamentala antagande, att den / psykoanalysen / förklarar de föregivet somatiska medbeteendena för det egentligt psykiska, och i det närmast bortser från medvetandets kvalitet och i det att Freud inser de implikationer detta har använder denna insikt som en legitimering för att psykoanalysen utvecklas som vilken naturvetenskap som helst". (

i : *Psykologi och praxis*, red. M. Johansson ,1971.). Någon behaviourism är det ändå inte, då man i beteendena i psykoanalysen letar efter "betydelse"!

Om psykoanalysen har Straus anmärkt, att patientens *Förmedvetna* ideer ofta är terapeutens medvetna teorier. (Sic!) . Terapeutens roll har diskuterats bl.a. i Haleys utmärkta, av den i vetenskaplig metodologi väl insatte G. Bateson direkt inspirerade, bok: *Psykoterapi*.

En klarsynt och viktig kritik av Freud har framförts av filosofiprofessorn S. Carlshamre i en artikel om Lacans åsikter om *metafor* resp. *metonymi* i psykoanalysens drömtolkning:

" När Lacan skall sammanfatta språkteorins betydelse för psykoanalysen så säger han att "symptomet är en metafor, och begäret är en metonymi". Låt oss illustrera vad detta kan betyda med hjälp av ett exempel som Lacan hämtar från Freud. Denne berättar på ett ställe om kvinnan som, efter att ha försökt alla andra medicinska utvägar, kommer till honom för att få hjälp mot sina smärtor i korsryggen. För att göra en lång historia kort, så enar sig Freud och kvinnan till slut om förklaringen att hon "bär sitt

kors", sonar en skuld med hjälp av sin smärta. Det intressanta för oss är att hon, om Freud har rätt, har ont just i korsryggen därför att den heter "korsrygg". Förbindelsen mellan symptomet och dess "orsak" är inte kausal, utan semiologisk och förmedlad av (i det här fallet) det tyska språket. Det är detta Lacan menar när han säger att "symptomet är en metafor" - ännu mera träffande vore väl att kalla det en rebus.

Att "begäret är en metonymi" illustreras av ett annat drag i samma anekdot. Det som leder analytikern på spåret efter den metaforiska innebörden är att smärtan är "felplacerad" - det finns "egentligen" ingen orsak till att hon skulle ha ont i korsryggen. Men smärtan är en representant för den emotionella laddning som ursprungligen förbands med den nu endast metaforiskt uppfattade skulden. Den emotionella laddningen, "begäret", förskjutes utefter den metaforiska kedjan - det är denna förskjutning, tror jag, som Lacan syftar på när han säger att begäret är en metonymi. Båda sidorna av slagordet kan sammanfattas så här: det manifesta objektet för analysandens begär är en symbol för det latent objektet, och förmedlingen mellan de två går via tropologiska mekanismer som delvis verkar på det rena rebusplanet."

(jfr. även J. Asplund.i : *Om undran inför samhället.*)

Redan tidigt skapade Freud en teori om Oidipuskomplexet.

I centrum för den psykoanalytiska teorin - inom den första topiken - står "oidipuskomplexet". (Ibland uttrycktes det av F. själv att hela teorin står o faller med O-komplexet.)

Detta går tillbaka på dels teorin om föräldrars "förförelse av sina barn" (förförelseteorin övergiven 1907 av Freud ; jfr. brev till Fliess.) och på en antik myt och ett bekant antikt drama av Sofokles. Idén om Oidipuskomplexet, - som i sina grunddrag går ut på att den lille pojken (i en familj) vill undantränga - har tankar på att mörda - sin far , för att ha sexuellt umgänge med sin mor, och att den lilla flickan (i samma familj) alltid identifierar sig med sin far , och söker undantränga modern och vill skaffa ett barn med sin far (och att varje senare man är en "proxy" för fadern), (se: *The Passing of the Oedipus-complex* , 1924 , där Freud diskuterar detta.) kom tidigt till Freud.

Kanske kom idén genom introspektion (som så mycket för Freud) i samband med hans faders död, c:a 1885, och idén om O-komplexet har av många kritiserats - som redan antytts - , för att

den står i kontrast till den mer handgripliga förförelseteorin, där barnet har tagit skada av faktisk sexuell förförelse av endera föräldern. --- Att nu *Oidipus* i dramat luras till det hela, det ser man som en ren olycklig företeelse. I grunden, i dramat, är nog den "olyckliga företeelsen", Ödet, huvudperson. Ödet (Gr. *Moirai* lat. *Fata*) var ofta det man skulle förhålla sig till, som antik grek. Att acceptera ödet (livslotten) var viktigt. Att sätta sig upp mot det var en dödssynd, det ultimata högmodet, *hybris*.

Freud skulle alltså ha (omedvetet) undanträngt sin vetenskap om aktuella incestuösa barnövergrepp.

Man har - t.ex. Marianne Krull - spekulerat kring Freuds motiv till att ta avstånd från förförelseteorin, (för att sedan hänföra dessa förförelser till inbillningssfären ...) - och, om det skulle vara av pietet mot hans egen avlidne fader, handelsresanden Jakob Freud. (jfr. Paul Robinson, - Freud och hans kritiker, (1993) Masson, Krull, Balmory.). Om det nu förhöll sig som Freud antyder i ett brev, att denne på något sätt betett sig illa, - åtminstone mot hans syskon, speciellt mot en av bröderna och mot systrarna. Hon menar att Freud har bortsett från Kung Laios - Oidipus' faders - roll (brott) i Sophokles' berömda skådespel.. (jfr. även Freuds intresse för Hamlet - denna komplicerade pjäs - och den oidipuskonflikt, som kan finnas där, enl. Freud. jfr. Gay, *Reading Freud*, (1990), m.fl.). Marie

Balmory - en lacanian - föreslår en bredare formulering :allt vilseledande av ett barn kan framkalla neuroser hos det, - vilket ju förefaller rimligt, och måhända är sant. Vad fadern (*Fadern*) "betyder", ja, det handlar hela psykoanalysen om: Faller *Oidipus-teorin*, så faller - som sagt - hela psykoanalysen. (Säger man.). Dess problematiska sidor - som vetenskaplig teori - är uppenbara.

Övergrepp på barn var vanligare än man anat. Denna misstanke tycks dock mer ha legat på ett omedvetet plan , eller helt enkelt varit tabu, under denna tidsepok.(Liksom långt senare.)

Vad Freud ville komma åt med teorin om *Oidipuskomplexet*, var naturligtvis en förklaring till de omedvetna sexuella önsknings , som han ansåg styrde hela människans liv. Driftsteorin är en teori om sexualdriften, och dess förvandlingar. *Oidipuskomplexet* som term är ett resultat av Freuds arkeologi och arbete med sina patienter. jfr. hans fallstudier !

Teorin innefattar, som teori, även ett kastrationshot från fadern (o. motsvarande kastrationsskräck hos barnet, vilket i sin tur förstärker behovet av att "undanröja" fadern.). Finns det en sund frigörelse från fadern i Freuds tänkande? Man undrar. (Diskussionen om fadern , bl.a. gestaltad av *Urfadern I Urhorden* – i den delvis mytiska *Totem och tabu* - och dennes intresse av att behärska flocken , se ett hot i barnens sexualitet, som måste leda till försök till minskning av deras sexualitet genom omskärelse

av pojkar och flickor, sådant finns rikliga spekulationer om, bl.a. hos M. Bonaparte (1951), MP, som rörde sig i kretsen kring Freud, och förde en intensiv brevväxling med denne.)

Modersperspektivet efterlyses av många. Så t.ex. hos Kenneth Burke, i *The Philosophy of Literary Form* (1957.) ...,s..

Finns det nu något som säger att *Oidipuskomplexet* skulle vara den nödvändiga grundstenen i teorin ? Ett *Shibboleth* (i.e. avgörande test, jfr. *Domarboken*. i GT.)?

Faller psykoanalysen utan detta komplex av konfliktskapande komponenter ?... Det tycks som om man kan överleva en olöst oidipal konflikt,- som F. såg som universell - liksom man (ju) kan överleva andra olösta konflikter, men till priset av en eller annan förvärvad egenskap, eller störning. Liksom man – I övrigt - kan hantera sin *Libido* , sian begärsobjekt och sig själv på olika sätt i olika lägen. Som vi har varit inne på innebar inte Freuds tanke , att alla hinder för ett libidinalt utlopp måste leda till en hysterisk konversion.(Jfr. *Sexualteori*, 1922). Freud ansåg nog heller inte att en människa kunde – genom psykoanalys – nå en slags total frigörelse.(Jfr. diskussionen om ”den oändliga (psyko-)analysen”). Som nämnts ovan är även Fromm kritisk till denna teori. Han menar att man bättre når en större sanning genom att se på Sofokles hela triologi, *Kung Oidipus*, *Oidipus i Kolonos* och *Antigone*, då man i så fall får ett bredare underlag för att se aukritetens och maktens problem.

hög ” Narcissus kommer att leva till
 inte lär mogen ålder, förutsatt att han
 känna sig själv.”

moder, (Siaren *Teiresias* ord till *Narcissus*
 nymfen *Leithiope*, i den antika
 grekiska myten, R. Graves, I,
 s.286.)

Redan 1910 i *Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci* (1910) förekommer en i dubbel mening klassisk beskrivning av en sublimering. I samband med Freuds..... Leonardo homosexualitet *Sublimering* ... arbete (vetande, forskning).

Att en människa såsom litet barn är narcissist (primärnarcissism) kom mycket senare... Freud använder ordet *narcissism* för första gången i *Leonardo da Vinci, ett barndomsminne* (1910). Han menar att Leonardo älskar sig själv, han har identifierat sig med modern och älskar sig själv på samma sätt som

modern en gång gjorde. Freud beskriver en narcissistisk identifikation – inte en personlighetsstörning. Freud använde sedan begreppet i *Sexualteori* (1915) då som ett stadium hos den perversa personligheten. Denna bok kunde – enl. vissa källor - alla i "onsdagsklubben" på Berggasse utantill.....

Den s.k. andra topiken hos Freud skapas i och med *Jaget och Detet*, (1923), och är av något mindre intresse i vårt sammanhang. - Kafka lär aldrig ha kommit i kontakt med den. (Han var dödssjuk 1923 och till stor del boende i Berlin, nära nog utfattig.) .Det är här, i boken *Jaget och Detet*, som personlighetens byggnad redovisas i de numera bekanta termerna *Jaget*, *Detet* och *Överjaget*. Denna senare terminologi / "dunkel som hos en försokratiker", enligt Jacques Lacan/ , hade alltså inte Franz Kafka tillgång till..... (Och skulle förmodligen inte brytt sig om. Eller ? jfr. *Brief an den Vater*. Detta brev är spännande , så tillvida som att det inte alls är ensidigt. Här finns ju både anklagelser - och kärlek riktade mot/ till Herrman Kafka. Det är i grunden öppet i alla riktningar.)

(----- Man kan måhända tala om mytologier hos Freud och Kafka. Tanken är då den, att dessa två arbetade fram stora nya verk (som hade en tendens att vara väl stort tilltagna och delvis därför blev torson) och jag tänker att det bakom, eller över dessa "uppfinningar" finns en världsbild, en dold önskan, eller en mytologi. Denna skulle då ha en determinerande funktion och kunna ha ett slags mönster (!) som skulle gå igen i allt som de – var för sig – skapade. Då jag är rätt säker på att dessa mytologier inte var enhetliga och varaktiga , så kan jag tänka mig ett helt galleri av mytologiska gestalter som befolkars dels Freuds dels Kafkas huvuden. Men dessa måste vara enhetliga, annars hade inte deras verk blivit av alls. (Enl. hypotesen). En grundtanke i detta är att Freud (och dennes idéer) !!!!! var en stor del av Kafkas mytologi – alt. en katalysator..

Gemensamt hade de ngt slags kärlekshat till sin judiska identitet. De var inte religiösa. De måtte dock haft en överordnad aning, båda två, - liksom de flesta människor har.

Min fråga till mig själv är då: hur såg denna "överordnade aning", "mytologi" ut, och i vilka fragment av deras verk kan jag bäst finna den, för att sedan söka nysta upp det, som de förmodligen aldrig nånsin yppade, men som drev dem i deras respektive fall livet igenom? Jag vill här inte gärna inskränka mig till sådant som förhållandet till deras resp. fäder. Varför vet jag inte. Mytologin skall bl.a. ha den egenskapen att den består av entiteter som har någon form av (inbillad) makt (

sic!) över deras liv (och död). Något - *donc* - á la en ödesgudinna. -----)

År 1915-17 kunde Freud i sina föreläsningar (*Vorlesungen zur Einföhrung in die Psychoanalyse, Gesamm. Werke, Band. XI.-Orientering i psykoanalys, 1940.*) tala om "de tre kränkningar som den naiva egenkärleken hos mänskligheten fått utstå": först kommer Nikolaus Kopernikus och påstår att jorden inte är universums centrum, sedan Ch. Darwin med omvärderingen av människa och *Bibel*, och nu kommer den moderna psykologiska forskningen, "som vill påvisa för jaget, att det inte ens är herre i eget hus, utan måste hålla till godo med torftiga underrättelser om vad som omedvetet försiggår i dess självsliv."(s.235.) ! Freud befattar sig inte nämnvärt med Nietzsche. Vad man vet. Kanske skulle Freud – i kommentar till min åsikt - ha sagt, som om Fjodor Dostojevskij, att "han var svag i filosofi". (Den otroligt beläste Freud skrev en lång essä om Dostojevskij.). Förmodligen betraktade Freud nog Nietzsche som "genial galning", poet, rabulist, och som en redan politisk "het potatis". (Vilket han ju blev.) (De två hade en gemensam bekant: Lou Andréas-Salomé, (eg. Louise von Salomé) som bl.a. sysslade med psykoanalys. --- S hälsade på Nietzsche – "hammarens filosof" i schweiziska Sils-Maria "på 2000 fot över havet", där denne promenerade och skrev, ...promenerade och skrev.).Men det, att syssla med filosofi på så

sätt , att man producerar sig som filosof, kräver vanligtvis en akademisk utbildning i just filosofi. Det fanns ingen anledning, --- tvärtom, - det fanns en risk - , för Freud – som så hett önskade sig bl.a. ett Nobelpris - att publicera sig i filosofi , alt. , att omnämna filosofer i de arbeten, som han själv, på grundval av empiriska studier – vilket han ofta starkt betonade , att det just handlade om – gjort till teorier och till de teorier om/ generaliserande *en psykoanalytisk praxis* , som han publicerade. Freud var ju dock , förutom vetenskapsman, också karriärist. Han önskade sig en (oförliknelig) karriär som just vetenskapsman. Helst inkomstbringande. Han kanske också visste om Nietzsches syn på juden, ... som "virtuosen"(N. brukar vanl. – trol. korrekt - ses som antisemit.). Lars Sjögren tolkar det hela i sin Freud-monografi:

”Föraktet för ”filosoferna” genomsyrar hans skrifter. Nietzsche visade han respekt för genom att inte läsa honom. Freud förstod att han hade att göra med en tänkare som på intuitiv väg kommit fram till tankegångar som liknade hans egna, och han ville inte påverkas. Det var en subtil provokation från Otto Ranks sida, när han på Freuds sjuttioårsdag skänkte honom Nietzsches samlade verk (i praktbandsutgåva). Detta var mitt i den uppblommande motsättningen dem emellan kring idén om födelse-traumat som bas för all ångest. Freud ställde undan skinnbanden med repliken , att de var alldeles för påkostade.!” (LS, s.262.).

Det där med "föraktet" tror man i allmänhet dock inte på. (Det motsäges helt enkelt av andra yttranden från honom.) Man kan blott ana vad t.ex. en passus som följande kunde – och ännu kan - ställa till, inte bara för Freud, men för varje tänkande människa:

"Den som är ut och är in, dag och natt ensam suttit tillsammans med sin själ i förtroliga samtal och tvister; den, som i sin håla – det kan vara en labyrint, men också en guldgruva – blivit en skattgrävare eller skattväktare och drake: hans begrepp ligger till sist i en besynnerlig halvdager, en doft av källare och grav, någonting avvisande och ohemtrevligt fläktar kyligt mot varje förbipasserande. Enstöringen tror inte att en filosof nånsin – förutsatt att filosof alltid först var en enstöring – har uttryckt sina egentliga och definitiva åsikter i böckerna. Skriver man inte böcker för att dölja det som man döljer hos sig själv ? – Ja, det kommer han att tvivla på, att en filosof överhuvudtaget kan ha några "definitiva och egentliga" åsikter. Ligger det inte under varje håla en ännu djupare håla ... en avgrund bakom varje grundläggande skäl ... Varje filosofi är en förgrundsfilosofi – det är enstöringens åsikt: det ligger någonting rent godtyckligt i detta att han stannade upp just här, såg sig tillbaka, såg sig omkring, att han här inte grävde djupare utan lade ifrån sig spaden – det väcker en viss misstro. Varje filosofi döljer också en filosofi. Varje åsikt är ett bakhåll. Varje ord en mask."

(ur Nietzsches *Jenseits von Gut und Böse*, (1885) , afor. n:o, 289. N.s bok har undertiteln *Vorspiel einer Philosophie der Zukunft / Förspel till en framtidens filosofi ./....*)

”Våra handlingar är som rimlekar, där var och en fyller ur rimmen efter behag.”

(Fr. de la Rochefoucauld, *Maximer*)

Om Freud var kritisk till filosofer, så var han intresserad desto mer av de som han bedömde som människokännare, som t.ex. Sofokles och Shakespeare. Och flera andra goda författare och dramatiker. Freud läste obehindrat Engelska, Franska, Spanska, Italienska, latin och grekiska. (Hans intresse för Shakespeare urartade dock, i det att han engagerade sig i Looneys tes om att icke Shakespeare var författare till de honom attribuerade verken, men Edward de Vere, en Engelsk Earl samtida med Shakespeare. (jfr. P. Gay, *Reading Freud, The Man from Stratford.*). Detta tyder , anser jag, inte på något märkvärdighet hos Freud, - jfr. Swedenborgs intresse för "longitudproblemet" – mer på ett överskott av psykisk energi. Det är ju nära nog egalt "vem" som skrev Shakespeares verk. (8000 böcker - minst - behandlar detta "problem".))

Det var uppenbarligen någon(!) och kallar vi denne Någon , Shakespeare eller ej,- det spelar ju numera ingen roll. (Bara det nu var en och samma person, som skrev allt , attribuerat till S..)

Uppenbart är också att Freud hade ett produktionstvång, (inte olikt Kierkegaards) - att han " hypersteniskt " (i överflöd av energi , Gr. stenos=kraft.) såg sig tvungen att, inte bara skriva ner sina upptäckter och funderingar, men också alltid låta publicera problem och sina (försök till) lösningar på dessa. Ofta nog med en stark personlig klangbotten under och en märklig(t) högt uppdriven förmåga till symboliserande, och transformerande.

Något ytterligare märkligt med Freud, om vi nu ansluter till hans intresse till t.ex. Shakespeare, (alt. lorden av Oxford, som skulle vara den eg. S..) är att Freud hyste stort intresse för litteratur, och behandlade fiktiva gestalter i dessa, (som *Lady Macbeth* och *Hamlet*) såsom verkliga varelser, för vilkas handlande det fanns ett, säger : ett, absolut motiv till deras handlingar och beteende, och att det, t.ex. i *Lady Macbeth's* fall gällde att lösa gåtan, som om det gällde att behandla en verklig analysand. Något absurt. En "oförmåga" (?) att här skilja på dikt och verklighet. (Nu kan man dock visst anse att man kan använda en fiktiv person i ett diktverk såsom "övningsexempel" i analys.). Man kan här – något apart visserligen - tänka på det uttalande

litteraturkritikern Harold Bloom fällt om att " Freud är Shakespeare på prosa."

Han var således lika upptagen med tragiska hjältar, och med *Moses*, som han var med *Vargmannen* och andra klienter. (Han berömde sig av att ha löst ett problem i *Hamlet*, som J.W. von Goethe inte rått på. Nämligen det, varför *Hamlet* tvekade att döda sin styvfar. jfr. P. Gay. *Reading Freud*, s. ...). (jfr. här Jacques Lacans intresse för Poe, i *Seminars*, som inskränker sig till mönster, och icke kausalsamband. Och Jungs för *Job*.).

"Moses är ingen ledare. Han är en domare." sade Kafka, - som nämnt ovan - apropos Freuds essä - fylld av en högst remarkabel värnads - om Michelangelos staty av denne i Rom. (Där Kafka dock aldrig nånsin var. Men Freud, flera gånger.) Förväxlar man nu inte Moses själv med vad han var för/hos Michelangelo . ? (Freud kanske identifierar sig både med Moses och Michelangelo - ... liksom tidigare med Leonardo i den så intressanta boken om Leonardo da Vinci (1910) -" det enda vackra jag skrivit " (Freud) - där det kommer ett komplicerat tydningmönster i dagen.

I vilken grad inre upplevelser är ontologiskt mer bekymmersamma än yttre - jfr. ovan - är nu problematiskt. Dessa frågor, bland

andra, ställer sig Paul Ricoeur i en serie essäer i *The Conflict of Interpretations, Le Conflit des interprétations: Essais d'herméneutique*, 1969. Jfr P. Ricoeur, *The Conflict of interpretations* (1974), 'det omedvetna tanker inte' (s.108) samt *Sprogfilosofi*, s.50. ff, *Psykoanalysens indvending*.

Freuds hade en metapsykologi.

Vad psykoanalysen ("vetenskapen om Id." enl. Anna Freud.) framför allt kunde stödja sig på , var resultatet av den psykoanalytiska *praxisen*. (Det var alltså denna praxis=metod, som jag ovan åsyftade, när jag citerade: " Freuds teori är lika med hans metod.") Och det var den, som Freud beskrev i sina fallbeskrivningar. Detta var inte ett vetenskapligt sätt att beskriva en teori om psykoterapeutisk verksamhet, men den innebar ändå en helt ny syn på psykiska trauman. Med "praxis" menar man "praktik".

Denna praktik i ETT VISST FÖRHÅLLANDE till Freuds *metapsykologi*, Freuds "begrepp om personen", hans *andra topik* :

"De huvudsakliga lagren i den mentala strukturen benämns "Id", "Ego" och "Superego". Det fundamentala, äldsta och största av dessa lager är Id, det *Omedvetnas* domän, den med de primära instinkterna./.../" (Marcuse, *Eros and civilization*, s. 41.) Begreppet "metapsykologi" kom

till som ett frö i korrespondensen med Wilhelm Fliess redan 1901. *Metapsykologin* är skapad i analogi med begreppet *Metafysik*, det begrepp vi först möter (av en slump) hos Aristoteles, och som härör från det enkla faktum, att detta avsnitt av Aristoteles´ skrifsätälleri (samlade skrifter) kommer efter (meta) *Fysiken*. Begreppet har efter hand förknippats med det som detta kapitel innehöll, en spekulatio kring tillvarons väsen – och de yttersta frågorna. Metafysiken – som begrepp - har troligen aldrig sammanfattats bättre än av Fr. Voltaire i yttrandet:” Metafysiken handlar om det som alla vet , och ingen människa någonsin kommer att få veta.” (*Dict. Philosophique.*) Skälet till att Freud skapade en ”metapsykologi” (en nu missvisande term, då en metapsykologi eg. ”begreppskorrekt” skulle ägna sig åt att granska begrepp och relationer mellan begrepp inom den aktuella psykologi det är fråga om, samt dess relation till närliggande vetenskaper.) var ju den att kunna ge en totalbild av Människan, ur en mer filosofisk synvinkel,(inte terapeutisk) samt att däri kunna ordna begrepp – som tidigt kommit in i psykoanalysen - som begär, drift och andra grundläggande begrepp och etablera en serie ”lagar” för ”den mentala apparaten” ur dynamiskt, topografiskt och driftekoniskt perspektiv.

Begreppet utvecklades långsamt för Freud - .. han såg sitt behov av något sådant – och 1915 sökte han så ge en metapsykologisk

beskrivning av sin modell av den psykiska strukturen hos människan. Han kallade denna modell för "Häxan".

I metapsykologin ingick ett antal principer: *lustprincipen*, *realitetsprincipen*, (grundläggande) hypoteser som om *förträngning*, och skulle ge en bild av psyket som en sammanhängande fungerande helhet, en bild som var generellt giltig. Freud menade nu (1915) att som man nu hade lyckats beskriva den psykiska processen i dess dynamiska, topografiska och driftsekonomiska aspekter, så skulle det vara möjligt och lämpligt att – i teoretiska termer, skilt från praxis - tala om den psykiska processen metapsykologiskt.

Om man söker betrakta psyket ur dessa aspekter i ljuset av hur de är förbundna med varann och vilken roll de spelar i den menatal organisationen och effekten de har på psykiska händelser, och betraktar hur olika topografiska fälten kan ses som icke-begränsade – *medvetet*, *förmedvetet* och *Omedvetet* som en enhet - övergripande iakttä hur dessa styrs och delas genom de särskilda processer vi kallar omedvetna primärprocesser och förmedvetna sekundärprocesser, så har vi ett metapsykologiskt betraktelsesätt. Freud var även benägen att addera en fjärde aspekt till dessa tre strukturella, nämligen den genetiska. (Med "genetisk" menar Freud här – delvis - fylogenetisk, och för således in ett historiskt moment.)

Denna metapsykologi fick senare stor genklang, främst i U.S.A. – i jagpsykologin. Freuds metapsykologi skulle komma att genomgå en serie förändringar genom åren från 1920-talet (*Bortom lustprincipen*).

Den ”andra topiken” är också känd under namnet ”den strukturella modellen”. Den överlappar inte den första topiken, med dessa tredelning. Den vidare utvecklingen av den andra topiken med den psykiska apparaten uppdelad i Jag (ego), överjag och Det (Id). I och med detta nya synsätt, och inte bara en dynamisk övergripande syn på den första topiken, så kunde denna metapsykologi kallas en andra, en ”andra metapsykologi”. I sin tur menar somliga att Freud ännu en gång reviderade sin syn – topografi/topologi /- på – i relation till medvetandet så pass, ungeför 1937, att man därifrån, i och med teorin om jagsplittring (/Ichspaltung/) kan tala om en ”tredje metapsykologi”. Man kan även mena att tredelningen ser ut så här: 1.) dynamisk, 2.) topisk, 3.) ekonomisk. (jfr. här: Laplanche/Pontalis, s.307.). Det syns hur som helst som om Freud ville betrakta sin praxis på avstånd och därför ville ha en ”metapsykologi”. Antydningvis har Freud även menat, att han ville skapa en psykologi som förde ”bokom medvetandet”. Detta har onekligen en både filosofiskt mystisk och något suddig karaktär. (Han talar också om en ”på yttervärlden projicerad psykologi”...).

I sin tur påverkade nu verkligen utvecklingen av metapsykologin praxis, och Freuds beskrivning av klinisk praxis. Och vice versa. Klart syns det för det flesta att denna metapsykologi (dessa m.er) kan utvecklas mer.

Metapsykologin skall göra det lättare att förstå och redogöra för den kliniska praktiken, med användande av generella , universella principer, menar somliga. Den är avsedd (?) att vara den teoretiska grunden för den psykoanalytiska teorin. Man försöker på sätt och vis komma över det stadium där teorin s.a.s. appliceras på sig själv, är sin egen grund. Den söker undvika självvalidering och reflexivitet i den "onda meningen" av detta ord. (Självet (erkännerligen: sigets) onda cirkel.). Under vårt sekel vägrar mången att ge metapsykologin (Freuds) statusen av vetenskaplig teori. Andra menar sig klara sig i den terapeutiska verksamheten alldeles utmärkt utan "Häxan". Det är kanske vanskligt att avstå från att syssla med metapsykologin och nedgradera dess status inom psykoanalysen, då den av många anses både ha bidragit till förståelsen av psyket och ger en grund för kommande utveckling för Freuds vetenskap.

Till de metapsykologiska verken bör man se bl.a. *Skiss till en psykologi* ,(1895), *Bortom lustprincipen* (1920), *Jaget och detet* (1923) *Abriss der psychoanalyse* (1938) och den oavslutade *Till förberedelsen för en metapsykologi.*

Freud var även civilisationskritiker.

1921 utkom *Das Unbehagen in der Kultur*, där Freud skisserar den verkan upplysning och accelererande teknologiskt industrisamhälle har på individen. Idéhistorikern Sven-Eric Liedman kommenterar denna syn på upplysningen, med att människan nu får "på en gång en store frihet och en väg ned i allt djupare bundenhet" (S.E. Liedman, s.184). ---- Man kan här tänka på att en skrift som Freuds, kanske mer än någon annan, kom att bidra till diverse samhällskritisk reflexion stöpt i freudiansk form, som t.ex. den s.k. Frankfurtskolans socio/psyko-analytisk/kritiska production (Adorno/ Horkheimer/ Marcuse). (jfr. Hoy, Therborn.)

Ett exempel är Herbert Marcuses flyhänt skrivna *Eros and civilization* där denne – med en klarsynthet få förunnad – talar om den kommande sexualiseringen av samhälle, konsumtion och media. (Ytterligare civilisationskritik kommer till uttryck både i dennes *Den endimensionella människan* och i den breda – mer konkreta - *Amerikanischer Pragmatismus*.) I *Upplysningens dialektik* skulle Horkheimer/Adorno också komma att påverka uppkomsten av den vänstervåg som kulminerade kring 1968. Adorno, en mångsidigt begåvad schweizare med judiskt påbrå (eg. Theodor Ludwig Wiesengrund) kom att skriva allt från musikteori (*Philosophie der neuen Musik*, 1976.) och

konstteori till (livslång) Hegel- och Kierkegaard-kritik dessutom, och retade med sin *Negative Dialektik* (1969) – som behandlade negationen som den kraft som förde civilisationen framåt - både tänkare i öst (t.ex. östtysken Narski) och väst (Popper). Theodor Adornos nödtvungna exil i U.S.A. fick honom i kontakt med Hollywood och med jazzmusiken, och ett stående epitet till Adorno kom efter detta bli :” Teddy hates jazz!” (Jfr. *Prisms*, ss.119-132. , *Perrennial fashion - Jazz.*, en nedgörande – helt subjektiv – kritik av jazzen (som en de kastrerades musik.). Av Adornos samlade verk behandlar 16 band – merparten - musik. --- Av allt som är skrivet – som jag läst - om Kafka väcker nog Adornos essä, *Notes on Kafka*, (I : *Prisms*, ss.243-271) allra mest intresse och eftertanke. Jag återkommer till denna essä, som i sin tur står i nära förhållande till den skarpsynte Walter Benjamins två berämda kafkaessäer (I : *Illuminations.*) och där somligt även anknyter till Derridas senare gjorda iakttagelser.

Inte mindre inverkan hade Freud som kritiker av religionen, som han nästan helt återförde på fenomen som var lätt beskrivbara inom den psykoanalytiska teorin. Så kom Freud att – jämte den autodidatiska anarkisten Proudhon, jämte Marx och Nietzsche – att bidra till den sekularisering, som så snabbt rörde sin väg fram i industrialismens spår. Här kom sedan en samhälls-förändring till stånd med en komplex djupstruktur, som den nya vetenskap som fick

namnet sociologi tog itu med. Här formade sociologerna Durkheim, Weber, Simmel och andra teorier och terminologier, där man kunde ta upp allehanda kulturyttringar (jfr. D.s klassiska *Självordet* (1897)) samt Malinowskis *Sex and repression in savage society.*) och tolka dem som betydelsebärande enheter, och på så sätt vidga den intellektuella verksamheten inom kritik och debatt, Och här kunde man efter mitten av det 20de seklet allt oftare få se Kafkas namn florerat som konventionell betecknare.

Inte minst inverkan hade ju Freuds mycket breda tolkningssätt. Detta sätt kom att influera reflexion över betydelse utöver den som redan startat med Freuds föregångare I detta , Brentano och Nietzsche (sinsemellan mycket olika), och leda fram till den mängd hermeneutic som flödade fram efter 1960 I Europa. Freuds inverkan – och innevaro – I begreppet “tolkning” blev under denna tid stort. Likaså påverkades diskussionen om kvinnans ställning, sexualitet och värde genom Freuds jämlikhetssträvanden, och i skrifter som dennes vän och elev Marie Bonaparte skrev , som *Det kvinnligt gåtfulla*. Till de övriga skrifter från Freuds penna som sysslar med den kulturella aspekten hör *Masspsykologi och jag-analys* (1921), *Die zukunft einer Illusion, Warum Krieg?* (Einstein/Freud) (1933) och SFs *Totem och tabu* (1912-13).

I *Totem och tabu* formar också Freud delar av den *mytologi*, som är typisk som grund för en ny kultursyn. Det är här som Freud skapar myten om

urhjorden om urfadern , som dödas av sina söner, för att de önskar äga modern, men sedan fadern är död ångrar sig, aldrig utnyttjar sina fördelar som Herrar, och dessutom börjar att dyrka/besvärja i symbolisk form den döde fadern, allt understött av den förtrollning som sinnet försätts I av begären och illusionernas dans.

Att denna intellektuella breddning av psykoanalysen till en del redan fanns under Kafkas senare år (inte ännu den förändrade synen på kvinnan) - efter publiceringen av *Förvandlingen* - är också tydligt. Kafka själv var också medveten om denna debatt och följde den i tysk och fransk press. (Vissa kaféer i Prag prenumererade trevligt nog på Kafkas tid på en mängd tidskrifter.)

En klarsynt inställning till klassförhållanden präglade också skeptikern Kafka alltsedan gymnasietidens skolgång vid Altstädter Ring . Han skrev i mogen ålder :” Diktarna försöker ge människan andra ögon för att däregenom förändra verkligheten. Därför är de egentligen statsfientliga element: de vill ju ändra. Staten och med den alla dess undergivna tjänare vill nämligen bara bestå.” Vid läsningen av Gustav Janouchs vittnesmål (*Samtal med Kafka*) kan man se, att FK ofta resonerade kring klasskamp o. dyl.. ----Så kan man kalla Kafka för progressiv i dennes totalsyn på samhället, en syn han då och då slagkraftigt gav uttryck för i privatlivet. (Om litteraturen I Prag samtidigt -

strax fore första världskriget - skriver Václavec:" Die mentale- und Geschäftsgrundlage der Prager sozialistischen Deutschen Literatur bildet den Bewusstsein, die Welt könnte verändert warden." (s.112.), d.v.s.:" Det mentala och ekonomiska grunderna för den socialistiska tyska litteraturen bildar medvetandet om att världen kunde förändras.")

Om den allvarliga , svårartade psykosen skrev Freud mindre. Fallet *Schreber* (jfr. Freuds Fallbeskrivningar, ss.....) är unikt i Freuds författarskap - och karriär - Daniel Schreber (1842-1911) var hög jurist, son till en läkare, specialiserad på ortopedi , men också på barnuppfostran. (En känd sådan.). Sonen var sachsisk ämbetsman och sedermera domare. 1884 ställde Schreber upp i riksdagsvalet for det konservativa partiet men förlorade. Strax härefter kom hans första sammanbrott, var intagen på. den psykiatriska kliniken i Leipzig. Han led av hypokondriska vanföreställningar. S. skrevs ut 1885 och utnämndes till domare följande år. 1893 avancerade han till senatspresident vid Sachsens högsta domstol.

Den receptive, begåvade och framgångsrike S. började nu få sömnlöshet och

olika psykiska problem som bl. a. drev honom till ett självmordsförsök. Han intogs nio år efter sitt första sammanbrott på samma klinik och den andra sjukdomsperioden var allvarligare och längre. S. var intagen på hospital från 1893 till 1902, och det är den sjukdomen som boken *Denkwürdigkeiten eines Nervenkranken* (1903) beskriver.

Boken skrevs - vilket är att observera - i ett försök att slippa ut från kliniken !! (Detta är inte ovanligt bland patienter på psykiatriska kliniker, men det mesta av det skapande arbete , som utförs på dessa har inte detta syfte, men är antingen en egen resa i det inre, eller ett projekt , som i sin avsikt når betydligt utöver målsättningen att bli friskförklarad. jfr. den sv. målaren C.F. Hills sjukdomsposi, som har beröringspunkter med Shrebers, men är mer våldsam och innehåller avsevärt mer explicita "sexuallerotiska" inslag. (Pansexuella.). Hill företer också mer av upprepningstendenser, alltrationer, och förevisar tidvis en splittring i tanke och logik, som inte är något man slås av hos Schreber., Det var ju också så med C.F. Hill, att denne, efter att ha förflyttats till föräldrahemmet i Lund, där pappan var matematikprofessor, var ganska tillfreds för det mesta med att sitta och teckna på baksidorna av faderns räknepapper, för att sedan låta dessa teckningar singla ut genom fönstret till de skrattande barnen på gatan nedanför, i form av vikta pappersduvor.)(Hills teckningar företer

tvångsmässiga drag, då alla former är slutna och inga linjer slutar med en "öppen ände".

(jfr. också Fr. Hölderlin - Hegels ungdomsvän - i stilla skrivande *Pathmos* i ett hus invid floden Neckar.)

Efter en tredje dålig period dog Schreber 1911 och blev alltså hela 69 år gammal.

Fallet är - i Freuds liv och praktik - udda, såtillvida som det här rör sig om en fullt utvecklad psykos, något som F. sällan befattade sig med. Freud bedrev ju en öppen privatklinik (mottagning) i hemmet på Berggasse 19. Han arbetade inte i Wien på sjukhus, el. likn..

I *Denkwürdigkeiten* finns en hel teori om universum, med en krånglig teologi med Schreber själv som både kvinna och *Messias*. Han skev om sin stora skräck att bli torterad till döds. Och om sina visioner innehållande Gud och djävlar. Alla, - enl. Schreber - från behandlande läkaren till Gud, förföljde honom. Gud förstod sig inte på människor enl. Schr. (Denna tanke tycks mig tyda på både skapsinne o. sund skepsis.). Boken innehåller också ett förhålligande av autoerotiken. Schreber intar där en radikalt hedonistisk ståndpunkt, som han ... omedelbart avvisar. (jfr. Dr Johnsons syn på sexualitet och bruket av alkohol! Där J. drar samma slutsats, från samma grundsyn.)

Sigm. Freud skriver om Daniel Schreber 1911 - alltså samma år som Schreber dog -enbart efter att ha läst boken. (Freud mötte alltså aldrig Schreber., S. som ju dock levde 1911.) .

F. menar att paranoiker som Schreber undandrar andra människor . och världen som helhet sin kärlek , för att därefter projicera sin inre katastrof på världen, vars undergång då är nära !

"Världen har gått under", men: "paranoikern bygger den från grunden, visserligen inte mer präktig, men åtminstone så att han kan leva i den." , skriver Freud. Och : " Vad som ser som sjukdomsproduktion, vansinnesbildning, är i verkligheten läkningsförsök, rekonstruktion.".(F.1911.). Detta är en viktig text av Freud, eftersom den behandlar den paranoida psykosen som rationell och konstruktiv. Det finns mening även i den, i psykosen. Och ett försök till "egen-läkning".

Sådana tankar togs nu upp mycket senare, av t.ex. den s.k. "nya psykiatrin" på 1970-talet, (Szaz, Laing m.fl.) delvis som en revolt mot all den livstidsinspärning på stora mentalsjukhus av psykotiska människor som förekommit så länge. Diskrimineringen av denna grupp är bland det svåraste att alls handskas med, då den gruppen inte är förmögen till egen talan , och andras talan för den alltid tycks lätt undanviftad och negligerad.

Man kan ha invändningar mot F.s drömteori. Först och främst: den mest radikala *reduktionen* – "man drömmer för att inte vakna" blir en teoretisk platthet, eftersom alla

drömmar i världshistorien då skulle ha växt ur samma grund. /.../ Härmed är svårigheterna inte över, eftersom många även finner det otillbörligt reduktionistiskt att generellt se en önskan bakom varje dröm." (Sjögr. s.77.).

Sjögren menar , att Freud förenklar i polemiskt syfte (?) o. i syfte att få drömtydningen att framstå som klar och vetenskaplig. Dock misslyckas Freud, enl. Sjögren.:

"Freud måste ha plats både för sin "romantiker" och sin " upplysningsman". Därför vidgar och krymper han ömsevis innehållet i sina begrepp./.../ eftersom Drömtydning är det verk , där Freud minst tyglar sin kreativa fantasi, tvingas han till en återkommande skärpning av sig själv." (Ib. s.78) ----- Freud polemiserar, enl. Sjögren, i *Drömtydning* mot sig själv (sic!): I denna polemik blir det speciellt viktigt för Freud att peka på skillnaden mellan å ena sidan den latent drömmen eller med andra ord, den *omedvetna drömtanken*, å andra sidan den manifesta drömmen, det vill säga den slutprodukt vi minns och vanligtvis refererar till som "drömmen" . ---- (Sjögren menar alltså förmodligen att Freud i *DT* söker föregripa kritik på detta sätt.). Den *manifesta* drömmen har nu – enl. F. - sin form utifrån/genom "drömarbetet" . Via dess tre förvandlingsformer: *förtätning*, (*Verdichtung*) *förskjutning* (*Verschiebung*) och *symbolisering* (*Symbolizieren*) förvandlas drömtanken, den

latenta drömmen, (.. den ogripbara, alltså ...KG.) till den manifesta, den mestadels *gåtfulla*, (!) förbryllande slutprodukten. (Här kommer då psykoanalytikern in.)(Det intressanta är ju här att den presenteras som en gåta , av drömmen. Här ligger ju nästan ett lekmoment: " Kom och ta mig om du kan !")

Vi återkommer naturligtvis till detta begrepp, "symbol", eftersom hela Freuds teori är uppbyggd kring begreppen mening, betydelse o. symbol.

Den *latenta drömtanken* (som skulle kunna kallas den "egentliga" drömmen, som vi drömmer, på "plats") kan vi bara nå genom tolkningsarbetet; genom det löser vi upp förtätningar, sätter det förskjutna på plats, ser bakom symbolerna. Den *latenta drömtanken* visar sig då vara begripligt (logiskt?) fenomen, produkten av en *önskan*: "Det är inte mitt fel att Irma inte blir bättre." . Det är påtagligt att Freud värderar den "återfunna" latent tanken högt; han talar om den som en högvärdig produkt av vårt intellekt. Lika nedvärderande förhåller han sig , enl. Sjögren, till *den manifesta drömmen* : den är ingalunda produkten av en

kreativ kraft, utan blott och bart ett försök att lura censuren (*Censorn*).

Därmed kommer vi fram till en annan punkt dar Freuds drömlära, i sin snävaste form,

blivit hårt kritiserad. Den teoretiska tanken, att *den manifesta drömmen*, den "återberättade drömmen", den formulerade, ihågkomna, inte skulle ha något värde i sig, kolliderar nämligen påtagligt med de praktiska erfarenheterna från psykoanalytiskt arbete, där *den manifesta drömmen* i sig "är ett värdefullt bidrag till förståelsen av analysandens inre värld." (Ib.s. 78). Sjögren. är ju själv här arbetande psykoanalytiker. Vad han här understryker och som kan understrykas än mer är ju det entydiga faktum, att det rör sig om ett budskap som döljer sig och därmed vill uppenbaras, att den manifesta drömmen är till för att avklädas, tolkas. Alltid - alltid, enligt formeln - uppmaningen "Kom och ta mig, om du kan!". Drömmen lockar, som den åtrådda lockar älskaren. Är då nästan inte drömmen den som älskar oss mest? (Vi tillägger, försiktigvis: förutsatt en laddad kärlek.(?))

Vidare framhåller Sjögren i sin bok Freuds svårighet med hans (F.s) egen form som förmedlare, och kopplar denna med hans ointresse för musik (eller det faktum, att musik irriterade honom. Han tillät t.ex. aldrig något av sina många barn att lära sig spela piano. F. tålde inte pianoklink. Jag kommer att tänka på den svenske intellektuelle giganten Herbert Tingsten, som var likadan i sin inställning till musik.). Freud är, som estet, en obetydlig skribent.(Han var medveten om det själv. Han *upplevde* inte konst, men tolkade figurerna i den.)

Sjögren jämför *den manifesta drömmen* med ett stycke poesi, o. menar, att Freud inte hade minsta sinne för poesi heller, (i motsats t.ex. till en F. de Saussure.), att kanske det var så,- det är min egen tanke, att också poesi irriterade honom, medan han hade ett i det närmaste maniskt intresse för vitsar, som alla, av allehanda slag, tycks ha fastnat hur lätt som helst i det freudska minnet, (som för all del aldrig uppvisade någon brist i något avseende.) . Det , vitsintresset, är måhända till en del ett drag i judisk tradition. (jfr.S. Landmann, *Der jüdische Witz* (1979),- en omfattande exempelsamling på över 690 sidor. – Den judiska vitsen kan man man kanske se mot bakgrund av det ”bristande” allvaret i den judiska religiositeten där man traditionellt , med svensken P-M. Meyersons ord , har en ” gud som man kan prata med”. (M. 2012).Då blir den judiska vitsen allttid full av sofistiska tricks. Den judiska vitsen är antropocentriskt apologetisk. Den kristna religiositeten – i kontrast till detta . är från början grundad i ett absolut allvar, och i en absolut paradox, i en absolut underkastelse. Den kristne guden – vare sig inom katolicismen eller protestantismen – går inte alls att diskutera med. I *bönen* kan man – visserligen - framlägga sin sak, och därmed få ett visst samvetsstöd, men det går inte att diskutera – disputerar - med guden. Med Kierkegaards ord är gudsförhållandet – inte bara för den kierkegardska religiositeten - präglad av det, att ”inför gud har vi allt orätt.”)

Freud är i sin egen totala diskurs metodiskt något mystisk. Dels är den lik en promenad, som tycks på måfå , o. ha en oändlig potentiell längd , o.där var och en verkligen tidvis tvivlar på , att promenaden skall få ett någorlunda lyckligt slut. Men det härskar också - hos Freud - en mystik ikring det *Omedvetna*, där man känner sig som en Anselm av Canterbury, när denne, för att bevisa Guds existens, bad Gud om hjälp.

Vi har i psykoanalysen mängder av problem, problem som inte alls är utmärkande bara för psykoanalysen, utan nat. för alla humanvetenskaper, o. somligt är problematiskt vad gäller all vetenskap. Vi kan icke definiera "människa", icke förmedvetande", (*Fmv*) svårligen det *Omedvetna* , o.s.v., men rör oss ändå med dessa termer - ställda i relation till varandra i en modell som - som modell - liknar ett slutet system. Och det handlar ju inte om ett slutet, men om ett system (i majoriteten av fall) som är öppet mot världen

"Kan ingen jävel tala om för mig vad hermeneutik är?" (Ingemar Hedenius)

Såsom en tankeväckande & upplysande essä betraktar jag *Consciousness and the Unconscious.*(ss.99-121., i: *Conflict of Interpretations, De l'interpretation.*(1965)) av Paul Ricoeur.

Ricoeur – Macrons lärare - menar, att han kan koppla samma realism med idealism, empirisk realism med transcendental idealism i Freuds fall beträffande dennes teori (som han ändå tycks acceptera i huvudsak!). Paul Ricoeur slås - i sitt alltid av insikt och stor metodiskhet präglade sinne (jfr. Bengt Kristensson Ugglas monografi om Ricoeur, ss.251-275.) av det faktum, att hos Freud doktrinen är lika med metoden. (... här förekommer en viss likhet mellan Freud och Hegel.). Att Freuds teori "reser frågor om en filosofisk antropologi, där en ny vision om människans skörhet, ställer denna skörhet gentemot kravet på mänskligt ansvar i en paradoxal skärpa." (s.101.). Ricoeur kommer fram till att *Medvetandet* hos Freud, likaväl som hos G.W.F. Hegel, är något som aldrig kan totalisera sig självt, aldrig uppfylla sig självt. (jfr. L. Kolakowski., *Metaphysical Horror*. – där det dock finns ett märkligt nödvändighetsbegrepp.). Att *Medvetandet* kan nå kontakt med sin egen tanke, i så måtto, att det kan märka vad det själv säger, i sitt sägande, eller ännu hellre, - R. talar i egenskap av hermeneutiker..... -: märka vad som säges i sägandet (s.103.) är tvivelsamt, enligt R.. Freuds teori förenar en empirisk realism (förankrad i den faktiska psykoanalytiska metoden, där det *Omedvetna* är lika med det som är resultatet av den framgångsrika (!) analysen, där analysanden säger de förlösande orden: "Ja, men det har jag ju vetat hela tiden.") med en transcendental idealism,- i *kantiansk* mening - , där Freuds

metapsykologi (topik 2) är grundad i bestämmande erfarenhetsutsagor.

Den topografiska modellen (topik 1) är till för att dechiffra, den är instrumentet: metod och doktrin är oseparatorbara.

Det , som bestämmas och som nås kunskap om , är inte instinkter i sig, men representationerna. Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. *I motsats till romantikerna* , så är Freuds *Omedvetna* något , som kan vetas , såsom något , på den betecknade nivån,- *signifiéens*, (jfr. R. Jakobson, J. Lacan) tillåtet homogent med talets (fr. *parole*) sfär, så att de inre objekten kan anses som vetbara. (Åtminstone i samma grad som de yttre , fysiska objekten.) Men när olika material från det *Omedvetna*. når det *Fmv.* kallar Freud det för olika "derivat", som tillhör det *Fmv.* men deras "ursprung bestämmer deras öde." (Freud, *Det omedvetna*, s.191.).(I de Saussures anda talar Lacan om det betecknande som *signifiant*, det betecknade *signifié*. Detta är en förenkling av originalet. Jfr. t.ex. Olofsson , *Den avklädda människan*, s.23.)

Material flyter från det *Omv.* till det *Fmv.* men också omvänt. En växelverkan.

Ricoeur förklarar hur han kan koppla samma realism med idealism, *empirisk realism* med *transcendental idealism* i Freuds fall ,

beträffande dennes teori om det *Omedvetna*. Det *Omedvetnas* verklighet konstitueras i en första rörelse genom tolkningen i en kunskapsteoretisk och transcendental mening. Det är sedan i det ögonblick när derivatet återvänder till sitt omedvetna "ursprung", som begreppet "Medvetet" och dess empiriska realitet konstitueras. (Ib.s.106) Man kan nå fram till en *intersubjektiv relativitet* genom det faktum , att de fakta , som genom analysen tillskrivs det *Omedvetna* hos en person , nu är *meningsfulla för en annan person*. Förhållandet mellan *Medvetandet* och *Vittnemedvetandet* är inte bara terapeutiskt, - det är också diagnostiskt. Därför, menar R. , är det riktigt att kalla det *Omedvetna* för en diagnostiserad verklighet :

"För det första, det är bara för någon annan som jag över huvud taget *har* ett omedvetet. Men det viktiga är naturligtvis, att det inget betyder om jag inte kan bekräfta de utsagor som den andre faller om och inför mig." Det omedvetna är inte absolut men relativt i förhållande till hermenutiken som metod och dialog. Psykoanalysens motståndare hävdar att allt är relativitet och att det omedvetna är en projektion från analytikerns sida på patienten. "Enbart terapeutisk framgång kan garantera att det omedvetna inte är en uppfinning av psykoanalysen i dess subjektiva mening."(Ricoeur.).

Paul Ricoeur understryker att han här velat motarbete den uppfattning, präglad av en naiv realism, som skulle påstå , att *det omedvetna tänker*. Det vore en absurditet, som skulle leda både till ett medvetet omedvetet och ett omedvetet medvetet. (Vi är här inne i en tankegång, som kommer att reducera begreppet.).

Medvetandet är en rörelse framåt. - Men människan är den enda varelse som är utsatt för sin barndom. "Hon är den varelse , vars barndom ständigt drar henne bakåt." (Ib.s.113.) .(jfr. Craaford.) Hon handskas med denna genom symboler. Dessa är av två slag, arkaiska och dem man skapar nya. Genom dessa kan det medvetande, för vilket *det Omedvetna* är *det Andra*, återigen färdas genom "andens tecken", skriver Ricoeur i anslutning till ett resonemang om G.W.F. Hegels klassiska *Phänomenologie*. (Detta verk sysslar med *Andens* väg till Självmedvetande.) . Det omedvetna finner vi såsom dess andras andra (jfr. Derrida !) i denna resa, där medvetande (i.e. medvetenhet) är den stora uppgiften. (Uppgiften. Att finna i den Sanningen.). Den *hermenutiska* rörelsen går i en dubbelrörelse genom både de arkaiska och de nya (personliga) tecknen, - som alltså upplyser varandra - , till ett slutligt medvetande, (inte olikt slutet på Hegels , "ett medvetandes" "resa" i *Ph.d.G.* , ... så som man kan tolka denna bok.) i en slags identitet, i den vision som Freud hade, då han skrev de berömda orden: "

Wo es war, soll ich werden.”; ” Där *id* var, där skall *ego* bli till.” (s.120.).

Freud är emellertid klar över att det är drömmaren själv, som är kapabel att tyda drömmen, vilket är hans/hennes (drömmarns) unika kunskap om sin egen historia genom fritt associerande inom denna.(Historien?). På detta sätt är den alerta personen i stånd att finna det *latenta* innehållet, som, enligt teorin, skall ses som "meningen" med drömmen, drömmens mening, utsållat ur det *manifesta*.

Testen på om det är den sanna meningen eller ej , är , huruvida patienten/tolkaren blir fri från sina livshämmande symptom (eller likn.) eller inte, och således blir en friskare människa, blir av med ett neurotiskt symptom, eller att patienten känner att den eller den attityden gentemot den eller den personen är adekvat eller inte, något patienten inte varit klar över tidigare.

Omedvetna processer (?) visade sig vara mindre skyddade i drömmen än i vakentillståndet. (Jfr. Thomson, s. 155 f.). Sigmund Freud använder ju delvis i sin självanalys 1897-1900, i fasen innan utgivningen av *Drömtydning* (1900) sina egna drömmar, "för att vara absolut säker". Med hjälp av att berätta något av det för vännen Fliess i brev. (jfr. Anzieu, svårigheten med självanalys,: K. Horney m.fl.- samt det faktum att t.ex. J. Lacan gick emot kravet på att genomgå analys hos en analytiker, för att

själv kunna arbeta som psykoanalytiker. Lacan analyserade - av okänd anledning - sig i själva verket aldrig.) . Fliess var - alltså - i realiteten , i Freuds fall, Freuds analytiker. Med Fliess bröt Freud senare kontakten. "Symptomatiskt" nog. Freud hade ju öppnat sig alldeles för mycket för denne. Och ville ingalunda stå i beroendeförhållande till någon.

R. Wollheim finner i sin bok - som det tycks - en lucka i Freuds teori. Det handlar till stor del om *Censorn*. R. Wollheim menar att Freuds tes i *Drömtydning* i själva verket är två:1.) å ena sidan är varje dröm en önskeuppfyllelse, 2.) å andra sidan är detta dolt.

Wollheim menar, att Freud, för att upprätthålla vetenskaplighet, måste bevisa sanningen av vardera av de två teserna, *oberoende* av varandra. Vart och ett bevis måste stå på egna ben. Antagandet, att drömmen är en önskeuppfyllelse , implicerar att den både (!) är en önskan och dess uppfyllelse, de går här icke att skilja åt. Och vi kan mycket väl tänka oss en önskan som är uppfylld, utan att personen som fått önskeuppfyllelsen är nöjd.

Drömmarens relation till sina önskningar är ju egendomlig. Han tycker inte om dem, han *censurerar* ju dem, så skriver ju Freud själv (1923), och Wollheim framhåller, att F. ser två personer förenade i en i *drömmaren*, a.) en person som har önskan, b.) en annan som avvisar denna önskan. (jfr. Sartres kritik.). Vi kan gå till ett annat uttalande av Freud, för att försöka förstå

drömtolkningens plats i psykoanalysen och önskningens plats i drömmen:

" Det upptäcktes en dag att de patologiska symptomen hos vissa neurotiska patienter har en mening. På denna upptäckt byggdes den psykoanalytiska behandlingsmetoden. Det hände under tiden man behandlade dessa patienter, att de, i stället för att visa symptom, berättade sina drömmar. En misstanke uppstod då, att också drömmar hade mening." (Freud, *Om den psykoanalytiska rörelsen*, 1923.). Vid författandet av *Drömtydning* hade hos Freud denna "misstanke" växt till övertygelse. Och man kan här se det neurotiska symptomet som en slags "sanning" (... såsom Jacques Lacan – närapå - skriver: "Sanningen om neurosen är sanningen." *Science et verite. i Écrits.*).

Freud kan inte i alla lägen "bevisa" , att drömmen är en önskeuppfyllelse, så t.ex. i ångestdrömmen. Drömarbetet, förvrängning , symbolisering o. annat, är enl. F. nödvändigt, eftersom drömmen är en undertryckt önskan. (F.W. XV.166, 167.). Detta är dock ett cirkelresonemang, menar Wollheim. I en annan passage menar Freud, att "kärnan i hans teori", ligger i utdestillerandet av censorskapets drömförvrängning. Detta uttalande är dunkelt och "får tolkas välvilligt" enl. W.

R. Wollheim tar också upp ämnet *Symbolism*, där Freud i originalupplagan av

Drömtydning är sparsam med teoretiserande, men i senare upplagor mer upplysande.

Freud finner vissa "invarianter", vissa "stadiga symboler" såsom : föräldrar som kungar och drottningar; torn och pinnar såsom representerande erigerade penisar o.s.v., och W. hävdar, att en sådan symbolism måste hänföras till drömarbetet . Freud hävdade, att i det fall vi nu finner drömsymbolismen plausibel, så pekar den i sin tur på en mer grundläggande förmåga hos vårt psyke /att symbolisera/ än /i/ drömmens fenomen.

Symbolerna är ett slag "primärt" språk, och Freud skriver härom också i ett tidigt brev till Fliess 1907, och talar om en "psykomytologik" . (W. menar att Freud i sin massiva symboltolkning i drömtolkningen var influerad av en elev, W. Stekel, som ju i sin tur senare skulle gå egna vägar. Denne skrev bl.a. ett "drömllexikon", och menade alltså , att man kunde översätta drömsymboler direkt o generellt, ngt som då kritiserades av Freud, jfr. K. Burke. Stekel skrev även senare en uppsats om Kafkas *Förvandlingen*.). I begreppen "invariant" och "primärt språk" döljer sig spår från en lamarckistisk syn. D.v.s. att förvärvade egenskaper ärvs. I psykoanalysens fall: symboler (och symbolers mening) ärvs. (jfr. Gilman, s.). Freud hade , vad vi kan se, en enastående personlig förmåga att tolka, att se symboler, - att se något som något annat ; att se betydelser i föremål och handlingar, (t.ex. "totem och tabu") att på ett

mycket komplext sätt skapa ett samband med en räckta av symboler/symboliker.

Vi finner alltså i den psykoanalytiska teorin ett begrepp "förmedvetet", (*Fmedv.*) som förstärker uppfattningen om sökandet efter en - generaliserande - (spekulativ) modell av en medvetandets fasta struktur. Vi kan här tänka på begrepp som "förförståelse" eller "Vorgriff" hos M. Heidegger, - allmängods idag - som ex. på delar i senare analyser av det Medvetna, (*Fmv.* som - helt enkelt - är "vad man vet, men bara inte hade/har aktuellt"), en avgränsning som är anlagd på ett allt annat än mystiskt vis, men platsar inom en hermeneutisk syn. Genom att nämna Martin Heidegger har vi indirekt nämnt fenomenologin - nu fattas bara marxismen för att 1900-talets tre stora idéer inom filosofirelaterade ämnen ska vara på plats, Fenomenologin, med dess intresse för Sakerna och medvetandet och de i denna riktning förekommande ibland divergerande och oförenliga uppfattningar om medvetandet , medvetandeslag och vägen till tingens väsen (fundamentalontologi)- som de är möjliga att skapas för oss (intentionalitetsprincipen).

Det finns nu, sedan länge, både a.) en mer klinisk och b.) en mer filosofisk uppfattning av psykoanalysen, o. det förefaller mig, som om det bara är den kliniska verksamheten, som kan ge svar på frågorna om medvetandets struktur. Så uppkom det också en kritisk/parodisk kulturell uppfattning, där man mer driver med hela psykoanalysens idén. Bland de första att inta denna spefulla attityd var Karl Kraus, men många i Wien hade en likanande inställning som denne. Ex. "Psykoanalys är den sjukdom som den anser sig själv vara en terapi för." Och vi har sedan dess haft många "seriösa anhängare" av denna slags kritik.

Anklagelserna har haglat över psykoanalysen och över Freud. Det är därför nyttigt att hålla i minnet t.ex. vad sociologen J. Asplund skriver: "Man kan förundras över att proportionerna inte är omvända, varför kritiken av Freud inte hänvisas till de inledande kommentarerna eller till fot noter, medan hans snille får utgöra det egentliga ämnet," (Asplund, s.95.).

Psykoanalysens kärna såsom dialog mellan analytiker och analysand kan inte nog betonas. Här öppnar sig ett fält både inom terapeutisk praktik och för reflexion och kunskap om mänskligt beteende och mänskans djupdimensioner. Svensken Reeder: "Man möter

ju, i likhet med människor som hyser en kärlek till reflexion och filosofi, till religion eller till Gud, - eller till måleri och musik -, de människor som hyser en kärlek till den djupa dialogen som förs mellan två människor, där den ene är betald av den andre, och där den ene ställer upp som den som skall i första hand, med "liksvävande uppmärksamhet" lyssna till den andre (*Andre*). Den s.k. analytikern (den ene) är då inte, enligt denna tros uppfattning, en som tolkar, som gör den andre till ett reduktionistiskt offer, utför inte en hermeneutik såsom en objektifierande disciplin , utan ingår i en större hermeneutisk, dialogisk cirkel, som aldrig börjar och aldrig tar slut, - där ingen absolut sanning finnes, men endast en gränslös och för denna "religion" nödvändig tro på den andre, - analytikern deltar med den andre, deltar i medöverföring, (drömmer den andres drömmar) - allt mot skälig betalning - och njuter av den psykoanalys, som så enständigt motstår alla försök till definition. "Det har varit ett irriterande faktum för dess kritiker och en pinsamhet för dess tillskyndare att psykoanalysens djupare värde endast låter sig förstås genom inre erfarenhet av dess praktik." (Jürgen Reeder, *Dialogiskt tolkande, Psykoanalytiska handlingar ur ett hermeneutiskt perspektiv*, i: Diwan,1-2/1998, s.58.) .

Här är det - i denna dialogiska psykoanalys, vilken för all del har en logisk poäng - viktigt , att inte (den allvetande) analytikern vacklar i tron

på den Andre , och på de dialogiska underströmmarna, ty: börjar tron vackla, så kan analytikern förfalla till den objektifierande hermeneutiken och - ve o fasa - börja "ge tolkningar" . " Det hör till den analytiska erfarenhetens tragiska dimension att vi emellanåt övergår från att tala med analysanden till att tala till honom. Processen är känslig för detta slag av avvikelse från analytikerns åtagande." (s.63.) - Man måste träffas fem dar i veckan, i flera år, skriver J. Reeder; man måste följa varandra, leva sig in i den andres öde - ödet definieras med begreppet "upprepning" - och det är analytikerns uppgift att ... bära hoppet. Sanning kan vi inte nå.... Som Reeder avslutar sin artikel: " Men beslutsamhet i trohet är förmodligen det närmaste vi kan komma ett löfte om, att sanning sannolikt är på väg."

Detta - kan man säga - är en slags psykoanalytikerns "dialog-tro". (Vi kan här citera den kloke G. Groddeck : " Den som vet tvivlar, den som tror tvivlar icke.") Den i allt grundlige Paul Ricoeur (åter i The Conflict of Interpretations) är skeptisk till dialogiciteten i psykoanalysen , och hävdar att psykoanalysen är beroende av analytikerns förmåga att befria analysanden och att psykoanalysen dessutom invagar människan i en felaktig föreställning om vad meningen med livet skulle vara, - att bli fri från det som hämmar en. Det är inte en tillräcklig "mening" tycker R., med rätta, och R. hävdar alltså att meningen med

livet , eller mening över huvudtaget, måste sökas i att gå ut över någonting givet, att skapa aktivt , och inte att inskränka sig till att bli fri ifrån något som hindrar en. Vål är det , att bli fri från det som hindrar en, men meningen är ju det som man hindras ifrån. Och vad är det ? Det är det som är frågan, och den löses aldrig genom psykoanalys ! (Här har ju Ricoeur fel, då psykoanalysen aldrig gett sig ut för att ge människan meningen med livet, men är en terapi mot psykisk ohälsa. R. har alltså fått för sig vad många fått för sig – råkat in i en villfarelse - : att psykoanalysen är en ”frälsningslära” (!) och att den, som är fri från allt den trängt bort , har nått det ultimata stadiet i livet.)

(Meningen får man skapa själv, i samtal med sig själv, med andra och genom att vara/bli en person, som man (själv och andra) i allt kan lita på, menar R.(Jfr. hans *Philosophie de la volonté*. och - *Soi-meme comme un autre*. 1990.))

I *The Open Society and it's Enemies II*, (19..), menar Karl Popper att *Robinson Crusoe* aldrig hade kunnat göra ... en vetenskaplig upptäckt. (Karl Popper *The Open society*, II.(1945) , ss.219 f.), (Vetenskaplig “dialog-tro”.)

Om det dialogiska , dialogiskt tänkande alltifrån Augustinus till Benvéniste. Lévinas och Barth och Bachtin, finns åtskilligt att säga, som har en viss anknytning till psykoanalysen, men det får här utgå.

: Konrad Marc-Wogau, filosofiprofessorn, ställer sig frågande till begreppet *Förmedvet.*(se: Freuds psykoanalys.(1967)) Att allt man glömt skulle vara borträngt, att allt som kan plockas fram är Förmedv., och att individen med nödvändighet, deterministiskt, är styrd av sin barndoms upplevelser, ifrågasätts av M-W.

L. Wittgenstein skriver om Freud.: " Det som ter sig så lockade med hans / Freuds / idéer , är precis detsamma som det , som ligger till grund för lockande kraften i en mytologi, till exempel, som när han förkunnar, att varje ångestupplevelse är en upprepning av den ursprungliga. Allting kan föras tillbaka till någon händelse mycket långt bakåt i tiden. Man skulle nästan kunna tro att han riktar sig till ett totem... Denna mytologi har stark genomslagskraft. /.../ Jag har läst igenom Freuds *Drömtydning* /.../ Läsningen av detta alster fick mig att förstå hur viktigt det är, att man opponerar sig mot hela detta sätt att tänka... " (L. Wittgenstein, *Lectures and conversations*, 1943-1946.). Jfr. Wittg.s kraftfulla omdöme: "Många av dessa förklaringar omfattas därför att de har en säregen charm. Bilden av människor med omedvetna tankar har charm. Föreställningen om en underjordisk värld, en hemlig källare. Någoting fördolt , skrämmande... . En massa ting är man beredd att tro, därför att de är skrämmande." Nå, nu hade ju Wittgenstein en nära nog patologisk förmåga att invända mot allting, speciellt det, som utgav sig

för att vara visst. (jfr.boken, *Om visshet*. postumt urval.). Jfr. också R. Monks *Wittgenstein*, s.406.: " Men det ar fel att säga, att Freud har visat vad drömmen verkligen handlar om." (jfr..s.187 i *Drömtyd.*). Wittgenstein ansåg att Freud vanligen förväxlande orsak och verkan. Den excentriske skeptiske filosofen uppskattade mer Freuds bok om vitsen.(*Der Witz und seine Beziehung zu dem Unbewusstem*. Någon sammanhängande kritik av Freud finns inte hos Wittgenstein, lika lite som hos dennes trätobroder – den intellektuelle mångsysslaren - B. Russell. Dessa båda ansåg - komiskt nog - om varann , att de hade 2 författarskap, varav det ena var exakt, det andra en massa tyckanden.

(.se: R. Monk, W, ; Brian McGuiness, W, a life (1988). Norman Malcolm, Minnen av Wittgenstein,(1958), S. Toulmin, *Wittgenstein´s Vienna*.(1978), .Engelmann, P. *Letters from Ludwig Wittgenstein with a memoir*.(1967).; A. Janik, *Närvarons dimension*, (1995). M.fl. Beträffande W.s lärare och kollega B. Russell så var denne missnöjd med psykoanalysen och menade att det föreföll honom icke omöjligt att enbart söka en påverkan ena vägen, ifrån det Omedvetna till det Medvetna, men ville söka en motsatt väg. Delvis utifrån filosofiska, delvis från rent personliga erfarenheter kom Russells inställning till psykoterapi närmast att vara en tidig (inspirerande) variant av KBT. (Jfr. Overskeid, 2004. jämte BRs bok *The conquest of happiness*

(1930.) Brev från E. Jones t.ex. behandlade Russell mer som skämt.

C.G. Jung sammanfattar - i en essä i boken *Modern man in search for a soul* (1933) (ss.115-124) sin kritik av/polemik mot/ Freud i en jämförelse mellan sin ståndpunkt och Freuds.

Freud och den psykoanalytiska biografien.

Sigmund Freud spådde den psykoanalytiska biografien en lysande framtid, (men var i andra sammanhang skeptisk till biografier, som nämnts ovan, (... i ett brev till Arnold Zweig.) , men där har han blivit grundligt dåligt sannspådd.

Den första av dessa biografier är Freuds om Leonardo da Vinci, ett barndomsminne, skriven 1910.

Detta är en lysande bok. Att den analys Freud gör av barndomsminnet visar sig bygga på en missuppfattning, ett översättningsfel, det gör den inte mindre intressant. Det är ju själva metoden som är intressant, inte fallet Leonardo, eller den speciella drömmen.

Man kan här jämföra med t.ex. Lis Linds explicit psykoanalytiskt hållna bok om S.Kierkegaard, *Sören Kierkegaard själv* .(2000). Man ger i sådana biografier en bild av det psykopatologiska. (jfr. C. Craaford.) Behovet att avslöja *det hemliga rummet* formligen trakasserar bilden av / minnet av Kierkegaard. Det allra innersta rummet är ju låst hos de döda, och nyckeln är där kastad i vallgraven. Man lämnar därför läsningen av boken netop med en känsla av att ha "gett sig på en försvarslös". Denna känsla måste peka på en svaghet, eller ett grundläggande problem för den psykoanalytiska biografien. Kanske blir det fel för att man använder sig av en metod, som från början är avsedd att förändra (bota) en människa till att nu slå fast vem hon var. Man använder s.a.s. en "operationell metod" för att ge en real- eller väsensdefinition av en speciell person.(jfr. här C. Craaford, *Barndomens återkomst*. C. skriver där bl.a. om Proust, Strindberg Och S. Lagerlöf; jfr. kap. *Att ha sig själv som projekt*, ss.236 ff och *Litteraturen på analyssoffan*, ss 263ff., där C. bl.a. diskuterar gränserna för den psykoanalytiska metoden i samband med litterära texter.) (Jfr.åter Alice Millers *Du skall inte märka* , där Kafkas moder, den kyliga Julie Kafka , som i alla lägen stod bakom sin Hermann, får bära hela hundhuvudet för att det blev som det blev , - och där Miller intar en mycket kritisk hållning till det Bibelns fjärde bud.).

Jean-Paul Sartre skulle senare komma att introducera den existens-filosofiska biografien i sitt stora arbete om Gustave Flaubert, också ett radikalt försök till "vetenskaplig biografi". Alice Miller diskuterar denna biografi och Flaubert i sin ovannämnda bok, på ss. 310-316. Några vetenskapliga biografier kan ju aldrig nånsin, i strikt mening, komma att skrivas. Det ligger så att säga i begreppet "biografi" ett *contradictio in adjecto*, en själv motsägelse: ett liv kan icke skrivas ner. Kunde det det, så vore det inget liv. (Jfr. V. Svanbergs självbiografi: *Leva för att leva.*) ---- Att Sartre i sitt arbete med detta stora, ofullbordade, verket om Flaubert närmar sig en psykoanalytisk syn är ett faktum, dock, men vi behöver inte gå närmare in på denna problematik här.

Huvudinvändningen mot *den psykoanalytiska biografien* blir ju den, att denna bygger på en *dialogisk* (diagnostisk+kurerande) metod, men i realiteten här blir *monologisk*. Denna slags biografi blir bara en (ofta gigantisk, som när det gäller alla biografier) gissning. Den efterlämnar alltid: "jo, så kunde det vara, men det vet vi inte." Så som Sartre explicit avslutar hela sitt resonemang om Flaubert, med en sympatisk självkritik. Ingenting kan verifieras. Detta är Lis Lind i *Sören Kierkegaard själv, psykoanalytiska läsningar*, (2000), medveten om (Jfr. hennes förord), men det hon skriver är ändå ett slags "utkast till en psykoanalytisk biografi". I Sverige skrev psykoterapeuten P. Bjerre en

/psykosyntetisk/ biografi om finansmannen I. Kreuger.).

Kaj Bernh. Genell 2023

Copyright Kaj Bernh. Genell 2023

-
